

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**NERINGA PEČIULYTĖ - VALUCKIENĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS MAGISTRANTŪROS
IŠTĚSTINĖS STUDIJOS**

**VAIKO TEISIŲ UŽTIKRINIMAS NUSTAČIUS PAGALBOS
VAIKUI IR (AR) ŠEIMAI POREIKĮ: SOCIALINIŲ
DARBUOTOJŲ PATIRTYS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: prof. dr. Brigita Kairienė

Vilnius, 2020

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	5
PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	7
SĄVOKŲ ŽODYNAS	8
ĮVADAS.....	9
1. SOCIALINĘ RIZIKĄ PATIRIANČIOS ŠEIMOS: TEORINIS POŽIŪRIS	12
1.1. Socialinę riziką patiriančios šeimos samprata	12
1.2. Vaikas socialinę riziką patiriančioje šeimoje	17
2. VAIKO TEISIŲ ĮGYVENDINIMAS SOCIALINĘ RIZIKĄ PATIRIANČIOSE ŠEIMOSE: SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMUO	21
2.1. Vaiko teisių samprata	21
2.2. Vaiko teisių įgyvendinimas socialinę riziką patiriančiose šeimose	25
2.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo įgyvendinant vaiko teises	30
3. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS UŽTIKRINANT VAIKO TEISES NUSTAČIUS PAGALBOS VAIKUI IR (AR) ŠEIMAI POREIKĮ	35
3.1. Tyrimo metodika	35
3.2. Tyrimo organizavimas ir tyrimo dalyviai.....	37
3.3. Tiriamųjų imtis	39
3.4. Tyrimo etika	40
3.5. Tyrimo ribotumas	40
4. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ VEIKLA UŽTIKRINANT VAIKO TEISES NUSTAČIUS PAGALBOS POREIKĮ VAIKUI IR (AR) ŠEIMAI	42
4.1. Tyrimo rezultatai	42
4.2. Tyrimo rezultatų aptarimas.....	80

IŠVADOS	85
REKOMENDACIJOS	87
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	88
SANTRAUKA.....	96
SUMMARY	98
PRIEDAI	100

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. Pagrindinės problemos ir priežastys, susijusios su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015).
2. Žemėjanti vaiko pažeidžiamumo spiralė (Haskett ir kt., 2008).
3. 2018 m. tirtų vaiko teisių pažeidimų pobūdis (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2019).
4. Trikampiai valstybės, vaiko ir tėvų santykiai (Parton, 2011).
5. Vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2019).
6. Mokslinio tyrimo proceso etapai. Parengta autorės pagal Kardelį (2007).

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Socialinę riziką patiriančios šeimos apibrėžimas.

2 lentelė. Rizikos veiksniai, socialinę riziką patiriančios šeimos vaikui padidinantys galimybes patirti prievartą ir nepriežiūrą (Dubowitz ir kt., 2011; Vidal ir kt., 2017).

3 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika.

4 lentelė. Šeimų, kurioms yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis, problemos.

5 lentelė. Vaiko teisių pažeidimai, lemiantys nustatomos pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

6 lentelė. Socialinio darbo organizavimas teikiant pagalbą vaikui/šeimai atsižvelgiant į vaiko teisių pažeidimo pobūdį.

7 lentelė. Socialinių paslaugų parinkimas šeimai, priklausomai nuo vaiko teisių pažeidimo ir siekio jas užtikrinti.

8 lentelė. Socialinio darbuotojo vaidmenys teikiant pagalbą vaikui / šeimai.

9 lentelė. Socialinių darbuotojų iššūkiai organizuojant socialinių paslaugų teikimą vaikui / šeimai ir užtikrinant vaiko teises.

10 lentelė. Socialinių darbuotojų iššūkiai įgyvendinant vaikų teises šeimose, kuriose įvertintas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis.

11 lentelė. Socialinių paslaugų sistemos pritaikomumas užtikrinant vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą / paslaugas.

12 lentelė. Specialistų socialinių paslaugų sistemoje, kurie galėtų užtikrinti vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą / paslaugas, trūkumas.

13 lentelė. Pagrindinės socialinio darbuotojo veiklos užtikrinant vaiko teises nustatytas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

14 lentelė. Socialinių darbuotojų keliami tikslai užtikrinant vaiko teises.

15 lentelė. Vaiko teisių pažeidimai, kurie yra tėvų išsprendžiami socialinių paslaugų teikimo eigoje.

16 lentelė. Vaiko teisių pažeidimai, kurie nėra tėvų išsprendžiami socialinių paslaugų teikimo eigoje.

17 lentelė. Atvejai, kuomet socialiniam darbuotojui pavyksta užtikrinti vaiko teisių laikymąsi šeimoje.

18 lentelė. Atvejai, kuomet socialiniam darbuotojui nepavyksta užtikrinti vaiko teisių laikymosi šeimoje.

19 lentelė. Socialinių darbuotojų teikiama pagalba šeimai / vaikui siekiant šeimoje užtikrinti vaiko teises.

20 lentelė. Socialinio darbuotojo bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje.

21 lentelė. Priemonių trūkumas organizuojant pagalbos teikimą vaikui / šeimai, siekiant, kad šeimoje būtų užtikrinamos vaiko teisės.

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Interviu klausimynas.

2 priedas. Tyrimo dalyvių transkribuoti interviu.

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Socialinę riziką patirianti šeima – būdingi neigiami tėvų elgesio modeliai arba ekonominiai, socialiniai veiksniai, lemiantys asocialų socialiai priskirtų vaidmenų ir funkcijų atlikimą. Dėl neigiamų tėvų elgesio padarinių vaikų poreikiai nėra tenkinami arba tenkinami nepakankamai, todėl jie dažnai susiduria su įvairiomis socialinėmis, fizinėmis ir psichologinėmis problemomis (V.Gudžinskienė ir R.Augutavičius, 2018).

Atvejo vadyba – atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą organizavimas bei teikimas, siekiant jiems padėti įveikti iškilusius socialinius sunkumus, kurių sėkmingas sprendimas sudarytų prielaidas išvengti galimų vaiko teisių pažeidimų ir sudarytų sąlygas savarankiškai užtikrinti vaiko teises bei teisėtus interesus (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Atvejo vadybininkas – socialinis darbuotojas, koordinuojantis atvejo vadybos procesą, paskirtas savivaldybės socialinių paslaugų įstaigos ar kitos įstaigos, kuriai savivaldybė suteikė įgaliojimus teikti socialines paslaugas šeimoms savivaldybėje, vadovo ar jo įgalioto asmens (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Pagalbos planas – vaikui, jo tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą bei kartu su vaiku gyvenantiems asmenims būtinų priemonių (skirtų padėti šiems asmenims pasirūpinti užimtumu, sveikata, profesijos ir (ar) kompetencijų įgijimu, pozityvaus elgesio stiprinimu ir kt.) ir socialinių, sveikatos priežiūros, švietimo, psichologinių bei kitų paslaugų ir socialinės pagalbos visuma, kuria siekiama užtikrinti tinkamą vaiko teisių apsaugą nustatant šias priemones, paslaugas ir paramos teikimą organizuojančius ir užtikrinančius asmenis bei teikimo tvarką, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius, vaiko tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą ir kartu su vaiku gyvenančių asmenų elgseną su vaiku, jų gyvenimo būdą (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Vaikas – žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

IVADAS

Temos aktualumas. Kaip nurodo Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius (2019, p. 8), „kiekvienas vaikas turi turėti galimybę naudotis tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintomis vaiko teisėmis ir laisvėmis, augti jausdamas ypatingą apsaugą, globą ir paramą. Ne išimtis ir vaikai, augantys socialinę riziką patiriančiose šeimose. Būtina pažymėti, kad nuo 2018 m. liepos 1 d. buvo panaikinta Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaita ir šios apskaitos tvarka (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2018). Nepaisant šio fakto, socialiniai darbuotojai ir toliau savo profesinėje veikloje dirba su šeimomis, kuriose tėvai turi priklausomybių (alkoholiui, psichotropiniams medžiagoms, azartiniams žaidimams ir kt.), stokoja socialinių įgūdžių, vyrauja bedarbystė, tarpasmeniniai konfliktai, negeba užtikrinti vaiko teisių šeimose ir kt. Todėl šiame darbe bus vartojama sąvoka socialinę riziką patiriančios šeimos, išskyrus atvejus, kai bus pateikiamas citavimas ar statistiniai duomenys. Tyrimai rodo, kad socialinę riziką patiriančiose šeimose augantys vaikai dažniau susiduria su įvairiais jų teisių pažeidimais tokiais kaip fizinis ir psichologinis smurtas, nepriežiūra, diskriminacija ir kt. (Dallaire, Wilson, 2010; Strydom, 2012; Pélissier ir kt., 2014; Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). 2017 m. pabaigoje savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje buvo įrašyta 9,8 tūkst. socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 18,4 tūkst. vaikų. Palyginti su 2016 m., tokių šeimų skaičius padidėjo 110 (1 proc.), jose augančių vaikų sumažėjo 341 (2,1 proc.), tačiau šis skaičiaus sumažėjimas siejamas su bendru vaikų skaičiaus mažėjimu Lietuvoje (Lietuvos statistikos departamentas, 2018). Socialinės rizikos šeimose augantys vaikai sudarė 3,6 proc. visų vaikų, o didžiausias kiekis (33 proc.) buvo 10-14 metų amžiaus (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018). Kaip pagrindinės priežastys, dėl kurių šeimos buvo įrašomos į socialinės rizikos šeimų apskaitą, buvo įvardijamas girtavimas ir psichotropinių medžiagų vartojimas bei šeimų socialinių įgūdžių stoka (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018). Pateikta statistika rodo, jog šiose šeimose auga nemažas kiekis, t. y. apie 18 tūkstančių vaikų, kurių teisės galimai nėra pilnai užtikrinamos jų tėvų ir globėjų.

B. Švedaitės-Sakalauskės ir V. Gevorgianienės (2011, p. 48) teigimu, socialinio darbuotojo profesijos funkcija suponuoja, kad jis ar ji, „visų pirma, yra kliento atstovas, jo „advokatas“, jo teisių gynėjas“. A. I. Fernandes Guerreiro ir V. Sedletzki (2016) pabrėžia, kad

socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai, dirbantys su vaikais, žinotų vaikų teises ir turėtų įgūdžių jas pritaikyti praktikoje. Tačiau autorių atliktas tyrimas parodė, jog specialistams, dirbantiems su vaikais, taip pat ir socialiniams darbuotojams, dažnai trūksta mokymų, gairių ir protokolų, kurie gali apriboti jų žinias apie vaiko teises ir, galų gale, vaikų ir jų šeimos patirtį teikiant socialines paslaugas (Fernandes Guerreiro, Sedletzki 2016). Moksliniai tyrimai taip pat rodo, kad socialinis darbuotojas, siekiantis užtikrinti vaiko teises socialinę riziką patiriančiose šeimose, susiduria su tam tikrais sunkumais kaip „tėvų motyvacijos siekti pokyčių nebuvimas, neigiama artimiausia aplinka bei neigiamas bendruomenės požiūris į socialinės rizikos šeimą“ (Bardauskienė, 2016, p. 163); be to, padėtį apsunkina ir paties socialinio darbuotojo veiklos aspektai kaip netinkamai organizuotas darbas, ribotos galimybės užtikrinti pagalbą reikalingų išteklių panaudojimą bei per dideli darbo krūviai (Kosher, Ben-Arieh, Hendelsman, 2017). Pažymėtina ir tai, kad vaiko teisių tinkamą užtikrinimą ar neužtikrinimą lemia ir individualus socialinių darbuotojų požiūris, jų vizija ir patirtys. Prie neefektyvaus vaiko teisių užtikrinimo socialinę riziką patiriančiose šeimose prisideda ir bendradarbiavimo su kitomis institucijomis stygius bei kompleksiško veikimo nebuvimas (Želvytė, 2010).

Temos iširtumas. Lietuvos lygmeniu socialinio darbuotojo veiklą ir vaiko teisių užtikrinimą nagrinėjo šie autoriai: K. Vitkauskas (2009) nagrinėjo vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimą savivaldybių teikiamų socialinių paslaugų kontekste; L. Varžinskienė ir kt. (2013) aptarė darbo su socialinės rizikos šeimomis tarpsektorinės komandos modelį komandos narių (šėimos gydytojų, bendrosios praktikos slaugytojų ir socialinių darbuotojų) požiūriu; I. Tamutienė (2018) analizavo vaiko apsaugos veiksmingumo problemas Lietuvoje; L. Dromantienė ir R. Šalaševičiūtė (2006) tyrė socialinių darbuotojų vaidmenį Lietuvos vaiko teisių apsaugos kontekste; Ž. Jonynienė (2005) aptarė vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijas; V. Bandzienė (2008) analizavo socialinio darbuotojo veiklos ypatumus teikiant pagalbą vaikui iš skurstančios šeimos. Užsienyje moksliniu lygmeniu vaiko teisių įgyvendinimą ir socialinio darbuotojo vaidmenį socialinę riziką patiriančiose šeimose tyrė bei nagrinėjo S. Dobelniece ir kt. (2015), A. I. Fernandes Guerreiro ir V. Sedletzki (2016), H. Kosher ir kt. (2017). Svarbu paminėti, kad po įvykusių vaiko teisių reformų 2018 m. ir panaikinus Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą bei šios apskaitos tvarką, nerasta naujų atliktų tyrimų apie socialinių darbuotojų veiklą, darbą dirbant su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis, tokiose šeimose augančiais vaikais. Šiais ir kitais autoriais remiamasi šiame magistro darbe.

Darbo **objektas** – socialinio darbuotojo patirtys užtikrinant vaikų teises nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

Magistro darbe keliama tokia **problema** – kaip pasireiškia socialinių darbuotojų veikla užtikrinant vaiko teises nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

Darbo **tikslas** – išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmenį užtikrinant vaiko teises socialinę riziką patiriančiose šeimose (nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį).

Magistro darbo tikslui pasiekti formuluojami tokie **uždaviniai**:

1. Atskleisti socialinės rizikos patiriančių šeimų sampratą.
2. Aptarti vaiko teisių įgyvendinimo specifiškumą socialinę riziką patiriančiose šeimose.
3. Išanalizuoti socialinio darbuotojo funkcijas įgyvendinant vaiko teises socialinę riziką patiriančiose šeimose.
4. Nustatyti socialinio darbuotojo vaidmenį užtikrinant vaiko teises nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

Darbo **metodai**. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, pagal kurią aptariamos mokslinių publikacijų autorių nuomonės bei teisės aktų normos. Metaanalizės metodas suteikia galimybę naujai vertinti informaciją, kuri pateikiama mokslinėse publikacijose. Sisteminis metodas leidžia susisteminti mokslinių publikacijų autorių pateikiamas nuomones magistro darbo tematika. Naudojantis palyginimo metodu buvo sugretintos mokslinių publikacijų autorių nuomonės ir teisės aktų normos. Apibendrinimo metodo dėka buvo apibendrintos mokslinių publikacijų autorių nuomonės bei pateiktos darbo skyrių ir poskyrių išvados (Žydžiūnaitė, 2011).

Darbo **struktūra**. Magistro darbo struktūrą ir jo visumą lemia tyrimo objektas, suformuluotas tikslas ir šiam tikslui pasiekti iškelti uždaviniai. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, santrauka, teorinė ir empirinė dalys, išvados, pasiūlymai ir literatūros sąrašas. Pirmoje darbo dalyje aptariamas socialinio darbuotojo vaidmuo įgyvendinant vaiko teises socialinę riziką patiriančiose šeimose teoriniu aspektu: atskleidžiama socialinės rizikos šeimos samprata ir vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai tokiose šeimose, taip pat analizuojamas socialinio darbuotojo vaidmuo įgyvendinant vaiko teises. Antroje darbo dalyje pateikiamas empirinis tyrimas ir jo pagrindimas. Trečioje darbo dalyje analizuojami, aptariami ir lyginami gauti tyrimo rezultatai. Magistro baigiamajame darbe pateikiamos tirtos problemos išvados, rekomendacijos problemai spręsti bei prielaidos tolimesniems moksliniams tyrimams.

1. SOCIALINĘ RIZIKĄ PATIRIANČIOS ŠEIMOS: TEORINIS POŽIŪRIS

Šiame skyriuje analizuojami teoriniai socialinę riziką patiriančių šeimų aspektai – aptariamas socialinę riziką patiriančios šeimos apibrėžimas ir analizuojami jų ypatumai, pavyzdžiui, rizikos faktoriai ir kt.

1.1. Socialinę riziką patiriančios šeimos samprata

Mokslinėje literatūroje nėra pateikiamo vieningo socialinę riziką patiriančios šeimos apibrėžimo, tačiau skirtingų mokslininkų sampratos yra gana analogiškos (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Socialinė riziką patiriančios šeimos apibrėžimas (sudaryta darbo autorės)

Autorius (-iai)	Apibrėžimas
I. Leliūgienė (2003)	Socialinės rizikos šeimos socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių būna sutrikdytas, todėl ji yra nevisavertiškos būsenos.
J. Guščinskienė, G. Kondrotaitė (2006)	Socialinės rizikos šeimos – tai šeimos, kaip socialinio instituto ir kaip mažos pirminės socialinės grupės, tipas, kuris dėl savo ypatybių neatitinka savo paskirties ir nevisiškai vykdo savo funkcijas, yra labiau veikiamas neigiamų socialinių veiksnių ir koreliuoja su socialinės rizikos grupėmis, kurios kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimu.
R. S. Mistry ir kt. (2010)	Socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę, ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo bei vystymosi. Šiose šeimose dažnai netenkinami vaikų fiziniai ir emociniai poreikiai, o tai lemia labai žemą vaikų savęs vertinimą, skurdžius socialinius įgūdžius ir menką adaptaciją.
V. Ivanauskienė (2012)	Šeima, patirianti socialinę riziką, yra patekusi į krizinę situaciją, dėl kurios sutrinka šeimos funkcionavimas. Dėl to ji tampa pažeidžiama, prastai įgyvendina arba neįgyvendina savo funkcijų, pasižymi sutrikusiu bendravimu ir neigiama aplinka vaikui.
N. Vaitiekienė (2013)	Socialinės rizikos šeimos priklauso socialinės rizikos grupei, gyvena skurde ir nedalyvauja visuomenės veikloje. Socialinės rizikos šeimos yra veikiamos įvairių rizikų: skurdo, nedarbo, ribotų galimybių dalyvauti darbo rinkoje, alkoholizmo, nusikalstamumo, daugiavaikių šeimų reiškinio, vaikų nepriežiūros ir kt.
R. Augutavičius ir Ž. Barkauskaitė Lukšienė (2014)	Socialinės rizikos šeima, kaip socialinė institucija ir kaip mažos pirminės socialinės grupės rūšis, neatitinka šeimos tikslo ypatybių, tuo tarpu netinkamas jos funkcijų interpretavimas sukelia šeimai neigiamus socialinius veiksmus, keliančius socialinių problemų riziką normaliam visuomenės funkcionavimui.
S. Dobelniece, J. Millere, I. Salmane- Kulikovska (2015)	Socialinės rizikos šeima yra šeima, kurioje kyla pavojus sveikam vaikų vystymuisi, nėra patenkinti pagrindiniai poreikiai, įskaitant emocinius vaikų poreikius, ir vaikai rizikuoja prarasti savo biologinę šeimą.
V. Gudžinskienė ir R. Augutavičius (2018)	Socialinę riziką patiriančioms šeimoms būdingi neigiami tėvų elgesio modeliai arba ekonominiai, socialiniai veiksniai, lemiantys asocialų socialiai priskirtų vaidmenų ir funkcijų atlikimą. Dėl neigiamų tėvų elgesio padarinių vaikų poreikiai nėra tenkinami arba tenkinami nepakankamai, todėl jie dažnai susiduria su įvairiomis socialinėmis, fizinėmis ir psichologinėmis problemomis.

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų socialinę riziką patiriančių šeimų apibrėžimų, dauguma jų gana panašūs ir akcentuojantys tuos pačius aspektus. Socialinę riziką patirianti šeima yra susidūrusi su krizine situacija (Ivanauskienė, 2012). Jos funkcionavimas dėl negebėjimo susitvarkyti su kilusia situacija, netinkamų tėvų elgesio modelių bei netinkamai interpretuojamų šeimos funkcijų, yra sutrikęs (Mistry ir kt., 2010; Augutavičius, Barkauskaitė Lukšienė, 2014; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Tokioje šeimoje yra sutrikęs ir šeimos funkcijų vykdymas (jos vykdomos iš dalies arba išvis nevykdomos) (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006; Augutavičius, Barkauskaitė Lukšienė, 2014); netenkinami pagrindiniai vaiko poreikiai (Mistry ir kt., 2010; Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Visa tai sukelia žalingas pasekmes ir kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimui (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Kai kurie socialinę riziką patiriančios šeimos apibrėžimai akcentuoja neigiamas tėvų elgesio savybes ir įpročius (Vaitiekienė, 2013), tuo tarpu kiti – žalingus padarinius (Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad socialinę riziką patirianti šeima pasižymi tiek neigiamomis tėvų elgesio savybėmis ir įpročiais, tokiais kaip alkoholizmas, narkomanija, smurtas ir kt., tiek neigiamais padariniais.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) socialinė rizika įvardijama kaip veiksniai ir aplinkybės, dėl kurių atskiri asmenys ar visos šeimos patiria ar turi riziką patirti socialinę atskirtį:

- suaugusių šeimos narių socialinių įgūdžių tinkamai prižiūrėti ir ugdyti nepilnamečius vaikus (įvaikius) stoka ar nebuvimas;
- nepilnamečių vaikų (įvaikių) visapusio fizinio, protinio, dvasinio, dorovinio vystymosi ir saugumo sąlygų šeimoje neužtikrinimas;
- psichologinė, fizinė ar seksualinė prievarta;
- smurtas;
- išnaudojimas prekybai žmonėmis;
- įsitraukimas ar polinkis įsitraukti į nusikalstamą veiklą;
- piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis;
- priklausomybė nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų, azartinių lošimų;
- elgetavimas, valkatavimas, benamystė;
- motyvacijos dalyvauti darbo rinkoje stoka ar nebuvimas.

Būtina paminėti, kad ankstesnių redakcijų metu šiame įstatyme buvo pateikiama socialinės rizikos šeimos sąvoka, tačiau jos atsisakyta ir paliktas tik socialinės rizikos terminas. Žvelgiant į šiuos veiksnius ir aplinkybes, galima daryti prielaidą, kad socialinę riziką patirianti šeima susiduria su viena ar keliomis straipsnyje išvardintomis aplinkybėmis. Įstatymų leidėjas nepateikia nurodymo, ar šis veiksnių ir aplinkybių sąrašas yra baigtinis, ar socialinės rūpybos įstaigos bei ikiteisminės ir teisminės institucijos gali tam tikrus veiksnius priskirti prie socialinės rizikos savo subjektyvia nuožiūra.

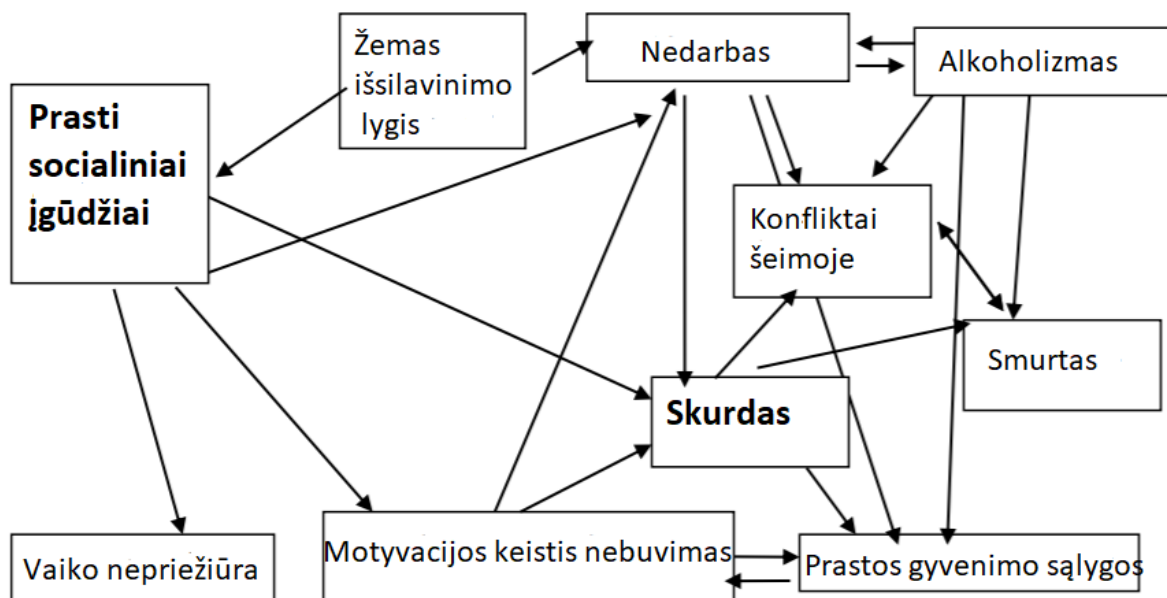
Anot J. Guščinskienės ir G. Kondrotaitės (2006), veiksniai, lemiantys šeimų su socialine rizika atsiradimą, gali būti skirstomi į dvi pagrindines grupes:

1. *Šeimos struktūros veiksniai* (nepilnos ir menkai aprūpintos šeimos, kuriose gali būti neįgalių asmenų ar asmenų, kurie serga lėtinėmis ligomis ir yra reikalinga priežiūra; šeimos, kurių nariai yra įkalinimo įstaigose ar yra neseniai iš jų sugrįžę; šeimos nariai priklauso kokiai nors socialinės rizikos grupei).
2. *Iškraipytas santykių pobūdis šeimoje* (bendrų interesų nebuvimas, abipusis nepasitikėjimas savimi, abipusio supratimo ir palaikymo tarp šeimos narių trūkumas, emocinis neryžtingumas ir grubus bendravimas).

Mokslinėje literatūroje pateikiama nemažai rizikos veiksnių, su kuriais susiduria socialinę riziką patiriančios šeimos (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006; Mistry ir kt., 2010; Vaitiekienė, 2013; Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Šie rizikos veiksniai apima priklausomybę nuo alkoholio, narkotikų ar azartinių žaidimų; įvairių rūšių smurtą; netinkamą paramos naudojimą, neterminuotą tėvų valdžios apribojimą (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006); vaiko nepriežiūrą; motyvacijos keistis nebuvimą; skurdą; žemą išsilavinimo lygį; nedarbą (Vaitiekienė, 2013); priklausymą tam tikroms etninėms grupėms (Mistry ir kt., 2010); tėvų socialinių įgūdžių stoką; vaiko išsilavinimo nebuvimą; sveikatos ir psichologines problemas; sunkią socialinę adaptaciją po psichinės ligos; gyvenimą ne mieste, o regione ar kaime (Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Dauguma jų sutampa su socialinės rizikos veiksniais ir aplinkybėmis išvardintomis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006).

S. Dobelniece, J. Millere, I. Salmane-Kulikovska (2015) nurodo, kad pagrindinės problemos ir priežastys, susijusios su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką, yra prasti socialiniai įgūdžiai, žemas išsilavinimo lygis, nedarbas, alkoholizmas, smurtas, skurdas,

konfliktai šeimoje, motyvacijos keistis stygius, prastos gyvenimo sąlygos bei vaiko nepriežiūra (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Pagrindinės problemos ir priežastys, susijusios su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015)

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, akcentuojamos dvi pagrindinės priežastys: prasti socialiniai įgūdžiai ir skurdas. Šios dvi priežastys lemia ir nemažai kitų problemų, kurios yra tarpusavyje susijusios. Prasti socialiniai įgūdžiai, kurie nulemti žemo išsilavinimo lygmens, turi įtakos vaiko nepriežiūrai, motyvacijos keistis nebuvimui, skurdui bei nedarbui. Nedarbas yra veikiamas žemo išsilavinimo lygmens ir motyvacijos keistis nebuvimo bei turi abipusį ryšį su alkoholizmu – jis gali būti tiek nedarbo priežastis, tiek pasekmė. Nedarbas skatina skurdą, konfliktus šeimoje ir prastas gyvenimo sąlygas. Pastarosios taip pat turi abipusį ryšį su motyvacijos keistis nebuvimu – gali būti tiek jos priežastimi, tiek pasekme. Alkoholizmas atsakingas už nedarbą, prastas gyvenimo sąlygas, smurtą bei konfliktus šeimoje. Pastarosios dvi problemos yra taipogi susijusios abipusiu ryšiu. Taigi, ryšiai tarp socialinę riziką patiriančių šeimų priežasčių bei problemų yra gana sudėtingi. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad socialinis darbuotojas, siekiantis įgyvendinti vaiko teises tokioje šeimoje, turi suprasti tokios šeimos dinamikos sudėtingumą.

J. Gudžinskienė ir R. Augutavičius (2018) teigia, kad daugybė socialinės rizikos veiksnių nulemia socialinės rizikos gyventojų ir visuomenės nesuderinamumą – tai gali būti prasta fizinė ir socialinė aplinka, moralinių vertybių mažėjimas, nesugebėjimas prisitaikyti prie

kintančių visuomenės sąlygų. Dėl to socialinę riziką patiriančioms šeimoms yra sudėtinga vėl grįžti į normalų funkcionavimą. Šios nuomonės laikosi ir kiti autoriai (Mistry ir kt., 2010; Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Tačiau J. Gudžinskienė ir R. Augutavičius (2018) taip pat nurodo, kad pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria socialinę riziką patiriančios šeimos, turi galimus šių problemų sprendimus:

- kai kurias problemas būtų galima išspręsti padidinus socialinio darbuotojo vaidmenį vietos administracinėse institucijose (savivaldybėse), todėl svarbu stiprinti socialinių darbuotojų, dirbančių tiesiogiai su vaikais ir šeimomis, gebėjimus seniūnijose;
- seniūnijose reikėtų įsteigti daugiau laisvų socialinio darbo vietų, nes tai galėtų pagerinti paslaugų, teikiamų socialinę riziką patiriančioms šeimoms, kokybę. Ankstyva prevencija gali padėti išvengti sudėtingų situacijų ateityje;
- intensyvus socialinis darbas gali padėti sumažinti socialinę riziką patiriančių šeimų skaičių visoje Lietuvoje, atsižvelgiant į tai, kad daugiau šeimų galėtų būti socialiai reabilituotos. Tai, be abejo, taip pat sumažintų neigiamą socialinės rizikos poveikį vaikų gerovei ir skatintų pozityvios vaikų sampratos bei savivertės ugdymą, taip pat skatintų vaikų teises ir stiprintų jų tėvų galimybes tinkamai pasirūpinti ir pagerinti šeimos santykius, taip sukuriant tinkamas sąlygas vaikams augti jų biologinėje šeimoje (Gudžinskienė, Augutavičius, 2018).

Kaip matyti, autoriai koncentruojasi į socialinės rizikos prevenciją ir socialinio darbo kokybę bei socialinio darbuotojo pozicijos stiprinimą. Šiai nuomonei pritartina.

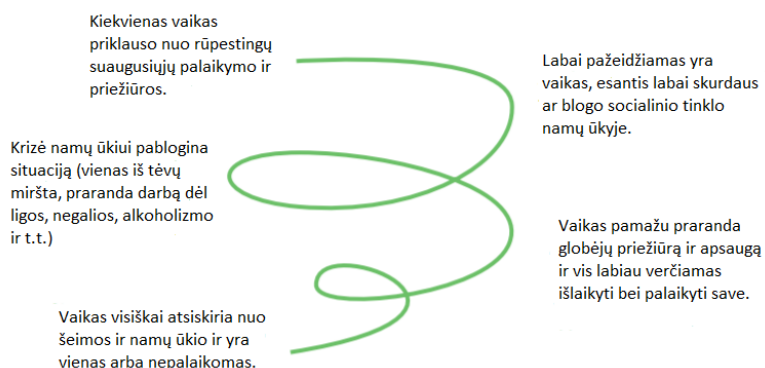
Apibendrinant galima teigti, kad socialinę riziką patiriančios šeimos yra susidūrusios su krizine situacija. Jų funkcionavimas dėl negebėjimo susitvarkyti su kilusia situacija, netinkamų tėvų elgesio modelių bei dėl netinkamai interpretuojamų šeimos funkcijų yra sutrikęs. Tokiose šeimose sutrikęs ir šeimos funkcijų vykdymas (jos vykdomos iš dalies arba išvis nevykdomos) bei netenkinami pagrindiniai vaiko poreikiai. Visa tai sukelia žalingas pasekmes ir kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimui. Socialinę riziką patiriančios šeimos pasižymi tiek neigiamomis tėvų elgesio savybėmis ir įpročiais tokiais kaip alkoholizmas, narkomanija, smurtas ir kt., tiek neigiamais padariniais vaikui ir kitiems šeimos nariams. Rizikos veiksniai, su kuriais susiduria socialinę riziką patiriančios šeimos, apima priklausomybę nuo alkoholio, narkotikų ar azartinių žaidimų, įvairių rūšių smurtą, netinkamą paramos naudojimą, neterminuotą tėvų valdžios apribojimą, vaiko nepriežiūrą, motyvacijos keistis nebuvimą, skurdą, žemą išsilavinimo lygį, nedarbą, priklausymą tam tikroms etninėms mažumoms, tėvų socialinių įgūdžių stoką, vaiko

išsilavinimo nebuvimą, sveikatos ir psichologines problemas, sunkią socialinę adaptaciją po psichinės ligos, gyvenimą ne mieste, o regione ar kaime.

1.2. Vaikas socialinę riziką patiriančioje šeimoje

Kaip nurodo E. Masiliauskaitė ir V. Griškutė (2010, p. 138) „svarbiausią vaidmenį vaiko asmenybės socialinei kultūrinei raidai turi šeima, nes joje susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, įgyjama būtinų žinių, mokėjimų, lengvinančių vaiko pozityvią socialinę adaptaciją visuomenėje“. Vaikai turi teisę augti palankiomis sąlygomis, kurios palengvina jų vystymąsi (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Tačiau tyrimai rodo, kad socialinę riziką patiriančiose šeimose augantys vaikai dažniau susiduria su įvairiais jų teisių pažeidimais, tokiais kaip fizinis ir psichologinis smurtas, nepriežiūra, diskriminacija ir kt. (Dallaire, Wilson, 2010; Strydom, 2012; Pélissier ir kt., 2014; Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). 2017 m. pabaigoje savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje buvo įrašyta 9,8 tūkst. socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 18,4 tūkst. vaikų. Tai rodo, kad vis dar nemažas kiekis vaikų auga socialinę riziką patiriančių šeimų aplinkoje. Kaip nurodo J. Gudžinskienė ir R. Augutavičius (2018), socialinę riziką patiriančiose šeimose gyvenantys vaikai yra pažeidžiami, poreikiai nėra visiškai tenkinami arba išvis netenkinami, socializacija yra sutrikusi – dėl šių priežasčių socialinę riziką patiriančių šeimų vaikai susiduria su įvairiomis socialinėmis, fizinėmis, psichologinėmis problemomis (Gudžinskienė, Augutavičius, 2018).

Vaikai, gyvenantys socialinę riziką patiriančioje šeimoje, dažnai rizikuoja prarasti tėvų globą, todėl labiau kritiškai pažeidžiami, nes prarado arba yra rizika prarasti tuos asmenis (tėvus), kurie, pirmiausia, yra atsakingi už sprendimų priėmimą jų vardu, saugumo užtikrinimą ir palaikymą siekiant suaugimo. Dėl to jiems kyla didesnė rizika patirti vaiko teisių pažeidimus (Bruskas, 2008). M.Haskett ir kt. (2008) teigia, kad socialinę riziką patiriančiose šeimose gyvenančių vaikų pažeidžiamumas yra tarsi žemyn nukreipta spiralė, kai kiekvienas sukrėtimas lemia naują pažeidžiamumo lygį, o kiekvienas naujas lygis atveria naujus pavojus. Kitaip tariant, tikimybė, kad vaikas patirs neigiamą rezultatą, didėja su kiekvienu posūkiu. Šios spiralės apačioje yra vaikai, gyvenantys ne šeimos priežiūroje, arba sunkios prievartos ir nepriežiūros šeimoje aplinkoje (žr. 2 paveikslą).

2 pav. Žemėjanti vaiko pažeidžiamumo spiralė (Haskett ir kt., 2008)

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, kiekvienas vaikas priklauso nuo rūpestingų suaugusiųjų (tėvų ar globėjų) palaikymo ir priežiūros. Jei vaikas liko vienas ir atsiskyrė nuo šeimos, tam įtaką padarė šeimoje įvykusios krizinės situacijos (šeimos narių ribotas bendravimas tarpusavyje, bedarbystė, artimo žmogaus netektis, įvairios prikausomybės ir kt.), kurios laiku nebuvo sprendžiamos. Suaugusieji, dėl šeimoje nesprendžiamų krizinių situacijų, pamiršta rūpintis, palaikyti bei domėtis šeimoje augančiais vaikais. Jie praranda suaugusiųjų priežiūrą, artimą ryšį ir lieka vieni be artimųjų palaikymo.

Socialinę riziką patiriančios šeimos vaikai dažnai susiduria su nepriežiūra bei prievarta (Burchinal ir kt., 2006; Gilbert ir kt., 2009; Dubowitz ir kt., 2011; Garbarino, 2017; Vidal ir kt., 2017). Individualių, santykinių, bendruomenės ir visuomenės veiksnių derinys padidina prievartos prieš vaikus ir nepriežiūros riziką minėtose šeimose. Nors vaikai nėra atsakingi už jiems padarytą žalą, buvo nustatyta, kad tam tikros savybės padidina jų prievartos ir (arba) apleistumo riziką (Dubowitz ir kt., 2011; Vidal ir kt., 2017).

2 lentelė. Rizikos veiksniai, socialinę riziką patiriančios šeimos vaikui padidinantis galimybes patirti prievartą ir nepriežiūrą (Dubowitz ir kt., 2011; Vidal ir kt., 2017)

Viktimizacijos rizikos veiksniai	Pažeidimų ir galimų nusikaltimų rizikos veiksniai	
<p><u>Individualūs rizikos veiksniai</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaunesni nei 4 metų vaikai. • Specialieji poreikiai, dėl kurių gali padidėti slaugytojų našta (pvz., negalia, psichinės sveikatos problemos ir lėtinės fizinės ligos). 	<p><u>Individualūs rizikos veiksniai</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tėvai nesuvokia vaikų poreikių, vaiko raidos ir stokoja tėvystės įgūdžių. • Prievartos ir (arba) nepriežiūros istorija šeimoje. • Piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis ir (arba) psichinės sveikatos problemos, įskaitant depresiją šeimoje. 	<p><u>Šeimos rizikos veiksniai</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Socialinė izoliacija. • Šeimos dezorganizavimas, iširimasis ir smurtas, įskaitant smurtą artimųjų partnerių atžvilgiu. • Tėvų stresas, prasti tėvų ir vaikų santykiai, neigiama sąveika.

	<ul style="list-style-type: none"> • Tėvų ypatybės, tokios kaip jaunas amžius, žemas išsilavinimas, vieniši tėvai, didelis išlaikomų vaikų skaičius ir mažos pajamos. • Nebiologiniai, laikini slaugytojai namuose (pvz., motinos partneris vyras). • Tėvų mintys ir emocijos, linkusios palaikyti ar pateisinti netinkamą elgesį. 	<p><u><i>Bendruomenės rizikos veiksniai</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Smurtas bendruomenėje. • Koncentruota neigiama padėtis kaimynystės (pvz., didelis skurdas ir nestabilumas gyvenamosiose vietose, didelis nedarbo lygis ir didelis alkoholio pardavimo vietų tankis) ir prasti socialiniai ryšiai.
--	---	--

Taigi, kaip matyti iš pateiktos lentelės, galimos dvi grupės veiksnių – viktimizacijos veiksniai, kurie nulemia socialinę riziką patiriančio vaiko galimybes tapti potencialia auka, pažeidimų, galimų nusikaltimų vaiko atžvilgiu veiksniai, kurie sudaro sąlygas socialinę riziką patiriančiam vaikui patirti jo teisių pažeidimus bei galimas nusikalstamas veikas savo atžvilgiu. Būtina pastebėti, kad įvardijami ir apsauginiai veiksniai, kurie gali apsaugoti socialinę riziką patiriantį vaiką nuo negandų (Burchinal ir kt., 2006). Šie veiksniai yra: palaikanti šeimos aplinka ir socialiniai tinklai; konkreti parama pagrindiniams poreikiams; tėvystės įgūdžių puoselėjimas; stabilūs santykiai šeimoje; buitinės taisyklės ir vaiko stebėjimas; tėvų užimtumas; tėvų ugdymas; tinkamas būstas; galimybė naudotis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis; globojantys suaugusieji už šeimos ribų, kurie gali būti pavyzdžiais ar mentoriais (Burchinal ir kt., 2006). Žvelgiant į tai, kad socialinę riziką patiriančiose šeimose dauguma šių veiksnių neegzistuoja, galima teigti, kad šių apsauginių veiksnių įgyvendinimas galimas padedant socialiniam darbuotojui (Webb, 2006; Garbarino, 2017).

Saugaus ir sveiko ryšio su globėjais užmezgimas yra požymis, būdingas kūdikystės metams (Haltigan ir kt., 2012). Tyrimai patvirtina sveikų ir saugių tėvų ir vaikų prisirišimo santykių reikšmę daugybei vaiko gerovės rodiklių, įskaitant pažintinius, kalbos, socialinius ir emocinius rezultatus, taip pat ir ilgalaikius rezultatus (Boldt ir kt., 2014; Ramsdal, Bergvik, Wynn, 2015). Tuo tarpu socialinę riziką patiriančių šeimų vaikai susiduria su mokymosi ir elgesio sunkumais (McClelland, Morrison, Holmes, 2000; Fauth, Brooks-Gunn, 2006; Mistry ir kt., 2010; Sektnan ir kt., 2010; Pianta, Walsh, 2014). Tyrimai rodo, kad jau ikimokyklinio ugdymo metu vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų ankstesnio skaitymo ir matematikos įgūdžių bei bendrųjų žinių vertinimas yra blogesnis nei vaikų, patiriančių mažiau rizikos veiksnių (McClelland, Morrison, Holmes, 2000). Ikimokyklinio ugdymo pedagogai taip pat vertina šiuos vaikus kaip mažiau socialiai prisitaikiusius ir agresyvesnius nei vaikus, kurių šeimos su tokia rizika nesusiduria (Ryan, Fauth, Brooks-Gunn, 2006). Be to, vaikai, kurie pradeda mokyklą

neturėdami reikiamų akademinų ar socioemocinių įgūdžių, turi didesnių akademinų ir elgesio sunkumų darželyje ir už jo ribų, palyginti su labiau „mokyklai pasirengusiais“ bendraamžiais (Sektan ir kt., 2010). R.S.Mistry ir kt. (2010) tyrimo metu nustatyta, kad vaikai, patyrę didesnę šeimos ir socialinę riziką būdami kūdikiais, turėjo žemesnį pažinimo / akademinų pasiekimų lygį, prastesnius savireguliacijos įgūdžius ir aukštesnį probleminio elgesio lygį nei vaikai, nepatyrę tokios rizikos. Be to, vaikai šeimose, susiduriančiose su didesnėmis negandomis, patiria mažesnį pažinimo stimuliavimą, jautrumą ir reagavimą į tėvų ir vaikų sąveiką (Mistry ir kt., 2010). Įrodyta, kad skurdas, būdamas vienu iš socialinės rizikos veiksnių, kenkia saugių tėvų ir vaikų ryšio ryšiams (Steele ir kt., 2016).

Socialinę riziką patiriančių šeimų vaikai susiduria ne tik su mokymosi sunkumais, bet taip pat jie turi padidintą riziką tapti nusikaltimo auka ar įsitraukti į nusikalstamą veiklą (Kemshall, Marsland, Boeck, 2006), patirti įvairių rūšių prievartą (Garbarino, 2017; Vidal ir kt., 2017), patirti patyčias (Lereya, Samara, Wolke, 2013), o suaugę vartoti alkoholį ir psichoaktyvias medžiagas (Thompson Jr., Auslander, 2007), sirgti psichinėmis ligomis bei depresija (Barrett, Turner, 2005) ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinę riziką patiriančiose šeimose gyvenantys vaikai yra labiau pažeidžiami, poreikiai nėra visiškai tenkinami arba netenkinami išvis, socializacija yra sutrikusi – dėl šių priežasčių socialinę riziką patiriančių šeimų vaikai susiduria su įvairiomis socialinėmis, fizinėmis, psichologinėmis problemomis. Jie turi padidintą riziką tapti nusikaltimo auka ar įsitraukti į nusikalstamą veiklą, patirti įvairių rūšių prievartą ir patyčias. Taip pat jie susiduria su mokymosi bei elgesio sunkumais, o suaugę linkę vartoti alkoholį ir psichoaktyvias medžiagas, sirgti psichinėmis ligomis bei depresija.

2. VAIKO TEISIŲ ĮGYVENDINIMAS SOCIALINĘ RIZIKĄ PATIRIANČIOSE ŠEIMOSE: SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMUO

Šiame skyriuje teoriniu požiūriu aptariamas vaiko teisių įgyvendinimas socialinę riziką patiriančiose šeimose: atskleidžiama vaiko teisių samprata, analizuojami vaiko teisių įgyvendinimo socialinę riziką patiriančiose šeimose ypatumai bei socialinio darbuotojo vaidmens aspektai šiame procese.

2.1. Vaiko teisių samprata

Vaikų teisės, visų pirma, yra žmogaus teisės (Archard, 2013). Su vaikais turi būti elgiamasi lygiavertiškai, pagarbiai ir oriai ne todėl, kad jie yra „ateities“ ar „rytojaus suaugusieji“, o todėl, kad jie yra žmonės šiandien. Visi asmenys gimsta būdami neatsiejami nuo pagrindinių laisvių ir teisių (Jones, Walker, 2011). Kaip nurodo A. B. Smith (2011), vaikai turi naudotis tomis pačiomis žmogaus teisėmis kaip ir visi kiti – nuo teisės į saviraiškos laisvę iki teisės į privatumą. Tai reiškia, kad visi žmogaus teisių įstatymai vienodai taikomi tiek vaikams, tiek suaugusiems (Smith, 2011).

Vaikai laikomi pažeidžiama visuomenės grupe, todėl daugumoje visuomenių vaikams suteikiamas žemas statusas. Pavyzdžiui, beveik visose šalyse jaunesniems nei 18 metų vaikams neleidžiama turėti politinės galios, nes jie negali balsuoti. Vaikai taip pat turi teisę į specialią apsaugą dėl savo pažeidžiamumo galimo išnaudojimo ir prievartos atžvilgiu (Holzscheiter, 2010). Būtina paminėti, kad tarptautinėje teisėje vaiku laikomas bet kuris 18 metų ar jaunesnis asmuo, nebent vietiniai įstatymai numato kitaip (Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, 2000). Visa tai reiškia, kad vaikai turi specialias teises, padedančias apsaugoti juos nuo grėsmių, pašalinimų ir diskriminacijos, kuriai jie yra pažeidžiami. Šios teisės yra įtrauktos į tarptautinę teisę Vaikų teisių konvencijoje (1995) ir jos fakultatyviniuose protokoluose – dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos; dėl ginkluoto konflikto; o kitas nustato tarptautinį skundų nagrinėjimo mechanizmą, kad vaikų teisių pažeidimo atvejai galėtų būti perduoti Jungtinėms Tautoms.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija yra svarbus šalių, pažadėjusių ginti vaikų teises, susitarimas, priimtas 1989 m. ir įsigaliojęs 1990 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją 2018 m. buvo ratifikavusios 196 valstybės. Vaiko teisių konvencijoje apibrėžiama vaiko samprata,

vaikų teisės bei vyriausybių pareigos vaiko teisių atžvilgiu. Visos teisės yra susijusios, vienodai svarbios ir neatimamos. Lietuva prie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos prisijungė 1992 m. kovo 1 d., ratifikavo 1995 m. liepos 3 d. Konvencija įsigaliojo 1995 m. liepos 21 d. Kaip nurodo L. Dromantienė ir R. Šalaševičiūtė (2006, p. 79), „Lietuvos Respublika prisiėmė joje įtvirtintus įsipareigojimus, jog valstybės dalyvės imasi visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių šioje Konvencijoje pripažintoms teisėms įgyvendinti, įsipareigojo užtikrinti vaiko gerovę, teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, įtraukti į problemų sprendimą vaikų tėvus, globėjus ir NVO kaip lygiaverčius partnerius.“ Šis teisės aktas yra svarbus tuo, kad jame aiškiai nurodoma, jog vaikai turi žmogaus teises, individualias tapatybes, jiems reikalinga tam tikra apsauga ir jie turi nuomones, dėl kurių turi būti išklausomi ir deramai įvertinami (Smith, 2011). Teisės akto priėmimas užmezgė tiesioginį vaiko ir valstybės ryšį bei nustatė, kaip šie santykiai gina teises ir pareigas tokiose srityse kaip vaikų teisė į sveikatą, saviraiškos laisvė, teisė būti be smurto, teisė į privatumą ir daugelis kitų (Covell, Howe, Blokhuis, 2018). Siekiant įsitikinti, kad valstybės laikosi savo įsipareigojimų vaikams pagal Konvenciją, Jungtinės Tautos įsteigė Vaiko teisių komitetą. Jį sudaro 18 nepriklausomų ekspertų, kurie kas penkerius metus vertina šalių, pasirašiusių konvenciją, veiklą (Jones, Welch, 2018).

Kaip jau buvo minėta, vaiko teisės, visų pirma, yra žmogaus teisės (Gran, 2010; Archard, 2013; Quennerstedt, 2013; Covell, Howe, Blokhuis, 2018; Jones, Welch, 2018). Tai reiškia, kad jos saugo vaiką kaip žmogų. Vaiko teises sudaro pagrindinės garantijos ir pagrindinės žmogaus teisės:

- vaikų teisės pripažįsta pagrindines garantijas visiems žmonėms: teisė į gyvybę, nediskriminavimo principą, teisė į orumą saugant fizinę ir psichinę neliečiamybę (apsauga nuo vergijos, kankinimų, blogo elgesio ir kt.) (Archard, 2013);
- vaikų teisės yra pilietinės ir politinės teisės tokios kaip teisė į tapatybę, teisė į tautybę ir kt. (Gran, 2010);
- vaikų teisės yra ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės tokios kaip teisė į mokslą, teisė į tinkamą gyvenimo lygį, teisė į sveikatą ir kt. (Jones, Welch, 2018);
- vaikų teisės apima individualias teises: teisė gyventi su savo tėvais, teisė į mokslą, teisė į apsaugą ir kt. (Archard, 2013);
- vaikų teisės taip pat apima ir kolektyvines teises: pabėgėlių ir neįgalių vaikų, mažumų vaikų ar autochtoninių grupių teises (Gran, 2010).

Taigi, kaip matyti, vaikų teisės yra žmogaus teisės ta prasme, kad jas sudaro pagrindinės garantijos ir pagrindinės žmogaus teisės. Vaikų teisės, kaip ir žmogaus teisės, apima politines, pilietines, ekonomines, socialines, kultūrinės, individualias bei kolektyvines teises, kurios yra specifiškai pritaikytos vaikui kaip pažeidžiamam subjektui (Archard, 2013, 2018). Būtina pažymėti, kad vaikų teisės aprėpia jų vystymosi ir amžiaus poreikius, kurie laikui bėgant ir vaikui augant keičiasi (Quennerstedt, 2013). Taigi, žmogaus teisių adaptacija, pritaikant jas vaikui kaip pažeidžiamam subjektui, atsižvelgia į vaiko trapumą, ypatumus ir amžių atitinkančius poreikius. Ši adaptacija pasireiškia tuo, kad vaiko teisės atsižvelgia į vaiko vystymosi būtinybę. Tai reiškia, kad vaikai turi teisę gyventi ir tinkamai vystytis fiziškai bei psichiškai (Tisdall, 2017).

Vaiko teisėmis siekiama patenkinti esminius gero vaiko vystymosi poreikius tokius kaip galimybė gauti tinkamą maitinimą, būtiną priežiūrą, išsilavinimą ir pan. (Gran, 2010). Vaikų teisės atsižvelgia į pažeidžiamą vaiko pobūdį, jos implementuoja būtinybę apsaugoti vaiką. Vaiko teisės suteikia jiems specialią pagalbą ir apsaugą, pritaikytą pagal jų amžių ir brandą (Jones, Welch, 2018). Tai reiškia, kad vaiko teisių įgyvendinimas suteikia galimybę jiems padėti ir palaikyti, apsaugoti nuo darbo išnaudojimo, vaikų grobimo, netinkamo elgesio ir kt. (Stalker, McArthur, 2012).

Kaip teigia K.Covell, R.B.Howe ir J.C.Blokhuis (2018), vaikų teisių išskyrimas į atskirą teisių konvenciją yra svarbus dėl tam tikrų priežasčių. *Vaikai yra individai*. Tai reiškia, kad vaikai nėra nei tėvų, nei valstybės nuosavybė, jie nėra vien tik augantys žmonės; jie turi tokį patį statusą kaip ir kiti šeimos nariai (Covell, Howe, Blokhuis, 2018). *Vaikai pradeda gyvenimą kaip visiškai priklausomos būtybės*. Vaikai, norėdami ugdyti savarankiškumą, turi pasikliauti suaugusiaisiais. Idealiai toks auklėjimas įgyvendinamas šeimoje, tačiau, kai pagrindiniai vaikų globėjai negali patenkinti jų poreikių, pagrindinė pareiga tenka valstybei, kuri turi rasti vaiko interesus atitinkančią alternatyvą (Jones, Welch, 2018). *Vyriausybės veiksmai ar neveikimas daro įtaką vaikams stipriau nei bet kuriai kitai visuomenės grupei*. Beveik kiekviena vyriausybės politikos sritis – nuo švietimo iki visuomenės sveikatos – tam tikru mastu veikia vaikus. Trumparegiška politika, kurioje neatsižvelgiama į vaikus, daro neigiamą poveikį visų visuomenės narių ateičiai (Archard, 2018). *Vaikų nuomonė turėtų būti išklaudyta ir į ją turėtų būti atsižvelgiama politiniame procese*. Vaikai paprastai nebalsuoja ir tradiciškai nedalyvauja politiniuose procesuose. Nekreipiant ypatingo dėmesio į vaikų nuomones, išreikštas namuose, mokyklose, vietos bendruomenėse ir net vyriausybėse, gali būti neatsižvelgiama į daugelį svarbių politinių klausimų, kurie jiems yra aktualūs dabar arba turės įtakos ateityje (Archard, 2018). *Daugelis*

visuomenės pokyčių daro neproporcingą ir dažnai neigiamą poveikį vaikams. Šeimos struktūros pokyčiai, globalizacija, klimato pokyčiai, skaitmeninimas, masinė migracija, besikeičiantys užimtumo modeliai ir mažėjantis socialinės rūpybos tinklas daugelyje šalių daro didelį poveikį vaikams. Šių pokyčių poveikis gali būti ypač skaudus ginkluotų konfliktų ir kitų ekstremalių situacijų atvejais (Holzscheiter, 2010). *Sveikas vaikų vystymasis turi lemiamos reikšmės bet kurios visuomenės gerovei ateityje.* Kadangi vaikai vis dar vystosi, jie yra itin pažeidžiami (labiau nei suaugusieji) dėl blogų gyvenimo sąlygų tokių kaip skurdas, netinkama sveikatos priežiūra, mityba, saugus vanduo, būstas ir aplinkos tarša. Ligos, netinkama mityba ir skurdas sukelia grėsmę vaikų ateičiai, taigi ir visuomenės, kurioje jie gyvena, ateičiai (Covell, Howe, Blokhuis, 2018). *Visuomenės išlaidos, susijusios su jos vaikų nesėkmėmis, yra didžiulės.* Socialinių tyrimų išvados rodo, kad ankstyviausi vaikų išgyvenimai daro didelę įtaką jų tolesnei raidai. Jų vystymosi eiga nulemia jų indėlį ar kainą visuomenei per visą gyvenimą (Mistry ir kt., 2010; Sektnan ir kt., 2010; Pianta, Walsh, 2014).

Keturi bendrieji principai, kuriais grindžiamos visų vaikų teisės, yra šie:

1. *Nediskriminavimas* reiškia, kad visi vaikai turi vienodą teisę vystyti savo galimybes visose situacijose ir visais atvejais. Pavyzdžiui, kiekvienas vaikas turėtų turėti vienodas galimybes mokytis, neatsižvelgiant į vaiko lytį, rasę, tautybę, tautybę, religiją, negalia, tėvystę, seksualinę orientaciją ar kitą statusą (Kilkelly, 2017).
2. Atliekant bet kokius veiksmus ir sprendimus, susijusius su vaiku, pirmiausia *turi būti atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus* ir jie turi būti naudojami sprendžiant skirtingų teisių konfliktus. Pavyzdžiui, priimdama nacionalinius biudžetinius sprendimus, turinčius įtakos vaikams, Vyriausybė turi apsvarstyti, kaip sumažinimas paveiks geriausius vaiko interesus (Freeman, 2017).
3. *Teisė gyventi ir vystytis* pabrėžia gyvybiškai svarbų pagrindą užtikrinti pagrindines paslaugas ir lygias galimybes vaikams visapusiškai tobulėti. Pavyzdžiui, vaikas su negalia turėtų turėti galimybę veiksmingai naudotis švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugomis, kad galėtų išnaudoti visą savo potencialą (Covell, Howe, Blokhuis, 2018).
4. *Vaiko požiūris* reiškia, kad vaiko nuomonė turi būti girdima ir gerbiama visais klausimais, susijusiais su jo teisėmis. Pavyzdžiui, valdžioje esantys asmenys turėtų pasitarti su vaikais prieš priimdami sprendimus, kurie turės jiems įtakos (Kilkelly, 2017).

Tačiau būtina paminėti, kad principų, kuriais įgyvendinamos bei apsaugomos vaiko teisės, yra daugiau. Vaiko teisių ir laisvių apsaugos įgyvendinimo principai, kurie įvardijami LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2019), yra šie: geriausių vaiko interesų prioritetas, biologinės šeimos prioritetas, teisės viršenybė, vaiko nuomonės išklaušymas ir vaiko dalyvavimo užtikrinimas, nediskriminavimas, individualizavimas, vaiko sveiko vystymosi užtikrinimas, subsidarumas, bendradarbiavimas, kokybiškos pagalbos prieinamumas, privataus gyvenimo neliečiamumas, vaiko tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą dalyvavimas, tėvystės ir motinystės papildomumas, vienovė, pagalbos viršenybė, nestacionarių priemonių prieš stacionarias pirmenybė.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teisės, visų pirma, yra žmogaus teisės. Jas sudaro pagrindinės garantijos ir pagrindinės žmogaus teisės. Vaikų teisės, kaip ir žmogaus teisės, apima politines, pilietines, ekonomines, socialines, kultūrinės, individualias bei kolektyvines teises, kurios yra specifiskai pritaikytos vaikui kaip pažeidžiamam subjektui. Vaiko teisėmis siekiama patenkinti esminius gero vaiko vystymosi poreikius tokius kaip galimybė gauti tinkamą maitinimą, būtiną priežiūrą, išsilavinimą ir pan. Vaiko teisių įgyvendinimas suteikia galimybę jiems padėti ir palaikyti, apsaugoti nuo darbo išnaudojimo, vaikų grobimo, netinkamo elgesio ir kt. Keturi bendrieji principai, kuriais grindžiamos visų vaikų teisės, yra nediskriminavimas, geriausi vaiko interesai, teisė gyventi ir vystytis bei vaiko požiūrio paisymas.

2.2. Vaiko teisių įgyvendinimas socialinę riziką patiriančiose šeimose

Vaikas, gyvenantis socialinę riziką patiriančioje šeimoje, gali susidurti su jo teisių netinkamu įgyvendinimu bei teisių pažeidimais (Dallaire, Wilson, 2010; Strydom, 2012; Pélissier ir kt., 2014). Kaip rodo Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus (2019) atlikti tyrimai, 2018 m., kaip ir ankstesniais laikotarpiais, dažniausiai buvo pažeidžiamos šeimoje augančio vaiko teisės (82 proc. atvejų). Globojamų vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimų skaičius, lyginant su 2017 m., išliko stabilus (18 proc.). Tai reiškia, kad vaikai dažniau susiduria su teisių pažeidimais gyvendami šeimoje negu būdami globoje. Kontrolierius atliko 381 tyrimų dėl galimų vaiko teisių pažeidimų (iš jų: išnagrino – 252 asmenų skundus; atliko – 129 tyrimus savo iniciatyva).

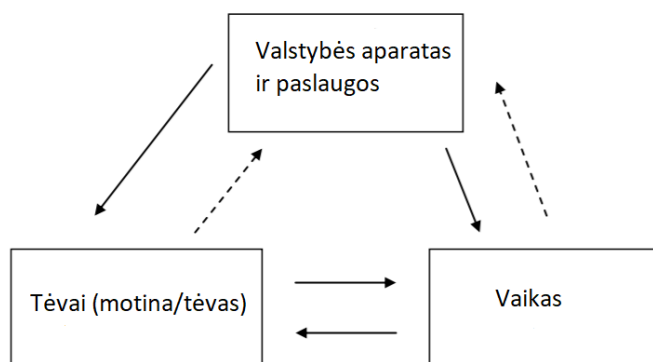
3 pav. 2018 m. tirtų vaiko teisių pažeidimų pobūdis (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2019)

2018 m. vaiko teisių apsaugos kontrolierės baigtuose tirti skunduose ir savo iniciatyva pradėtuose tyrimuose buvo vertinti 888 galimi vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų atvejai, iš jų – 359 patvirtino (40 proc.). Dažniausiais vaiko teisių pažeidimais buvo nustatytas smurtas vaiko atžvilgiu bei teisės į tinkamą priežiūrą pažeidimai.

Socialinę riziką patiriančios šeimos dėl sutrikusio šeimos funkcionavimo bei patiriamų krizių susiduria su įvairiais sunkumais tiek palaikant normalų šeimos gyvenimą, tiek įgyvendinant vaiko teises (Bruskas, 2008; Dubowitz ir kt., 2011; Dobelniece, Millere, Salmanekulikovska, 2015; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Šios pareigos tenka vaiko tėvams, kaip tai numato Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). Jame nurodoma, jog tėvai ir kiti vaiko atstovai pagal įstatymą turi atsakomybę bei privalo rūpintis vaiku ir užtikrinti jo interesus. Tačiau socialinę riziką patiriančiose šeimose minėtos tėvų pareigos nebūtinai yra vykdomos – dažnai jos vykdomos netinkamai arba nevykdomos išvis (Mistry ir kt.,

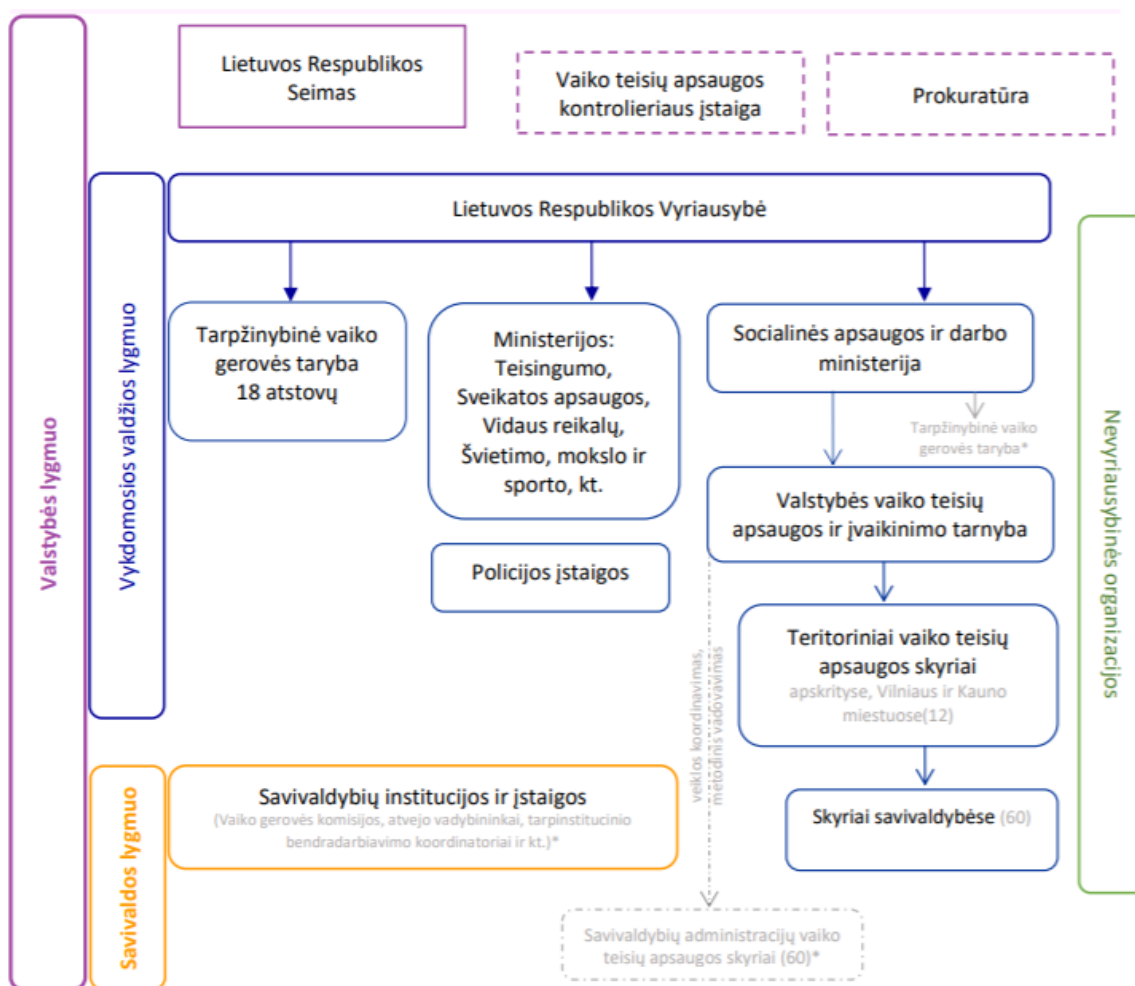
2010; Ivanauskienė, 2012; Augutavičius, Barkauskaitė Lukšienė, 2014), todėl galimybės įgyvendinti vaikų teises socialinę riziką patiriančioje šeimoje yra apsunkintos.

R. Roose ir M. De Bie (2008) nurodo, kad diskusijose dėl vaikų teisių turėtų būti koncentruojamasi ne tiek į teises, kurias vaikai turi ar neturi, kiek į klausimą, kaip būtų galima įgyvendinti vaikų teises. S. Dobelniece, J. Millere ir I. Salmane-Kulikovskos (2015) teigimu, socialinę riziką patiriančioms šeimoms reikalinga įvairiapusė parama. Jei yra teikiama parama, vaikai dažniau yra apsaugoti nuo smurto ir prievartos, negyvena gatvėje ir nerizikuoja būti atskirti nuo savo tėvų ar būti apgyvendinti įstaigose (Roose, De Bie, 2008; Parton, 2011; Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Šioms šeimoms gali būti teikiama socialinė pagalba ir platus socialinių paslaugų spektras (Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neverauskienė, 2009). Tokios paramos teikimas leidžia padėti šeimai funkcionuoti bei tinkamai įgyvendinti vaiko teises. Socialinės paslaugos, kaip valstybės teikiamos paslaugos, yra valstybės aparato dalis. R. Roose ir M. De Bie (2008) pabrėžia, kad socialinių paslaugų teikimas socialinę riziką patiriančiai šeimai gali sukelti papildomą įtampą tarp šeimos, vaiko ir valstybės skirtingų požiūrių.

4 pav. Trikampiai valstybės, vaiko ir tėvų santykiai (Parton, 2011)

Socialinis darbas yra iš esmės socialinis veiksmas, nenuspėjamas užsiėmimas, kuriame veiksmas apima tarpusavio veiksmus. Kitaip tariant, jis yra orientuotas į kitų veiksmus (Roose, De Bie, 2008), todėl bendradarbiavimas yra būtinas. Bendradarbiavimą akcentuoja ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius (2019, p. 20), teigiantis, kad „nuoseklios, individualios, planingos pagalbos vaikui ir šeimai užtikrinimui yra itin reikšmingas ir aktualus šeimos ir jai pagalbą teikiančių darbuotojų bendradarbiavimas.“ Socialinio darbuotojo siekis yra šios įtampos tarp trijų šalių mažinimas bei kokybiškas socialinių paslaugų teikimas bendradarbiaujant, kuriomis siekiama padėti šeimai įgyvendinti vaiko teises.

5 pav. Vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2019)

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus (2019, p. 18) teigimu, siekiant užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą praktikoje, itin svarbu, kad „būtų ne tik tobulinamas teisinis reglamentavimas, bet visų pirma plėtojamos ir taikomos pagalbos priemonės, padedančios tėvams, gerbiant vaiką, geriausių vaiko interesų pirmenybės ir kitus vaiko teisių apsaugos principus ir nuostatas, tinkamai įgyvendinti savo valdžią, vaiko teises, galimus ginčus ir kitus kylančius sunkumus, tarpusavio susitarimu.“ Šios pagalbos priemonės yra valstybės aparato, kuriame veikia vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos, dalis. Kaip matyti iš 5 paveikslu, vaiko teisių apsauga vyksta trimis lygmenimis – valstybiniu, vykdomosios valdžios bei savivaldybės. Kiekviename iš šių lygmenų yra koncentruojamasi ties skirtingais aspektais siekiant įgyvendinti ir apsaugoti vaiko teises, tačiau socialinę riziką patiriančios šeimos susiduria su nedidele šio mechanizmo dalimi – socialines paslaugas teikiančiomis institucijomis bei juose

dirbančiais socialiniais darbuotojais, su kuriais šeima palaiko tiesioginį kontaktą. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus (2019, p. 19) teigimu, siekiant užtikrinti vaiko gerovę ir jo teisių įgyvendinimą, „pabrėžiamas poreikis ir būtinumas plėtoti paslaugų šeimai ir vaikui tinklą bei užtikrinti, kad kiekviena šeima, kiekvienas vaikas gautų jų individualius poreikius atitinkančias ir konkrečiu laikotarpiu reikalingas paslaugas, garantuojant jų teikimą arčiausiai vaiko ir šeimos.“ Plačiau apie tai kalbama šio darbo 2.3. poskyryje.

Siekiant tinkamai įgyvendinti vaikų teises socialinę riziką patiriančiose šeimose, susiduriama ir su tam tikromis problemomis. Anot V. Česnuitytės ir L. Okunevičiūtės-Neveauskienės (2009), pagrindinės problemos ir kliūtys, neleidžiančios socialinių paslaugų įstaigoms ir jų darbuotojams veiksmingai įgyvendinti vaikų, neturinčių tėvų globos ar galinčių prarasti tėvų globą, teises, yra šios:

- *kvalifikuotų specialistų trūkumas*. Kai kuriais atvejais, socialiniai darbuotojai neturi tinkamo išsilavinimo, todėl jų žinios ir kompetencijos darbe yra nepakankamos. Nekompetentingi socialiniai darbuotojai nevisiškai supranta socialinio darbo pobūdį, jie perima šeimų pareigas tokias kaip namų valymas, maisto ruošimas šeimos vaikams ir kt. Todėl vietoj šeimų įgalinimo pastebimas priešingas rezultatas – daugėja šeimų, kurios neprisiima atsakomybės už savo vaikus ir šeimos gyvenimą – taip susidaro socialiai „neįgalių“ šeimų (Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009). Be to, egzistuoja ir kitų specialistų problemos tokios kaip psichologų paslaugų neprieinamumas dėl skurdo (Parton, 2009) arba mokytojų, kurie dirba su socialinę riziką patiriančių šeimų vaikais, socialinis nejautrumas (Gabarino, 2017);

- *neišsivysčiusi infrastruktūra*. Kelios problemos, susijusios su nepakankamai išplėta infrastruktūra, trukdančios veiksmingai įgyvendinti rizikos grupės vaikų teises, yra: prastos transporto paslaugos, ypatingos vidurinio ugdymo tinklo ypatybės, nepakankamai išvystytas ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklas, tik keli krizių centrai moterims ir vaikams (Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009);

- *vertybiniai sprendimai visuomenėje*. Daugelio institucijų pastangos įgyvendinti vaikų iš socialinės rizikos šeimų teises žlunga dėl tėvų nenoro keistis ar kliūčių, su kuriomis susiduria tėvai, kurie randa motyvacijos keistis, pavyzdžiui, neigiamas visuomenės požiūris į tokią šeimą ir stigmatizavimas (Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009).

Lietuvos Respublikoje pastaruoju metu vyko nemažai reformų skirtų užtikrinti vaiko teises šeimose. Atsirado nauja pareigybė – atvejo vadybininkas, kuris, kaip ir socialinis darbuotojas, siekia, jog šeimoje augantiems vaikams būtų užtikrinamos vaiko teisės. Lietuvos

Respublikos įstatymuose atvejo vadybos procesas bei atvejo vadybininkas vaiko teisių apsaugos srityje apibrėžiamas tik 2018 metais, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme. Šio įstatymo 2 straipsnio pirmosiose dvejose sąvokose atvejo vadyba apibrėžiama kaip kompleksinės pagalbos vaikui ir jo įstatyminiams atstovams teikimas, siekiant išvengti vaiko teisių pažeidimų. Pažymėtina, jog Lietuvoje pati atvejo vadyba labiau orientuota į socialinį darbą su vaiku ir šeima, kuri patiria krizinę situaciją šeimoje.

Atvejo vadybininko darbo pobūdis aiškiausiai apibrėžiamas kaip pagalbos proceso, socialinę riziką patiriančių šeimų problemų sprendimų planavimas ir koordinavimas, skirtingų institucijų įsitraukimo į pagalbos procesą užtikrinimas ir bendradarbiavimas, tuo užtikrinant ilgalaikius ir efektyvius rezultatus. Atvejo vadybos posėdžio metu šeimai, kuri patiria socialinę riziką yra sudaromas pagalbos planas, į kurį įtraukiami šeimos nariai bei specialistai padėsiantys šeimai įveikti krizines situacijas, bei užtikrinti vaiko teises. Kalbant apie atvejo vadybą apskritai, galima pasakyti, kad tai nėra naujai sugalvotas metodas – visus anksčiau išvardintus atvejo vadybos ir vadybininko uždavinius anksčiau, vienaip ar kitaip atlikdavo socialiniai darbuotojai ar kiti specialistai. Tačiau, siekiant tobulinti ir gerinti ne tik darbo sąlygas, bet ir paslaugas, teikiamas klientams ar su socialinę atskirtį susiduriančioms šeimoms, didžioji dalis socialinės intervencijos funkcijų buvo sukoncentruota į atvejo vadybą, kuri orientuojasi į efektyvumą ir naudingumą visoms interesų grupėms.

Tad apibendrinant galima teigti, kad socialinę riziką patiriančioms šeimoms reikalinga įvairiapusė parama, pagalba įgyvendinant vaikų teises. Tokios paramos teikimas leidžia padėti šeimai funkcionuoti bei tinkamai įgyvendinti vaiko teises. Šios paramos teikime akcentuojamas šeimos ir jai pagalbą teikiančių darbuotojų bendradarbiavimas. Vaikų teisių įgyvendinimas socialinę riziką patiriančiose šeimose gali būti apsunkintas dėl kvalifikuotų specialistų trūkumo arba jų neprieinamumo dėl skurdo, prastos infrastruktūros bei neigiamo visuomenės požiūrio.

2.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo įgyvendinant vaiko teises

Socialinės paslaugos yra pagrindinis vaikų apsaugos sistemų komponentas (Parsons, Shils, Smelser, 2017). Kai socialinių paslaugų sistemomis nepavyksta veiksmingai apsaugoti vaikų teisių ir gerovės, drastiškai padidėja vaiko teisių pažeidimų rizika. Dėl to vaikai gali nepasitikėti įstaigomis ir paslaugų teikėjais, taip padidindami tolesnių vaikų teisių pažeidimo tikimybę (Bachmann ir kt., 2009). Anot V. Ivanauskienės (2012, p. 88), „socialiniai darbuotojai,

susidurdami su sudėtingu klientų gyvenimu, žino, kad visuomenėje egzistuoja daug didesnis pagalbos poreikis, nei numato valstybės socialinės apsaugos sistema“, kuri reglamentuojama įvairiais teisės aktais, tame tarpe ir Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu (2006), apibrėžiančiu socialinių paslaugų sampratą bei teikimo ypatumus. Tačiau, kaip pastebi autorė, „tikrovė visuomet sudėtingesnė už bet kokius įstatymus – neįmanoma numatyti visų atvejų, kai gali prireikti socialinių darbuotojų pagalbos“ (Ivanauskienė, 2012, p. 88). Tai rodo, kad socialinio darbo metu profesionalas gali susidurti su tam tikromis problemomis bei atvejais, kurių įstatymai nenumato, todėl jo veikla yra dinamiška, t. y. kinta priklausomai nuo konkrečios situacijos. Socialinio darbo dinamiškas pobūdis reikalauja, kad socialinis darbuotojas atliktų tam tikrus vaidmenis, kurie gali būti įgyvendami skirtingų atvejų metu.

Profesinis vaidmuo, anot G. Verseckaitės ir D. Snieškienės (2011), yra suvokiamas kaip asmens elgesio būdų visuma, būdinga asmeniui konkrečioje jo profesinės veiklos srityje. Mokslinėje literatūroje pateikiamas nemažas kiekis socialinio darbuotojo atliekamų vaidmenų (Sadauskas, Leliūgienė, 2010; Milintaitė, Marcinkevičienė, 2013; Petružytė ir kt., 2013). Socialinis darbuotojas gali atlikti susisiekiąčio darbuotojo, tarpininko, gynėjo, vertintojo, mokytojo, elgesio keitėjo, mobilizuotojo, konsultanto, bendruomenės planuotojo, paslaugų teikėjo, duomenų tvarkytojo, administratoriaus ir koordinatoriaus vaidmenis (Milintaitė, Marcinkevičienė, 2013). Pasak G. Verseckaitės ir D. Snieškienės, (2011, p. 135), socialinis darbuotojas savo darbe gali reikštis kaip „organizatorius, telkėjas, tarpininkas, mobilizuotojas, planuotojas, vertintojas, administratorius, mokytojas, konsultantas, elgesio keitėjas, šeimos, suaugusiojo ar vaiko atstovas, gynėjas.“ Socialinis darbuotojas gali atlikti vadybininko (Sadauskas, Leliūgienė, 2010), advokato ir įgalintojo vaidmenis (Petružytė ir kt., 2013). Asmeniniai socialinio darbuotojo interesai, savybės, žinios ir kompetencijos nulemia konkretaus profesinio vaidmens ar vaidmenų pasirinkimą, bei jų realizavimo kokybę (Garbarino, 2017), o kiekvienas iš šių vaidmenų suteikia socialiniam darbuotojui galimybę atlikti specifines funkcijas konkrečiose situacijose (Banks, 2012). Tačiau, nepaisant to, kokį vaidmenį socialinis darbuotojas pasirinktų atlikti, jam būtinas fundamentalus žinių apie vaiko teises pagrindas (Moss, Petrie, 2005).

Informacija apie vaikų teises teikiant socialines paslaugas visoms suinteresuotosioms šalims, įskaitant vaikus, tėvus ir specialistus, yra svarbus vaikams draugiškų paslaugų teikimo veiksnys (Fern, 2014). Profesionalai, dirbantys su vaikais, yra socialinės apsaugos sistemos veidas, todėl negalima nuvertinti jų vaidmens tiek kaip vaiko teisių gynėjų, tiek kaip tarpininkų

užtikrinant vaikų ir šeimos priežiūrą. Dėl šios priežasties, labai svarbu, kad šie specialistai, ypač tiesiogiai bendraujantys su vaikais, žinotų apie vaikų teises ir turėtų įgūdžių jas pritaikyti praktikoje. Norint tai užtikrinti, visiems darbuotojams dirbantiems su vaikais, reikalingas specialus mokymas apie vaikų teises ir vaikų apsaugą (Guerreiro, Sedletzki, 2016). Tačiau atlikti tyrimai rodo, kad specialistams dažnai trūksta mokymų, gairių ir protokolų, kurie gali apriboti jų žinias ir galų gale vaikų ir jų šeimos patirtį teikiant socialines paslaugas (Parton, 2009; Fern, 2014; Guerreiro, Sedletzki, 2016). Socialiniams darbuotojams, siekiantiems laikytis Vaikų teisių konvencijos principų, taip pat reikalingi tam tikri įgūdžiai (Fern, 2014). Be pagrindinio mokymo, jiems reikia žinių ir patirties apie vaiko vystymąsi. Jiems taip reikia tarpasmeninių įgūdžių, kad galėtų bendrauti su vaikais pagarbiai ir prasmingai. Socialiniai darbuotojai turi būti pasirengę išklaudyti vaikus ir įgyvendinti jų dalyvavimo teises (Parton, 2011). Savo veikloje su socialinę riziką patiriančios šeimos vaiku, socialinis darbuotojas turėtų atsižvelgti į vaiko geriausių interesų principą kaip fundamentalią jo teisę (Luftman ir kt., 2005). Tai svarbu tokiaime kontekste, kuriame socialiniams darbuotojams yra suteiktos specialios galios, susijusios su vaikais ir jaunimu, ypač dėl netinkamos socialinę riziką patiriančios šeimos aplinkos. Šios specialios galios gali apimti įgaliojimus paimti vaikus iš savo šeimų ir bendruomenių savo iniciatyva, teismui sutikus arba teismo proceso metu (Trevithick, 2014). Tokios galios turi būti įgyvendinamos atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus, todėl žinios apie vaiko teises yra būtinos. Be to, socialinis darbuotojas savo turimas žinias apie vaikų teises turi ne tik naudoti savo tiesioginėje veikloje, bet ir edukuoti socialinę riziką patiriančią šeimą šiuo klausimu, o ypač – vaiką, gyvenantį tokioje šeimoje. Kaip nurodo D. Reynaert, M. De Bie ir S. Vandavelde (2010), socialiniai darbuotojai gali būti laikomi technikais, kurių pagrindinė užduotis yra įveikti atotrūkį tarp idealo ir tikrovės. Jų darbas yra „užpildyti“ vaikus tinkamomis žiniomis apie jų teises tokiaime mokymosi procese, kuris atskirtas nuo vaiko neigiamos gyvenamosios aplinkos (Reynaert, De Bie, Vandavelde, 2010). Šių šeimų mokymas apie vaiko teises ir jų įgyvendinimą gali įgalinti jų pokyčiams (Zastrow, 2016).

Būtina pastebėti, kad socialinio darbuotojo veikla bei atliekami vaidmenys, įgyvendinant vaiko, gyvenančio socialinę riziką patiriančiose šeimose, teises, nemažai priklauso nuo valstybėje esančio teisinio reglamentavimo. I. F. Guerreiro ir V. Sedletzki (2016) teigimu, teisės aktų pavertimas konkrečiomis programomis, gairėmis ir priemonėmis yra pagrindinė priemonė veiksmingam vaiko teisių, ir vaikams bei šeimoms draugiškų socialinių paslaugų standartų įgyvendinimui. Anot autorių, tai atsispindi pastaraisiais metais Europos Tarybos ryškiaime

poslinkyje nuo standartų nustatymo prie rekomendacijų ir valstybių narių paramos teikimo, kaip geriausiai įgyvendinti vaiko teisių standartus; spartesnio vaiko teisių komiteto bendrų komentarų rengimo; gerosios patirties rinkimo ir Europos Komisijos skiriamo finansavimo (Guerreiro, Sedletzki, 2016). Pabrėžiama, kad šios priemonės yra labai svarbios, nes remia realų teisės aktų įgyvendinimą, užtikrindamos, kad būtų išaiškintos praktinės teisinių nuostatų reikšmės kasdieniam tarnybų darbui; skatinant vienodą įstatymų taikymą socialinėms paslaugoms įvairiuose sektoriuose ir geografinėse ribose; ir, svarbiausia, suteikiant socialinių paslaugų teikimo ir praktikos stebėjimo bei įvertinimo pagrindą (Guerreiro, Sedletzki, 2016). Dėl šios priežasties jie yra būtini vaikų ir šeimų patirčiai, kai jie bendrauja su socialinėmis tarnybomis, bei socialiniam darbuotojui, kuris siekia padėti socialinę riziką patiriančiai šeimai įgyvendinti vaiko teises. E. Fern (2014) teigimu, valstybės priima reglamentus, standartus, gaires ar protokolus, kurie nurodo specialistams kaip tinkamai teikti socialines paslaugas, siekiant vaiko teisių įgyvendinimo. Šios priemonės yra būtinos suderintam kokybiškų paslaugų teikimui. Tačiau dažnai neįpareigojantis priemonių pobūdis yra jų įgyvendinimo apribojimas, o tai dažniausiai priklauso nuo specialistų geros valios ir gebėjimų (Fern, 2014). Taigi, nepaisant galimai tinkamo teisinio reglamentavimo, kuriuo siekiama akcentuoti vaiko teisių įgyvendinimą socialiniame darbe su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis, jų neįpareigojantis pobūdis sudaro sąlygas galimam nesilaikymui. Todėl vaiko teisių įgyvendinimas gali labiau priklausyti nuo socialinio darbuotojo žinių, gebėjimų ir kompetencijų, kurios buvo aptartos anksčiau.

Specialistai (tarp jų ir socialiniai darbuotojai), dirbantys su vaikais ir su jais, turėtų išmokti dalykų, kurie ypač svarbūs vaikų teisėms ir gerovei, pavyzdžiui, vaiko teisių pažeidimų prevencija ir pozityvi tėvystė (Guerreiro, Sedletzki, 2016). Būtina pastebėti, kad prevencinis darbas akcentuojamas daugelio autorių (Marshall ir kt., 2011; Parton, 2011; Pianta, Walsh, 2014; Gabarino, 2017; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Norint teikti tinkamą paramą socialinę riziką patiriančioms šeimoms, būtina sukurti rizikos mažinimo ir prevencijos sistemą, kuri turėtų būti sutelkta ne tik į paramos teikimą iškilus pavojui, bet ir į rizikos vertinimą, bei prevenciją (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Kaip teigia V. Česnuitytė ir L. Okunevičiūtė-Neverauskienė (2009), Lietuvoje savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos organizuoja prevencinį darbą su tėvais, konsultacijas tėvams, mokytojams, pedagogams ir vaikams vaiko teisių apsaugos, globos, įvaikinimo, ir vaikų teisių pažeidimų prevencijos klausimais.

Kaip jau buvo minėta, siekiant padėti šeimai, patiriančiai socialinę riziką, įgyvendinti vaiko teises, reikalingas bendradarbiavimas tarp šeimos, jai pagalbą teikiančių darbuotojų bei

valstybės institucijų (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2019). Bendradarbiavimu laikytinas visų pareigų vykdytojų (būtent valstybės institucijų, atstovaujama teisėsaugos, teisminių institucijų, imigracijos institucijų, socialinių tarnybų, vaikų apsaugos agentūrų ir kt.) ir sistemos komponentų (pvz., įstatymų, politikos, išteklių, procedūrų, procesų, posistemės) veikimas kartu visuose sektoriuose ir agentūrose pasidalijant atsakomybę, siekiant sudaryti apsauginę ir įgalinančią aplinką visiems vaikams (Guerreiro, Sedletzki, 2016). Bendradarbiavimas akcentuojamas ir kitų autorių (Dromantienė, Šalaševičiūtė, 2006; Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009; Taylor, 2011; Strydom, 2012; Faruque, Ahmmed, 2013; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Teigiama, kad bendradarbiaujant socialinio darbo metu gali būti pasiekiami itin efektyvių rezultatų (Faruque, Ahmmed, 2013), tačiau kai kurie tyrimai rodo, kad bendradarbiavimas socialinių paslaugų sistemoje dažnai yra silpnas (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinio darbo metu profesionalas gali susidurti su tam tikromis problemomis bei atvejais, kurių įstatymai nenumato, todėl jo veikla yra dinamiška, t. y. kinta priklausomai nuo konkrečios situacijos. Socialinio darbo dinamiškas pobūdis reikalauja, kad socialinis darbuotojas atliktų tam tikrus vaidmenis, kurie gali būti įgyvendami skirtingų atvejų metu. Nors mokslinėje literatūroje pateikiamas nemažas kiekis vaidmenų, kuriuos socialinis darbuotojas atlieka konkrečiose situacijose, šių vaidmenų įgyvendinimas magistro darbo problemos kontekste priklauso nuo žinių apie vaiko teises pagrindo. Norint tai užtikrinti, visiems darbuotojams, dirbantiems su vaikais ir su jais, reikalingas specialus mokymas apie vaikų teises ir vaikų apsaugą, tačiau tyrimai rodo, kad tokių žinių socialiniams darbuotojams dažnai stinga. Socialinis darbuotojas savo turimas žinias apie vaikų teises turi ne tik naudoti savo tiesioginėje veikloje, bet ir edukuoti socialinę riziką patiriančią šeimą šiuo klausimu, o ypačingai – vaiką, gyvenantį tokioje šeimoje. Būtina paminėti, kad socialinio darbuotojo veikla bei atliekami vaidmenys, įgyvendinant vaiko, gyvenančio socialinę riziką patiriančiose šeimose, teises, nemažai priklauso nuo valstybėje esančio teisinio reglamentavimo, bendradarbiavimo tarp šeimos, jai pagalbą teikiančių darbuotojų, bei valstybės institucijų.

3. SOCIALINIŲ DARUOTOJŲ PATIRTYS UŽTIKRINANT VAIKO TEISES NUSTAČIUS PAGALBOS VAIKUI IR (AR) ŠEIMAI POREIKĮ

Šiame skyriuje aprašoma tyrimo metodika, apibūdinami tyrimo dalyviai, pateikiama jų charakteristika, apibūdinami duomenų rinkimo ir analizės metodai, tyrimo etikos principai bei tyrimo ribotumas.

3.1. Tyrimo metodika

Tyrimo epistemologija ieško atsakymų į klausimus: kaip atsiranda žinios, kaip žmogus kuria žinias, kaip pažįsta pasaulį (Ruškus, 2010). Socialiniuose moksluose yra apibrėžiamos dvi pagrindinės epistemologinės pozicijos – pozityvistinė ir subjektyvistinė (Ruškus, 2010).

Ruškus (2010) pabrėžė, kad pozityvistinė epistemologija numato gamtos mokslų metodų taikymą socialiniuose moksluose. Pasak Ruškaus (2010), kiekybiniai tyrimai yra pozityvistiniai. Brynan (2016) teigia, jog mokslas turi būti vykdomas objektyviai, tai yra atsiribojant nuo turimų vertybių bei nuostatų. Kadangi epistemologinė pozicija orientuojasi į kokybinio tyrimo metodą, svarbu akcentuoti, jog kokybinis tyrimas gali būti aiškinamas kaip tyrimo strategija kuri dažniausiai akcentuoja žodžius, o ne surinktų duomenų kiekį (Bryman, 2016).

Siekiant atskleisti socialinių darbuotojų patirtis užtikrinant vaiko teises nustatčius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį, pasitektas kokybinis tyrimo būdas. Pasirinktas būtent šis tyrimo būdas, nes siekiama įvertinti tiriamųjų požiūrius, subjektyvius vertinimus nagrinėjamo reiškinių atžvilgiu įprastame jo darbo kontekste (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Šio tyrimo metu pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas (interviu pagal tam tikras gaires), kuris vyko tiesiogiai ir individualiai su kiekvienu tyrimo dalyviu (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Pusiau struktūruoto interviu metodo pranašumas, jog išlaikoma tam tikra atsakymų tvarka, kuris lemia lengvesnį duomenų analizės procesą, o interviu metu galima gauti daugiau išsamesnių netikėtų duomenų (Rupšienė, 2007, Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Tyrėjas iš anksto numato klausimus, temas, kurios aptariamos interviu metu, tačiau griežtai nesilaikoma numatytų klausimų tvarkos, interviu metu galima užduoti papildomų klausimų (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Pusiau struktūruotas interviu panašus į pokalbį tarp tyrimo dalyvio ir tyrėjo, kuris neturi nubrėžtų griežtų ribų, dėl ko tvyro jauki atmosfera, lengviau bendrauti. Pasak Bitino, Rupšienės, Žydžiūnaitės (2008), kokybinio tyrimo metu nesiekama gauti vieno tipo

informacijos, kiekvienas tyrimo dalyvis, atliekant tą patį tyrimą, gali tyrėjui pateikti skirtingą informaciją. Taikant jau minėta pusiau struktūruota interviu, tyrėjas lengviau gali atskleisti netikėtą ir iš anksto nenumatytą tiriamos problemos pusę (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Pasak anksčiau minėtų mokslininkų pastebimas pagrindinis interviu metodo trūkumas, jog gausius atsakymus sudėtingiau analizuoti. Atsižvelginat į tai, jog pusiau struktūruoto interviu metu tyrimo dalyviai gali laisvai reikšti savo požiūrį, patirtis, pastebėjimus, todėl ir buvo pasirinktas šis metodas atskleidžiant socialinių dabuotojų patirtis užtikrinant vaiko teises nustačius būtinybę vertinti socialinių paslaugų poreikį vaikui ir (ar) šeimai.

Šio tyrimo metu dalyviams buvo pateiktas interviu klausimynas, kurį sudarė trys klausimų blokai: socialinių paslaugų sistema užtikrinant vaiko teises šeimoje, problemos ir jų sprendimo būdai užtikrinant vaiko teises šeimoje, socialinio darbuotojo paslaugų teikimas bei organizavimas, taip pat šeimos problemų sprendimo būdai užtikrinant vaiko teises. Tyrimo klausimynas atitiko pasirinktą tyrimo objektą. Uždarų klausimų vengta. Klausimynas pateiktas prieduose (žr. 1 priedas).

Socialinių paslaugų sistema užtikrinant vaiko teises šeimoje. Šiuo klausimų bloku siekiama nustatyti dėl kokių priežasčių dažniausiai yra nustatomas vaiko teisių pažeidimas šeimoje bei vertinamas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis. Taip pat, kaip socialinių paslaugų sistema numato organizuoti pagalbą vaikui ir (ar) šeimai nustačius vaiko teisių pažeidimus. Šiuo bloku siekiama atskleisti kokių priemonių trūksta organzuojant pagalbos teikimą vaikui ir (ar) šeimai, jog būtų užtikrinamos vaiko teisės šeimoje ir kaip socialinių paslaugų sistema yra pritaikyta užtikrinti vaiko teises šeimoje. Šį bloką atspindi 1, 2, 3, 4, 8 ir 17 interviu klausimai.

Probelmos ir jų sprendimo būdai užtikrinant vaiko teises šeimoje, socialinio darbuotojo paslaugų teikimas, organizavimas. Šis klausimų blokas atspindi socialinio darbuotojo vaidmenis teikiant kompleksines socialines palsaugas vaikui ir (ar) šeimai, kai yra nustatomas vaiko teisių pažeidimas šeimoje. Siekiama atskleisti, su kokiais iššūkiais socialinis darbuotojas susiduria organizuojant socialinių paslaugų teikimą vaikui ir (ar) šeimai, su kokiais iššūkiais susiduria įgyvendinant vaikų teises šeimoje, kurioje nustatytas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis. Norima atskleisti, kokie realūs tikslai yra keliami siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje, kokiems vaiko teisių pažeidimų pobūdžiams socialiniui darbuotojui pavyksta užtikrinti vaiko teises šeimoje, ir kokiems vaiko teisių pažeidimams esant vis dėl to nepavyksta užtikrinti vaiko teisių. Šiuo klausimyno bloku taip pat bandoma atskleisti, kokia pagalba yra teikiama vaikui ir (ar) šeimai, jog būtų užtikrinamos vaiko teisės šeimoje, su kokiomis institucijomis bendraujama,

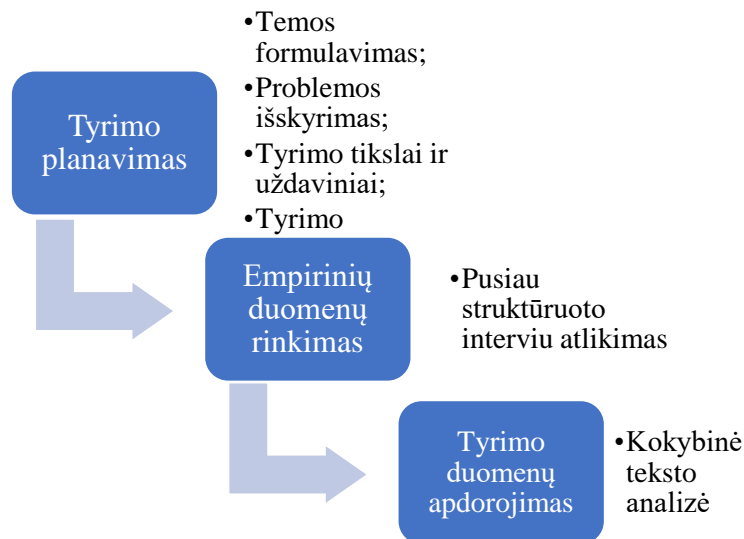
bendradarbiaujama siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje. Šį bloką atspindi 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 15 ir 16 interviu klausimai.

Šeimos problemų sprendimo būdai užtikrinant vaiko teises šeimoje. Šiuo klausimų bloku bandoma atskleisti kaip šeima priima specialistų siūlomą pagalbą. Per socialinio darbuotojo patirtį siekiama atskleisti, kokio pobūdžio vaiko teisių pažeidimus tėvams pavyksta išspręsti, ir kokių vaiko teisių pažeidimų tėvams nepavyksta išspręsti. Šį klausimų bloką atspindi 11 ir 12 klausimai.

Surinkus duomenis atliekama kokybinė tyrimo analizė. Atliekant interviu su tyrimo dalyviais, pokalbis yra įrašomas, vėliau garso įrašas transkribuojant paverčiamas tekstu. Duomenys analizuojami remiantis induktyvia kokybine turinio (ang. *content*) analize. Išrašytas tekstas yra koduojamas (ang. *open-coding*), išskiriant tyrinėjimo fenomeno kategorijas ir subkategorijas, išryškinant jas apimančias temas bei sudėliojant į lenteles. Vėliau gauti duomenys aprašomi iliustruojant tyrimo dalyvių teiginiais (Elo ir Kyngas, 2008).

3.2. Tyrimo organizavimas ir tyrimo dalyviai

Kokybinio tyrimo tikslas – aprašyti tam tikrą pasirinktą, dažniausiai mažai tyrinėtą, socialinį reiškinį, gauti apie reiškinį daugiau duomenų, kurių pagrindu gali būti kuriamas hipotetinis, tolesniam tikrinimui ir analizei skirtas reiškinio modelis (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Mokslinio tyrimo procesas yra gana sudėtingas ir sudarytas iš pagrindinių etapų (žr. 6 pav.): tyrimo planavimas, empirinio tyrimo etapas, gautos informacijos apdorojimas, rezultatų praktinis pritaikymas (Kardelis, 2007). Kokybinis tyrimas iš tyrimą atliekančio tyrėjo reikalauja turėti analitinių, organizacinių, komunikacinių, derybinių įgūdžių, tyrėjas privalo būti lankstus bei sąžiningas (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Svarbu, jog kokybinio tyrimo etapai veikia vieni kitus, todėl viso mokslinio tyrimo metu galima peržiūrėti kiekvieną etapą ir jį koreguoti (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

6 pav. Mokslinio tyrimo proceso etapai. Parengta autorės pagal Kardelį, 2007.

Planuojant mokslinį tyrimą svarbu suformuluoti temą ir išsikelti su tyrimu susijusius klausimus (Kardelis, 2007). Šis mokslinis tyrimas yra apie socialinių darbuotojų patirtis užtikrinant vaiko teises nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį. Galima teigti, kad temos aktualumas yra reikšmingas, kadangi nuo socialinio darbuotojo priklauso ar vaiko teisės bus užtikrinamos augant šeimose, kurios išgyvena krizinę situaciją ir yra veritntas pagalbos vaikai ar (ir) šeimai poreikis. Apie socialinių darbuotojų veiklas užtikrinant vaiko teises šeimose, kurios išgyvena krizinę situaciją ir yra įvertintas pagalbos vaikui ar (ir) šeimai poreikis, vis dar stokojama, todėl remiantis šiuo aspektu išryškėja pagrindinė problema – kaip pasireiškia socialinių darbuotojų veikla užtikrinant vaiko teises nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį. Analizuojant mokslinę literatūrą ir dokumentus, susijusius su tyrimo tema, nustatytas tyrimo tikslas bei uždaviniai šiam tikslui pasiekti. Pažymima, jog tyrime iškelta probema yra naujas reiškinis, nes sąvoka *nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį* yra naujas dalykas, kuris egzistuoja nuo 2020 m. sausio 1 d. Teorinėje dalyje yra analizuojamas socialinę riziką patiriančios šeimos ir jų teorinis aspektas, nes pagal naują terminą *pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis* literatūros nėra. Tyrimui apie socialinių darbuotojų patirtis užtikrinant vaiko teises, nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį, naudotas kokybinis tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo metodikos rengimui naudota mokslinės literatūros analizė: Kardelis (2007), Gaižauskaitė, Valavičienė (2016), Bitinas, Rupšienė, Žydzūnaitė (2008) ir kt., bei praktinio darbo įžvalgos iš savo asmeninės patirties.

Kitas tyrimo proceso etapas yra empirinių duomenų rinkimas. Šis duomenų rinkimas apibūdinamas kaip informacijos gavimas sąveikaujant tyrėjui ir tyrimo dalyviui (Kardelis, 2007). Atliekant kokybinį tyrimą tyrėjas turi tiesioginį kontaktą su tiriamuoju, o interviu metu tyrėjas emociškai sąveikauja su tyrimo dalyviu, tikslina pateikiamus klausimus, prašo paaiškinti, pagrįsti atsakymus (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), interviu metu tyrėjas bendrauja su kiekvienu tyrimo dalyviu atskirai, asmeniškai, t. y. per vieną pokalbį interviu atliekamas su vienu tyrimo dalyviu.

Po duomenų rinkimo vyksta tyrimo duomenų apdorojimas. Pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), kokybinė duomenų analizė prasideda jau renkant duomenis, atliekant kokybinį interviu, nes tyrėjas jau tada gali pastebėti tam tikrus dėsningumus ar panašumus. Kokybinė duomenų analizė padeda lengviau suprasti tyrimo konteksto prasmę per išryškėjusias temas (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Atliekant minėtą tyrimą buvo pasitelktos asmeninės pažintys, kolegos, kolegų pažįstami dirbantys socialiniais darbuotojais su šeimomis, kurios išgyvena krizinę situaciją, ir kurioms buvo nustatytas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis. Sutikimai buvo gauti žodiškai iš pačių tiriamųjų, nes tyrime dalyvavo socialiniai darbuotojai iš kelių įstaigų, kurios teikia paslaugas šeimoms ir turi patirties užtikrinant vaiko teises nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

3.3. Tiriamųjų imtis

Tiriamųjų imtis sudaryta tikslinės atrankos būdu, naudojant kriterinės atrankos metodą: socialiniai darbuotojai, dirbantys su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį, bei turintys ne mažesnę nei 3 metų darbo patirtį dirbant su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis.

Vykdam tyrimą buvo vadovaujamasi prisotinimo principu, tai yra į tyrimo procesą dalyviai įtraukiami tol, kol pradeda mažėti gaunamų duomenų informatyvumas (Rupšienė, 2007). Tyrimas vyko 2020 m. rugsėjo-spalio mėnesiais. Buvo apklausta 10 tyrimo dalyvių. Tyrimo metu bendraujant su tyrimo dalyviais pokalbiai įrašyti, vėliau interviu tekstai transkribuojami, duomenys koduojami saugant tyrimo dalyvių konfidencialumą. Tyrimo dalyviams buvo suteikti kodai: TD1, TD2, TD3, TD4, TD5, TD6, TD7, TD8, TD9, TD10. Tyrime dalyvavusios socialinės darbuotojos yra moterys. Detalesni duomenys pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika

Tyrimo dalyviui suteiktas kodas	Amžius	Lytis	Darbo patirtis
TD1	25	M	4
TD2	34	M	6
TD3	42	M	8
TD4	55	M	10
TD5	52	M	9
TD6	28	M	8
TD7	35	M	9
TD8	37	M	7
TD9	28	M	5
TD10	24	M	3

3.4. Tyrimo etika

Atliekant tyrimą apie socialinių darbuotojų patirtis, užtikrinant vaiko teises, nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį buvo remtasi etiniais tyrimo principais, kurie rekomenduojami atliekant socialiai jautrius tyrimus. Tai yra informato *laisvanoriškumas*, prieš pradėdant atlikti tyrimą tyrimo dalyvės supažindinamos su tyrimo tikslu, gaunant žodinį tiriamųjų sutikimą dalyvauti tyrime, paliekant teisę atsisakyti (Bitnas ir kt. 2008). Tyrimo dalyvėms suteikiama galimybė pasitraukti iš tyrimo bet kuriuo metu. Viso tyrimo metu laikytasi tyrimo *konfidencialumo* principo bei *anonimiškumo* principo, nes tyrimo dalyvių vardai yra pakeisti. Kokybiniuose tyrimuose labai svarbus nepakenkimo tyrimo dalyvėms faktorius, tad tyrimo eigoje buvo stengiamasi informatėms suteikti saugumo ir pasitikėjimo jausmą, kad galėtų atvirai ir nuoširdžiai bendrauti. Taip pat buvo laikomasi ir *tolerancijos* principo – tyrimo eigoje gerbiamas tyrimo dalyvių orumas, privatumas, interesai bei nuomonės, vengiama išankstinių nuostatų ir vertinimo, neteisiančiai priimamas respondenčių požiūris į tiriamuosius reiškinius. Atliekant tyrimą visos pastangos dėtos į duomenų patikimumo užtikrinimą bei faktų iškraipymo vengimą.

3.5. Tyrimo ribotumas

Reikia pripažinti, jog visi tyrimai turi savotišką ribotumą, šis tyrimas taip pat ne išimtis. Plėtojant šią mintį galima paminėti, kad tyrimas buvo atliekamas naudojant naują terminą *nustatytas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis*, kuris vaiko teisių srityje įteisintas ir pradėtas vartoti nuo 2020 m. sausio 1 d. Siekiant atskleisti socialinių darbuotojų patirtis užtikrinant vaiko teises nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį, pasitektas kokybinis tyrimo būdas. Tyrime

dalyvavo 10 savo srities specialistų, tačiau tiriamųjų skaičius yra per mažas daryti išvadas Lietuvos mastu. Kokybiniai duomenys yra sunkiai apibendrinami, juos sunku analizuoti ir pateikti schematiškai, nes tai yra daugiau nei žodžiai, į tai įeina emocijos, fizinė būseną ir aplinka. Kitas tyrimo ribotumas susijęs su nedidele tyrimo imtimi. Tyrėjo sugebėjimas įsijausti į klausimą lemia tyrimo problemos atskleidimą. Atsižvelgiant į tai, jog nagrinėjama tema yra nauja ir nenagrinėta, būtų tikslinga po kelių metų atlikti papildomą tyrimą, kad išliktų tyrimo tęstinumas. Būtų galima daryti analizę aiškinantis, kaip keičiasi socialinių darbuotojų patirtys užtikrinant vaiko teises šeimose nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

4. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ VEIKLA UŽTIKRINANT VAIKO TEISES NUSTAČIUS PAGALBOS POREIKĮ VAIKUI IR (AR) ŠEIMAI

Šiame skyriuje pristatomi tyrimo duomenys ir jų analizė. Duomenų analizės metu išskirtos pagrindinės temos iš klausimų blokų. Pagal interviu klausimyną buvo siekiama atskleisti, kaip sistema yra pritaikyta užtikrinti vaiko teises šeimose, kaip socialinių paslaugų teikimas / organizavimas užtikrina vaiko teises šeimoje, kada tėvams pavyksta ir kada nepavyksta užtikrinti vaiko teises šeimoje, remiantis socialinių darbuotojų patirtimis.

4.1. Tyrimo rezultatai

Interviu metu buvo siekiama nustatyti su kokiomis problemomis dažniausiai susiduria šeimos, kurioms yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Šeimų, kurioms yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis, problemos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Abiejų tėvų arba vieno iš tėvų (vaiko įstatyminių atstovų) turima (-os) priklausomybė (-s)	Priklausomybė nuo alkoholio	<i>Abiejų ar vieno iš tėvų (vaiko įstatyminių atstovų) galimai turima priklausomybė nuo alkoholio <...> (1TD).</i>
		<i>Tėvų nuolatinis alkoholio vartojimas, tėvai kurie yra galimai priklausomi nuo alkoholizmo dažniausiai negeba pasirūpinti vaikais <...> (5 TD).</i>
		<i><...> dėl tėvų arba vieno iš tėvų turimos priklausomybės nuo alkoholio, nors pati šeima teigia, jog alkoholį vartoja tik švenčių metu, tačiau pabendravus su šeimoje augančiais vaikais arba kaimynais, giminėmis gauni informaciją, jog tėvai ar vienas iš tėvų jau kelis metus beveik diena dienų vartoja alkoholį (6TD).</i>
		<i><...> šiuo metu labai aktuali problema šeimose yra alkoholio vartojimas (7TD).</i>
		<i>Alkoholizmas, sakyčiau, opiausia problema šeimose, kurioms buvo įvertintas paslaugų poreikis šeimai ir (ar) vaikui (9TD).</i>
		<i>Esminė problema, mano nuomone, – suaugusių šeimos narių nuolatinis alkoholio vartojimas (10TD).</i>
		<i><...> dažniausiai vyrauja priklausomybė nuo alkoholio. Kai vaikų įstatyminiai atstovai nuolatos vartoja alkoholinius gėrimus (2TD).</i>
		<i><...> kuriose vyrauja įvairios priklausomybės, ypač alkoholizmas <...> (3TD).</i>
		<i>Prieš kelis metus azartiniai žaidimai buvo labiau opesnė problema, šiuo metu pastebiu, jog šių atvejų pasitaiko, tačiau jis yra retesnis nei alkoholio ar psichotropinių medžiagų vartojimo atvejai (6TD).</i>
		<i>Su šeimomis, kurios turi priklausomybę azartiniam žaidimams tenka dirbti, tačiau, tai retesnis reiškinys (10TD).</i>
	<i><...> retesniais atvejais azartiniam žaidimams (1TD).</i>	
	<i><...> motinos priklausomybė nuo partnerio, kuris smurtauja, vartoja alkoholį, tačiau moteris neįsivaizduoja gyvenimo skyriumi (4TD).</i>	

		Gal ir keistai nuskambės, tačiau aš manau, jog šeimoje, kurioje yra žemas intelektas, išsilavinimas, vyrauja priklausomybė kitam asmeniui, pavyzdžiui, sugyventinis nuolatos smurtauja prieš moterį, tačiau moteris vis tiek su juo gyvena, nes teigia, jog „aš jį myliu“ (6TD).
		Kadangi dirbu kaimo vietovėje dažnai susiduriu su moterų priklausomybėmis nuo sugyventinio/sutuoktinio (8TD).
Vaikų turima (-os) priklausomybės	Priklausomybė nuo psichotropinių medžiagų	Šiuo metu, vis dažniau atvejų pasitaiko, kai nepilnamečiai vaikai, būdami 13-17 m., vartoja psichotropines medžiagas ir tėvai teigia, jog nepastebėjo vaiko pakitusio elgesio, teigia, jog nežino, iš kur vaikas gauna lėšų įsigyti psichotropinėms medžiagoms (6TD).
		<...> vaikai <...> psichotropines medžiagas (1TD).
		<...> narkotikų vartojimas vis dažniausiai pasireiškianti, kaip šeimoje vyraujanti pagrindinė problema (7TD).
	Priklausomybė nuo alkoholio	Vaikai, matydami tėvų netinkamą elgesį, patys pradeda vartoti alkoholinius gėrimus (9TD).
		Paaugliai vis dažniau vartoja alkoholinius gėrimus su bendraamžiais (10TD).
		<...> vaikai pradeda vartoti alkoholį <..> (1TD).
Smurtas artimoje aplinkoje	Auka tampa nepilnametis vaikas	Smurtas artimoje aplinkoje, kai nuo smurtautojo nukenčia <...> arba mažametis vaikas (1 TD).
		<...> kai nukenčia pats vaikas tyčia ar netyčia nuo savo įstatyminių atstovų ar kitų suaugusių šeimos narių (5 TD).
		Šeimos, kurioje vyrauja smurtas artimoje aplinkoje yra linkusios meluoti, jogėjau pargriuvau arba vaikas nukrito nuo lovos, laiptų ir t. t. (6TD).
		<...> smurtas artimoje aplinkoje, kai trikdančių įvykių liudininkais tampa ir vaikai arba smurtas būna panaudotas prieš pačius vaikus <...> (7TD).
	Auka tampa kitas šeimos narys	Smurtas artimoje aplinkoje, kai nuo smurtautojo nukenčia vienas iš tėvų <...> (1 TD).
		Taip pat vaikas tampa trikdančių įvykių liudininkais, tai yra vaikas mato, kai mama arba tėtis / patėvis smurtauja prieš sutuoktinį, sugyventinį ar kitą suaugusį asmenį (5 TD).
		<...> vyrauja tarpasmeniniai konfliktai, kurių metu yra fiksuojamas smurtas artimoje aplinkoje prieš sutuoktinį, sugyventinį ar net vaiką (6TD).
		Smurtas šeimoje prieš sugyventinę / sutuoktinę <...> (10TD).
		Smurtas prieš kitą šeimos narį esminė šeimose vyraujanti problema jau daug metų (8TD).
		Nuolatinis rankos kėlimas, žeminimas, grasinimas iš kito partnerio (9TD).
		<...> vaikai dažnai būna nevalgia, murzini, su netinkamo dydžio rūbais, avalyne, tėvai nesirūpina vaikų sveikata, laiku nesikreipia į sveikatos priežiūros specialistus, vaikų dantukai dažniausiai būna tragiškos būklės ir kt. (5 TD).
	Tėvai dėl kitų šeimoje vyraujančių problemų nesugeba tinkamai prižiūrėti vaikų (4TD).	
	<...> tėvai vaikams skiria mažai laiko, nesidomi vaiko pasiekimais, palieka namuose vienus (10TD).	
	Vaikai dažniausiai yra paliekami vieni namuose, vaikai dažnai turi pedikuliozės židinių ir kita (2TD).	
	Vaikų delinkventinis elgesys	Ugdymo įstaigos nelankymas
Vis dažniau vaikai paauglystės metu pradeda nelankyti ugdymo įstaigos (7TD).		
Piktybinis mokyklos nelankymas (9TD).		

		<i>Vaiko tėvų nusišalinimas dėl vaikų ugdymo įstaigos nelankymo (4TD).</i>
	Vaikų nusikalstamoji veika	<i><...> įsitraukia į nusikalstamą veiklą <...> (1TD).</i>
		<i>Vaikai, kurie auga be tėvų priežiūros, bendravimo su jais yra linkę į delinkventinį elgesys, tai yra ugdymo įstaigos nelankymą, dažnai įsivelia į konfliktus, kurių metu būna panaudotas fizinis smurtas, vaikai linkę vagiliauti iš bendraamžių, parduotuvių ir kt. (5TD).</i>
		<i>Stebima, jog šeimose dažnai yra pinigų stygius, todėl vyresni vaikai dažniausiai įsitraukia į nusikalstamą veiklą <...> (6TD).</i>
		<i><...> vaikų netinkamas elgesys pasireiškiantis ugdymo įstaigoje ar kitoje viešojoje erdvėje (7TD).</i>
		<i>Dėl šeimoje vyraujančio pinigų stygiaus vaikai įsitraukia į nusikalstamas veikas (10TD).</i>
Konfliktiškas skyrybų procesas	Šeimos narių tarpasmeniniai konfliktai	<i><...> vis dažnėja atvejų, kai tenka pradėti dirbti su šeimomis, kuriose pasireiškia tarpasmeniniai konfliktai, manipuliacija nepilnamečiais vaikais (1TD).</i>
		<i>Šeimoje vyraujantys konfliktai dažniausiai perauga į konfliktišką skyrybų procesą, o po to į vaiko nepasidalinimą, teismo nutarties nesilaikymą dėl vaiko išlaikymo, bendravimo grafiko ir kt. (1TD).</i>
		<i>Tėvai taikiai nesusitaria dėl vaiko ar vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, ar gyvens su mama, ar su tėčiu, išlaikymo prisiteisimo ar bendravimo grafiko (6TD).</i>
		<i>Nuolatiniai konfliktai skyrybų procese dėl vaiko išlaikymo, gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo grafiko (10TD).</i>
		<i>Konfliktai ir nuolatinis kaltinimas dėl skyrybų iniciavimo (10TD).</i>
	Vaikų įtraukimas į konfliktišką skyrybą	<i><...> manipuliacijos nepilnamečiais vaikais (1TD).</i>
		<i>Vis daugiau atvejų pasitaiko, kai pasiturinti, išsilavinusi šeima nusprendžia skirtis ir vaikai įtraukiami į konfliktišką skyrybą (6TD).</i>
		<i>Kai yra konfliktiškos skyrybos labiausiai nukenčia vaikas, nes tėvai pradeda vaiku manipuliuoti, nuteikinti, visi konfliktai vyksta vaikui matant, girdint ir vaikas dažniausiai galvoja, jog dėl tėvų konflikto yra kaltas jis (6TD).</i>
		<i>Vaiko kaltinimas dėl skyrybų proceso (10TD).</i>
		<i>Vaiko nuteikinėjimas prieš vieną iš tėvų (10TD).</i>
Socialinę atskirtį patiriančios šeimos	Finansų valdymo įgūdžių stoka	<i><...> gaunama valstybės parama panaudojama ne šeimoms interesams (3TD).</i>
		<i><...> dažniausiai trūksta lėšų išgyventi, nes vaiko tėvai nėra motyvuoti dirbti, dažniausiai gyvena iš vaikų pinigų, kuriuos skiria valstybė bei socialinės pašalpos (5 TD).</i>
		<i>Šeimose stebimas pinigų stygius, nes šeimoms trūksta įgūdžių, kaip paskirstyti gaunamas lėšas, jog pragyventu visą mėnesį (8TD).</i>
		<i>Šeimoje stebimas pinigų stygius, nes šeimos linkusios gyventi iš vaiko išmokų, socialinių išmokų (8TD).</i>
		<i><...> pinigų disponavimo įgūdžių nebuvimas <...> (7TD).</i>
		<i><...> vaiko tėvai nėra motyvuoti dirbti, dažniausiai gyvena iš vaikų pinigų, kuriuos skiria valstybė bei socialinės pašalpos (5 TD).</i>
	Bedarbystė	<i>Socialinę riziką patiriančios šeimos nėra motyvuotos dirbti (10TD).</i>
	Socialinių įgūdžių stoka	<i><...> socialinių įgūdžių trūkumas: pozityvios tėvystės įgūdžių trūkumas, svitvarkos, higienos įgūdžių nebuvimas <...> (7TD).</i>
		<i>Šeimose dažnai trūksta savitvarkos, higienos ir kitų socialinių įgūdžių (9TD).</i>
		<i>Šeimos nariai dažnai net nesuvokia kaip reikia tvarkytis namus, reguliariai maudytis. (9TD).</i>
		<i>Šeimos negeba savarankiškai susitvarkyti reikiamus dokumentus dėl socialinio būsto gavimo ar jo pagerinimo (10TD).</i>

Kaip matyti iš 4 lentelės, interviu metu išryškintos šešios esminės šeimų, kurioms yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis, problemos: abiejų tėvų, vieno iš tėvų arba paties vaiko priklausomybė, smurtas artimoje aplinkoje, vaikų delinkventinis elgesys, konfliktiškas skyrybų procesas ir socialinė atskirtis, kurią patiria šeimos. Žvelgiant į priklausomybių problemą, visų pirma, akcentuota priklausomybė alkoholiui: „<...> tėvų nuolatinis alkoholio vartojimas <...>“; „<...> dėl tėvų arba vieno iš tėvų turimos priklausomybės alkoholiui <...>“, nors tiriamieji nurodė, kad problemų turinčios šeimos tvirtina alkoholį vartojančios tik švenčių metu: „<...> šeima teigia, jog alkoholį vartoja tik švenčių metu, tačiau pabendravus su šeimoje augančiais vaikais arba kaimynais, giminėmis, gauni informaciją, jog tėvai ar vienas iš tėvų jau kelis metus beveik diena dienoj vartoja alkoholį <...>.“ Taigi, galimai pati priklausomybės alkoholiui problema yra neigiama. Antra, paminėta ir priklausomybė nuo azartinių žaidimų, tačiau įvardinta, jog ši problema buvo ryškesnė seniau: „<...> Prieš kelis metus azartiniai žaidimai buvo labiau opesnė problema <...>.“ Trečia, svarbus aspektas yra ir tas, kad tiriamieji įvardijo priklausomybę nuo partnerio, kurią dažniausiai patiria moterys: „<...> Gal ir keistai nuskambės, tačiau aš manau, jog šeimoje, kurioje yra žemas intelektas, išsilavinimas, vyrauja priklausomybė nuo kito asmens <...>“; „<...> motinos priklausomybė nuo partnerio, kuris smurtauja, vartoja alkoholį, tačiau moteris neįsivaizduoja gyvenimo skyriumi <...>.“ Vertinant vaikų priklausomybės problemą, tiriamieji įvardijo priklausomybę nuo psichotropinių medžiagų. Su priklausomybėmis susisietas ir smurtas artimoje aplinkoje, dėl kurio kenčia vaikai ar kiti šeimos nariai, o taip pat atsiranda ir vaikų neprižiūra: „<...> vaikai dažnai būna nevalgę, murzini, su netinkamo dydžio rūbais, avalyne, tėvai nesirūpina vaikų sveikata <...>.“ Vaikai yra smurto liudininkai: „<...> vaikas tampa trikdančių įvykių liudininku <...>“, o nukentėjusi moteris dažnai slepia smurtautojo veiksmus: „<...> yra linkusios meluoti, jog ėjau pargriuvau arba vaikas nukrito nuo lovos, laiptų ir t. t. <...>.“ Tėvų ar vaikų turimos priklausomybės bei smurtas šeimoje skatina vaikų delinkventinį elgesį, kuris apima ugdymo įstaigos nelankymą ir potencialias nusikalstamas veikas: „<...> Vaikai, kurie auga be tėvų priežiūros, bendravimo su jais yra linkę į delinkventinį elgesį, tai yra ugdymo įstaigos nelankymą, dažnai įsivelia į konfliktus, kurių metu būna panaudotas fizinis smurtas, vaikai linkę vagiliauti iš bendraamžių, parduotuvių ir kt. <...>.“ Tiriamieji taip pat įvardijo konfliktiškų skyrybų procesus, kurių metu konfliktuojama tarpusavyje, bet į konfliktus įtraukiami ir vaikai: „<...> kai yra konfliktiškos skyrybos, labiausiai nukenčia vaikas, nes tėvai pradeda vaiku manipuluoti, nuteikinti, visi konfliktai vyksta vaikui matant, girdint ir vaikas dažniausiai

galvoja, jog dėl tėvų konflikto yra kaltas jis <...>.“ Paskutinė problema, kuri buvo įvardinta interviu metu – socialinių įgūdžių stoka šeimoje, dėl kurios kenčia vaiko interesai: „<...> kai šeimoje vyrauja socialinių įgūdžių stoka, dažniausiai trūksta lėšų išgyventi, nes vaiko tėvai nėra motyvuoti dirbti, dažniausiai gyvena iš vaikų pinigų <...>.“

Interviu metu buvo siekiama nustatyti, kokie dažniausiai vaiko teisių pažeidimai lemia, jog yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Vaiko teisių pažeidimai, lemiantys nustatomos pagalbos vaikui ir (ar) šeimai, poreikį

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis	Tėvai neužtikrina reikiamos medicininės pagalbos gavimo vaikui (-ams)	<i>Tėvai ne visada geba užtikrinti reikiamos medicininės pagalbos gavimą, tėvai neužtikrina, jog vaikas susirgus būtų apžiūrėtas šeimos gydytojo, dažniausiai tėvai nevykdo gydytojų rekomendacijų (1 TD).</i> <i><...> tėvai, galimai dėl suvokimo trūkumo, laiku nesikreipia į medikus dėl vaiko kosulio, aukštos temperatūros ir vaikas po mažu silpsta (6TD).</i> <i><...> vaikų nepriežiūra, kai vaikams nebūna užtikrinama reikiama medicininė pagalba ir kita (3TD).</i>
	Netinkamos gyvenimo sąlygos	<i><...> šeimos gyvenimo sąlygos dažniausiai neatitinka minimalių higienos normų (1 TD).</i> <i>Šeimos gyvenamoji aplinka maža, be vandentiekio, kanalizacijos (10TD).</i> <i><...> šeimos, gyvenančios kaimiškose vietovėse, neužtikrina tinkamų gyvenimo sąlygų (10TD).</i> <i><...> apsilankymo metu pastebima, jog vaikas ne visada turi miegamąją lovą, šeimos gyvenamoji erdvė labai maža (1TD).</i> <i><...> nesaugi aplinka vaikui, kuomet gyvenamojoje aplinkoje kyla pavojus vaikui, jo gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai. (2 TD).</i> <i>Vieno kambario bute gyvena 8 asmenys, tėvai neužtikrina reikiamos erdvės vaikui, vaikai, dėl mažos erdvės, neturi atskiros lovos, stalo, prie kurio galėtų atlikti namų darbus (5TD).</i>
Vaiko teisė mokytis	Piktybinis ugdymo įstaigos nelankymas	<i><...> vaikai, neturėdami 16 metų, piktybiškai nelanko mokyklos (1 TD).</i> <i>Paaugliai vis dažniau nelanko ugdymo įstaigos (5TD).</i> <i><...> vaikai būriuojasi ir piktybiškai nelanko ugdymo įstaigos (4TD).</i> <i>Vis dažnėjantis reiškinys, kai paauglys nelanko mokyklos <...> (3TD).</i>
	Tėvų motyvacijos stoka dėl vaiko ugdymo įstaigos lankomumo	<i><...> šeimas nuolatos reikia motyvuoti mažametį vaiką užrašyti į lopšėlį / darželį <...> (1 TD).</i> <i>Tėvai auginantys vaikus, kurie nelanko ugdymo įstaigos, dažniausiai akcentuoja, „o ką aš padarysiu, jis ar ji jau dideli, jie manęs neklauso, aš neturiu kada“ ir vartoja kitus pasiteisinimus (1TD).</i> <i>Tėvai nusišalina spendžiant problemą dėl vaiko ugdymo įstaigos nelankymo (9TD).</i> <i><...> nelanko ugdymo įstaigos, o tėvai teigia, jog nieko padaryti negalintys (6TD).</i> <i>Tėvai nesidomi vaikų ugdymo pasiekimais ir ugdymo įstaigos lankomumu (7TD).</i> <i><...> vaikai, kurie auga šeimose, kurios patiria tam tikrų socialinių</i>

		<i>problemų, nėra linkusios mažamečius vaikus leisti į lopšelių-darželių, nepakeičia aplinkos, būna nuolatos šeimoje <...> (6TD).</i>
Vaiko teisės gyventi ir bendrauti su savo tėvais ir giminaičiais	Vaiko ir tėvų apsunkintas bendravimas	<i><...> kai vaiko tėvai nusprendžia gyventi skyriumi arba jau yra išsiskyrę. Tėvai į tarpasmeninius konfliktus įtraukia vaiką ir piktybiškai nesuteikia galimybės kitam tėčiui ar mamai matytis, susitikti su vaiku <...> (1 TD).</i>
		<i>Šeimoje vyraujant problemoms, kurios yra nesprenžiamos, iššaukia vaiko ir tėvų konfliktiškus santykius (10TD).</i>
		<i><...> tarpusaviai santykiai su vaiku ir kitais šeimos nariais yra įtempti, konfliktiški (3TD).</i>
		<i>Vis dažniau pastebima, jog per konfliktiškas skirybas vaikui nesudaromos galimybės bendrauti su mama ar tėčiu, kuris gyvena ne su vaiku <...> (6TD).</i>
		<i>Vaikai konfliktuoja su tėvais <...> (7TD).</i>
		<i>Vaikui nesudaromos sąlygos bendrauti su kitu tėvu, kuris gyvena ne su juo (9TD).</i>
	Tėvai neužtikrina vaiko ir kitų giminaičių bendravimo	<i>Tėvai po skyrybų proceso nutraukia vaiko bendravimą su kitais giminaičiais (9TD).</i>
		<i>Konfliktiškų skyrybų procese tėvai nesudaro galimybės vaikui bendrauti su seneliais (10TD).</i>
		<i>Dėl ambicijų vaikui neleidžiama bendrauti su seneliais (1TD).</i>
		<i>Vis dažniau stebima, jog per konfliktiškas skyrybas vaikui nesudaromos galimybės bendrauti su <...> kitais giminaičiais (6TD).</i>
Vaiko teisės į tinkamas gyvenimo sąlygas	Maisto, rūbų, avalynės stygius	<i>Vaikas (-ai) ne visada turi ką pavalgyti, apsirengti (1 TD).</i>
		<i>Nustačius vaiko teisių pažeidimus pastebima, jog vaikai kartais neturi net ką valgyti, apsirengti (6TD).</i>
		<i><...> neužtikrina, jog vaiko rūbai būtų tinkami pagal metų sezoniskumą. Dažniausiai vaiko rūbai neatitinka jo amžiaus tarpsnio (4TD).</i>
	Gyvenimasis mažoje erdvėje	<i><...> vaikas ne visada turi savo miegamąją lovą, šeimos gyvenamoji erdvė labai maža (1 TD).</i>
		<i>Pavyzdžiui, 5 asmenų šeima gyvena vieno kambario buste (8TD).</i>
		<i>Vaikai dažnai miega po 2-3 vienoje lovoje (10TD).</i>
		<i>Šeimos gyvenamoji aplinka maža <...> (10TD).</i>
	Saugios aplinkos neužtikrinimas	<i><...> abiejų ar vieno turimo vaiko atstovo pagal įstatymą piknaudžiavimas alkoholiu <...> (1TD).</i>
		<i><...> smurtas artimoje aplinkoje tarp suaugusiųjų ar vaiko <...> (1TD).</i>
		<i>Šeimoje, kuriose stebimas besaikis tėvų alkoholio ir (ar) psichotropinių medžiagų vartojimas, pažeidžiamos vaiko teisės, nes tėvai neužtikrina saugios ir tinkamos aplinkos vaikui (5 TD).</i>
		<i>Alkoholio vartojimas šeimoje <...> (3TD).</i>
		<i>Vaiko tėvai neužtikrina saugios aplinkos vaikui, nes šeimoje vyrauja tėvų priklausomybės, iš kurių kyla smurtas: fizinis, psichologinis (4TD).</i>
<i>Šeimos aplinka labai skurdi ir kartais elektros įvadas ar pečius kelia pavojų ne tik vaikams bet ir suaugusiems šeimos nariams (9TD).</i>		
<i>Vaikai dažnai įtraukiami į konfliktą, kurio metu būna panaudotas psichologinis ar fizinis smurtas (1 TD).</i>		
Vaiko teisė būti apsaugotam nuo smurto	Vaikas fizinio smurto auka	<i><...> tėvai net nesuvokia, jog auklėdami vaiką fizinėmis bausmėmis jo neauklėja, o jį žaloja (1 TD).</i>
		<i>Vaikai dažnai mato smurtą artimoje aplinkoje, kai smurtauja suaugęs asmenys (1 TD).</i>
		<i>Smurtas artimoje aplinkoje bei vaikų nepriežiūra taip pat dažnas reiškinys mūsų visuomenėje (5 TD).</i>
		<i>Psichologinis, fizinis, seksualinis smurtas ar vaiko nepriežiūra</i>

		<i>artimoje aplinkoje (2 TD).</i>
		<i>Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistai užfiksuoja fizinį smurtą, kai yra smurtaujama prieš vaiką jo pačių tėvų (7TD).</i>
		<i>Vaikai dėl netinkamo elgesio baudžiami fizinėmis bausmėmis (8TD).</i>
		<i>Tėvai konflikto metu nesusivaldo ir tyčia arba netyčia pakelia ranką prieš vaiką (10TD).</i>
		<i>Tėvai vaikus auklėja smurto apraiškomis (9TD).</i>
	Vaikas psichologinio smurto auka	<i>Nepilnamečiai vis dar dažnai patiria psichologinį smurtą artimoje aplinkoje iš artimiausių jiems žmonių, tėvų (6TD).</i>
		<i><...> psichologinis smurtas prieš vaiką, kai prieš jį naudojamos patyčios, jis yra gąsdinamas <...> (7TD).</i>
		<i>Vaikai dažnai įtraukiami konfliktą, kurio metu būna panaudotas psichologinis ar fizinis smurtas (1 TD).</i>
	Vaikas seksualinės prievartos auka	<i><...> pasitaiko ir seksualinio smurto apraiškų, kai vaikas tampa seksualinių vaizdų liudininkas arba patiria seksualinį priekabiavimą <...> (7TD).</i>
		<i>Retesnis atvejis, bet vaikas tampa seksualinės prievartos auka (8TD).</i>

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama nustatyti vaiko teisių pažeidimus, lemiančius nustatomos pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį (žr. 5 lentelę). Įvardinti šių teisių pažeidimai: teisė gyventi ir sveikai vystytis, teisė mokytis, teisė gyventi ir bendrauti su savo tėvais ir giminaičiais, teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas ir teisė būti apsaugotam nuo smurto. Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis pažeidžiama tuo, kad jo tėvai ar globėjai nesuteikia tinkamų gyvenimo sąlygų: „<...> šeimos gyvenimo sąlygos dažniausiai neatitinka minimalių higienos normų <...>“, „<...> nesaugi aplinka, kuomet gyvenamojoje aplinkoje kyla pavojus vaikui, jo gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai <...>“; neugdomi vaiko sveikatai naudingi įpročiai bei neužtikrinama reikiama medicininė pagalba: „<...> tėvai neužtikrina, jog vaikas susirgus būtų apžiūrėtas šeimos gydytojo, dažniausiai tėvai nevykdo gydytojų rekomendacijų <...>.“ Vaiko teisė mokytis taip pat yra pažeidžiama – jis pats dažnai nelanko mokyklos, o tėvai mokymo įstaigos lankomumo taip pat neužtikrina: „<...> nelanko ugdymo įstaigos, o tėvai teigia, jog nieko padaryti negalintys <...>“, „<...> tėvai nusišalina spendžiant problemą dėl vaiko ugdymo įstaigos nelankymo <...>.“ Neleidžiant bendrauti su vienu iš tėvų skyrybų atvejais, pažeidžiama vaiko teisė gyventi ir bendrauti su savo tėvais ir giminaičiais: „<...> piktybiškai nesuteikia galimybės kitam tėčiui ar mamai matytis, susitikti su vaiku <...>.“ Vaikas neapsaugomas ir nuo smurto, taip pažeidžiant jo teisę būti nuo jo apsaugotam: „<...> specialistai užfiksuoja fizinį smurtą, kai yra smurtaujama prieš vaiką jo pačių tėvų <...>.“ Be to, tėvai pažeidžia ir vaiko teisę į tinkamas gyvenimo sąlygas – namie stokojama maisto, nėra tinkamų baldų ar drabužių: „<...> ne visada turi ką pavalgyti, apsirengti <...>“; „<...> vaikas ne visada turi savo miegamąją lovą <...>.“

Tyrimo metu taip pat įvertintas socialinio darbo organizavimas teikiant pagalbą vaikui / šeimai, atsižvelgiant į vaiko teisių pažeidimo pobūdį (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Socialinio darbo organizavimas teikiant pagalbą vaikui / šeimai, atsižvelgiant į vaiko teisių pažeidimo pobūdį

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Socialinių paslaugų organizavimas įvertinus socialinių paslaugų poreikį vaikui ir (ar) šeimai	Šeimoje vyraujančios problemos identifikavimas	<...> analizuojama gauta informacija ir vertinama, užpildoma pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikio vertinimo forma, kurioje atsispindi ar šeimai tikslinga taikyti atvejo vadybos procesą ar netikslinga (1TD).
		<...> apsilanko šeimos gyvenamuoju adresu, pabendrauja su vaiko įstatiminiais atstovais, esant galimybei ir su vaiku (1TD).
		Susitikimo metu su šeima stengiamasi gauti kuo daugiau informacijos apie šeimoje vyraujančią situaciją bei išklausoma šeimos narių nuomė, kokių tikslų jie turi ir kokios pagalbos jų šeimai reikėtų (1TD).
		<...> gautos informacijos iš kitų institucijų, įstaigų analizavimas. Šeimoje vyraujančių problemų identifikavimas (10TD).
		<...> atliekamas šeimos poreikių vertinimas (10TD).
		<...> informacijos rinkimas iš įvairių įstaigų (PK, ugdymo bei gydymo įstaigos) apie šeimą, kurioje buvo nustatytas galimas vaiko teisių pažeidimas (2TD).
		<...> surenkama informacija apie šeimą ir vaiką. Pagalbos vaikui ir šeimai poreikis vertinamas kompleksiskai, vertinant vaiko vystymąsi, tėvystės įgūdžius ir socialinius veiksnius. (7TD).
		Apsilankymas šeimos namuose bei suaugusių šeimos narių nuomonės išklausimas. Atsižvelgiant į vaiko amžių, nuomonė išklausoma ir vaiko (10TD).
		<...> apsilankymas šeimos namuose ir bendravimas su visais šeimos nariais (2TD).
	Atvejo vadybos proceso organizavimas	Atvejo vadybos posėdžio organizavimas <...> (4TD).
		<...>organizuojamas atvejo posėdis, kurio metu išklausoma šeimos narių, esant galimybei ir mažamčių vaikų, nuomonė, specialistų nuomonė <...>(1TD).
		Posėdžio metu iškeliami keli pagrindiniai uždaviniai ir numatomos priemonės, kaip bus įgyvendinami iškelti uždaviniai (1TD).
		Surinkus visą reikiamą informaciją apie šeimą ir atlikus gautos informacijos analizę organizuojamas atvejo vadybos posėdis (6TD).
		Individualaus pagalbos plano šeimai sudarymas, kuris sudaromas atvejo vadybos posėdžio metu (3TD).
		Šeimai buvo pradėtas atvejo vadybos procesas, įvertintas pagalbos šeimai / vaikui poreikis (5TD).
		Atvejo vadybos posėdžio metu aptariama šeimoje vyraujanti situacija, pristatomi poreikio pagalbai vaikui ir (ar) šeimai rezultatai (10TD).
		Posėdžio metu išklausoma šeimos narių nuomonė bei specialistų nuomonė, ir svarstoma dėl pagalbos plano sudarymo ar nesudarymo (2TD).
Posėdžio metu pristatomi gauti rezultatai po atliktų vertinimų, išklausoma posėdyje dalyvaujančių specialistų, šeimos narių nuomonė (6TD).		

		<p><...> nukentėjo nuo smurto artimoje aplinkoje – tai į pagalbos planą bus įtraukti ir kiti specialistai, kurie padės spręsti šeimoje išryškėjusią problemą (9TD).</p> <p><...> posėdžio metu sudaromas pagalbos planas, kuriame numatomi uždaviniai bei priemonės, kaip šeima, bendradarbiaudama su specialistais, įveiks šeimoje įvykusią krizinę situaciją (6TD).</p> <p>Aptariamos priemonės, kaip šeima įveiktų šeimoje iškilusias problemas ir užtikrintų vaiko teises (4TD).</p> <p>Įvertinus pagalbos poreikį šeimai, atvejo vadybininkas organizuoja atvejo vadybos posėdį (7TD).</p>
	Socialinių paslaugų organizavimas atsižvelgiant į pagalbos plane numatytus uždavinius bei priemones.	<p>Socialinis darbuotojas socialines paslaugas šeimai organizuoja pagal sudarytą pagalbos planą (6TD).</p> <p>Socialinės paslaugos šeimoms organizuojamos pagal sudarytą bei papildytą pagalbos planą šeimai (1TD).</p> <p>Po suorganizuoto posėdžio ir priimtų sprendimų, darbą su šeima vykdo socialinis darbuotojas, teikdamas bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas (5TD).</p> <p><...> socialinių paslaugų organizavimas vyksta pagal atvejo vadybos posėdžio metu sudarytą pagalbos planą (4TD).</p> <p>Šeima socialines paslaugas gauna pagal sudarytą pagalbos planą <...> (10TD).</p> <p>Po posėdžio socialinis darbuotojas su šeima dirba atsižvelgdamas į pagalbos plane numatytas pagalbos priemones (7TD).</p> <p>Numatytų pagalbos plane socialinių paslaugų koordinavimas (3TD).</p> <p>Šeimos socialinis darbuotojas socialines paslaugas teikia pagal šeimai individualiai sudarytą pagalbos planą (9TD).</p>
Socialinių paslaugų organizavimas atsižvelgiant į vaiko teisių pažeidimo pobūdį	Socialinio darbuotojo veikla organizuojant socialines paslaugas atsižvelgiant į alkoholizmo problemą šeimoje	<p>Tarpininkauti klientams užsiregistruojant ir nuvykstant pas priklausomybių ligų konsultantą (1TD).</p> <p>Tėvams teikiamos priklausomybių konsultanto paslaugos arba kitos gydymosi nuo alkoholio priklausomybės programos (5TD).</p> <p><...> socialiniam darbuotojui teikti tikslines socialinio darbuotojo konsultacijas krizių įveikimo klausimais, sprendžiant piktnaudžiavimo alkoholiu problemą (1 TD).</p> <p>Tikslinių konsultacijų metu klientus motyvuoti ir tarpininkauti kreipiantis pas priklausomybių ligų konsultantą ar vykstant į Priklausomybių ligų centrą gyd. psichiatro, psichologo konsultacijai, kurie įvertins ar šeimoje yra priklausomybė nuo alkoholio, ar ne (6TD).</p> <p>Organizuoti psichologinės pagalbos gavimą šeimai įveikiant šeimoje krizinę situaciją dėl alkoholio vartojimo (1TD).</p> <p><...> šeima vartojanti alkoholį nesudarė saugios ir tinkamos aplinkos nepilnamečiams vaikams – bus organizuojamos tikslinės socialinio darbuotojo konsultacijos apie saugios ir tinkamos aplinkos sudarymą vaikams (6TD).</p> <p><...> lankytis šeimos namuose ir stebėti šeimoje vyraujančią situaciją (2TD).</p> <p><...> nukreips klientus lankyti anoniminių alkoholikų grupes (7TD).</p> <p><...> organizuoti tikslines konsultacijas alkoholio vartojimo mažinimo klausimais (4TD).</p> <p>Organizuoti psichologinės pagalbos gavimą klientams dėl alkoholio vartojimo (5TD).</p> <p>Tikslinių konsultacijų metu motyvuoti klientus spręsti alkoholio problemą šeimoje (7TD).</p> <p>Esant poreikiui organizuoti transporto paslaugą vykstant į</p>

		<i>Priklausomybių ligų centrą (6TD).</i>
		<i>Tarpininkauti su kitais specialistais (psichologais, psichiatrais, priklausomybės ligų konsultantais) sprendžiant šeimoje vyraujančią problemą dėl alkoholio vartojimo(10 TD).</i>
		<i>Suteikti klientams informaciją apie galimus problemos sprendimo būdus dėl šeimoje vyraujančio alkoholio vartojimo (8TD).</i>
	Socialinių paslaugų organizavimas vaikui, nukentėjusiam nuo smurto artimoje aplinkoje	<i>Minėtu atveju vaikui teikiama psichologo pagalba centre, ugdymo įstaigoje arba PSPC vaikų paauglių psichiatro, psichologo konsultacijos (5TD).</i>
		<i>Vaiko perkėlimas į saugią aplinką (seneliai, giminės, laikinieji globėjai) (6TD).</i>
		<i>Esant poreikiui organizuojama medicininė apžiūra (5TD).</i>
		<i>Psichologinės pagalbos organizavimas nepilnamečiui (6TD).</i>
		<i>Saugios ir tinkamos aplinkos organizavimas vaikui (5TD).</i>
		<i>Individualių konsultacijų oranizavimas, jog vaikas pasitikėtų socialiniais darbuotojais ir kitais specialistais (4TD).</i>
		<i>Nepilnamečiui bus organizuojama psichologinė pagalba (9TD).</i>
		<i>Šeimos nariai lankys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimus bei tikslines socialinio darbuotojo konsultacijas (9TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas nuolatos bendraus su vaiku, jog įgytų jo pasitikėjimą (9TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas reagulariai lankysis šeimos namuose ir stebės esamą situaciją (9TD).</i>

Būtina pastebėti, kad socialinių paslaugų organizavimas šeimai teikiamas tokia bendraja tvarka:

1. renkama ir analizuojama informacija apie šeimą, kuriai VVTAIT specialistai nustatė būtinybę vertinti pagalbos poreikį šeimai ir (ar) vaikui: visų pirma, „<...> gautos informacijos iš kitų institucijų, įstaigų analizavimas. Šeimoje vyraujančių problemų identifikavimas <...>“; „<...> apsilankymas šeimos namuose bei suaugusių šeimos narių nuomonės išklausa. Atsižvelgiant į vaiko amžių, nuomonė išklausa ir vaiko <...>“ ;

2. organizuojamas atvejo vadybos posėdis: „<...> surinkus visą reikiama inomaciją apie šeimą ir atlikus gautos informacijos analizę organizuojamas atvejo vadybos posėdis <...>“; „<...> posėdžio metu sudaromas pagalbos planas, kuriame numatomi uždaviniai bei priemonės, kaip šeima, bedradrbiaudama su specialistais, įveiks šeimoje įvykusią krizinę situaciją <...>“;

3. organizuojamos socialinės paslaugos: „<...> socialinių paslaugų organizavimas vyksta pagal atvejo vadybos posėdžio metu sudarytą pagalbos planą <...>.“

Taigi, socialinių paslaugų organizavimas bendraja tvarka apima tris pagrindinius etapus: informacijos rinkimą ir analizavimą, atvejo vadybos posėdžio organizavimą bei socialinių paslaugų, pagal numatytą planą posėdžio metu, teikimą. Tyrimo metu buvo siekiama ne tik aptarti bendrąją tvarką, tačiau ir įvertinti socialinių paslaugų organizavimo ypatumus atsižvelgiant į vaiko teisu pažeidimą. Jeigu socialinių paslaugų organizavimas teikiamas šeimai,

kurioje esama priklausomybės nuo alkoholio, tuomet, sudarant planą, konkrečiai įvardijama ši problema ir numatomas reikalavimas kreiptis dėl priklausomybės gydymo: „<...> Tikslinių konsultacijų metu klientus motyvuoti ir tarpininkauti kreipiantis pas priklausomybių ligų konsultantą ar vykstant į Priklausomybių ligų centrą gyd. psichiatro, psichologo konsultacijai, kurie įvertins ar šeimoje yra priklausomybė nuo alkoholio, ar ne <...>.“ Šiame procese socialinis darbuotojas atlieka tam tikras funkcijas, siekiant padėti šeimai dėl priklausomybės nuo alkoholio – tarpininkauja registruojantis priklausomybių gydymui, organizuoja psichologinę pagalbą įveikiant krizę ir konsultuoja, kaip suteikti vaikams saugią gyvenamąją aplinką: „<...> organizuojamos tikslinės socialinio darbuotojo konsultacijos apie saugios ir tinkamos aplinkos sudarymą vaikams <...>“; „<...> tarpininkauti klientams užsiregistruojant ir nuvykstant pas priklausomybių ligų konsultantą <...>“; „<...> organizuoti psichologinės pagalbos gavimą šeimai įveikiant krizinę situaciją šeimoje <...>.“ Atitinkamai numatomos pareigos šeimai – registruotis priklausomybių centre, sistemingai lankyti psichologo konsultacijas bei konsultuotis su socialiniu darbuotoju. Esant smurto vaikų atžvilgiu problemai šeimoje, vaikui organizuojama psichologinė pagalba: „<...> minėtu atveju vaikui teikiama psichologo pagalba centre, ugdymo įstaigoje arba PSPC vaikų paauglių psichiatro, psichologo konsultacijos <...>.“ Vaiko tėvams paskiriami kursai ir psichologinės konsultacijos, kurių metu siekiama mažinti smurtinio elgesio apraiškas: „<...> psichologo konsultacijos tėvams, smurtinį elgesį keičianti programa, pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimai, individualios socialinio darbuotojo tikslinės konsultacijos, šeimos konsultanto konsultacijos ir kt. <...>.“

Tiriamieji interviu metu aptarė socialinių paslaugų parinkimą šeimai, priklausomai nuo vaiko teisių pažeidimo ir siekio jas užtikrinti (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Socialinių paslaugų parinkimas šeimai, priklausomai nuo vaiko teisių pažeidimo ir siekio jas užtikrinti

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Neužtikrinama saugi ir tinkama aplinka vaikui	Šeimos gyvenimas mažoje erdvėje	<...> jei šeimoje pažeidžiamos vaiko teisės į asmeninę erdvę, tai socialinis darbuotojas tarpininkauja tvarkantis dokumentus dėl socialinio būsto eilės, motyvuoja ieškotis didesnio būsto ir kita (1TD). <...> jei šeimos gyvenamoji erdvė yra maža, socialinis darbuotojas tarpininkaus renkantis reikiamus dokumentus dėl socialinio būsto gavimo ar jo pagerinimo (7TD).
	Vaikų įstatyminių atstovų turimos priklausomybės	Jei tėvai neužtikrina saugios ir tinkamos aplinkos vaikui dėl alkoholio vartojimo šeimai, tikslinių konsultacijų metu motyvuojama priimti kitų specialistų pagalbą, pavyzdžiui, priklausomybių ligų konsultanto, motyvuojami vykti į Lietuvos Respublikos priklausomybių lygų centrą ir vykdyti gydytojo psichiatro rekomendacijas <...> (1TD).

		<p><...> jei šeimoje vyrauja alkoholizmo problema, tai dažniausiai tėvai bus įpareigoti lankyti AA užsėminimus, priklausomybių ligų konsultanto konsultacijas (4TD).</p> <p><...> vyrauja alkoholizmas – tai socialinis darbuotojas motyvuos klientus kreiptis į specializuotus specialistus (priklausomybių ligų konsultantą, reabilitacijos centrus ir kita) (7TD).</p> <p><...> jei alkoholio vartojimas yra įsisenėjęs reiškinys šeimoje, šeima bus motyvuojama vykti į ilgalaikę reabilitaciją (1TD).</p> <p>Vienas iš tėvų turi priklausomybę, <...> šeimai teikiamos bendrosios ir specialiosios paslaugos (psichologinė pagalba, tarpinstitucinis bendradarbiavimas padedant šeimai ir kita) (3TD).</p> <p>Atsižvelgiant į tėvų priklausomybių problemą, šeimai rekomenduojama dalyvauti alkoholio mažinimo programoje ar priklausomybių ligų konsultanto konsultacijose, psichologo konsultacijose (2TD).</p> <p>Dėl alkoholio vartojimo bus organizuojama palaikomoji psichologo pagalba (4TD).</p> <p>Tėvams, nesaikingai vartojantiems alkoholių ar narkotines bei psichotropines medžiagas, siūlomos gydymosi nuo priklausomybių ligų programos (5TD).</p> <p><...> jei šeimoje vyrauja priklausomybė nuo alkoholio, tai numatytos paslaugos būtų: priklausomybių ligų konsultanto konsultacijos, klientas su minėtu specialistu analizuos, kas daro įtaką šeimoje alkoholizmo problemai ir stengsis motyvuoti klientą, šeimą, spręsti šią problemą medikamentais arba vykti į reabilitacijos centrą (6TD).</p>
	Socialinių įgūdžių stoka	<p>Jei šeimoje fiksuojama socialinių įgūdžių stoka ir nuo to yra pažeidžiamos vaiko teisės, dažninami socialinių darbuotojų lankymaisi šeimos namuose, kurių metu šeima yra mokoma savitvarkos, higienos ir kitų įgūdžių (1TD).</p> <p>Jei šeimoje pastebima socialinių įgūdžių stoka, tai šeimoje lankysis socialiniai darbuotojai ir ugdyt socialinius įgūdžius, bus organizuojamos tikslinės socialinio darbuotojo konsultacijos (4TD).</p> <p><...> šeimai rekomenduojama ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius, socialinius įgūdžius (2TD).</p> <p>Lankantis šeimos namuose bei pastebint socialinių įgūdžių stoką, siūlomos tikslinės socialinio darbuotojo konsultacijos (5TD).</p> <p>Jei buvo fiksuotas vaiko teisių pažeidimas dėl vaiko nepriežiūros, tai į pagalbos planą bus įtrauktas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas, tikslinės socialinio darbuotojo konsultacijos dėl socialinių, higienos, savitvarkos įgūdžių ugdymo. Nuolatinis socialinio darbuotojo apsilankymas šeimoje (6TD).</p> <p>Apsilankymo metu šeimos namuose socialinis darbuotojas ugdo šeimos savitvarkos įgūdžius (10TD).</p> <p>Taip pat higienos, kasdieninio gyvenimo įgūdžius ir siekia per tikslines konsultacijas, kad šeima keistų mąstymą dėl namų švaros, tvarkos (10TD).</p> <p>Šeimose dažnai trūksta savitvarkos, higienos, darbinių įgūdžių, todėl tikslinių konsultacijų metu bei apsilankymo metu klientų šeimose, šeima mokoma šių įgūdžių (9TD).</p> <p>Socialinis darbuotojas tikslinių konsultacijų metu ugdo šeimos finansinį raštingumą, stengiasi mažinti šeimos įsiskolinimus (8TD).</p>

Kaip matyti pagal pateiktą lentelę, tiriamieji įvardijo tris vaikų teisių pažeidimus, dėl kurių dažniausiai yra parenkamos socialinės paslaugos šeimai: vaiko teisės į asmeninę erdvę neužtikrinimas, saugios ir tinkamos aplinkos neužtikrinimas vaikui bei socialinių įgūdžių

šeimoje stoka, kuri yra pagrindas šiems pažeidimams atsirasti. Esant vaiko asmeninės erdvės trūkumui, šeima skatinama ieškoti kito būsto ar kreiptis dėl socialinio būsto suteikimo: „<...> jei šeimoje pažeidžiamos vaiko teisės į asmeninę erdvę, tai socialinis darbuotojas tarpininkauja tvarkantis dokumentus dėl socialinio būsto eilės, motyvuoja ieškotis didesnio būsto ir kt. <...>“.

Jeigu tėvai vaikui neužtikrina saugios ir tinkamos aplinkos, atsižvelgiama į galimas tėvų priklausomybes ir siūloma tėvams kreiptis psichologinės pagalbos ir dalyvauti programose, kursuose, reabilitacijoje: „<...> motyvuojama priimti kitų specialistų pagalbą, pavyzdžiui, priklausomybių ligų konsultanto, motyvuojami vykti į priklausomybių lygų centrą ir vykdyti gydytojo psichiatro rekomendacijas <...>“; „<...> šeima bus motyvuojama vykti į ilgalaikę reabilitaciją <...>“; „<...> pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimai <...>“. Socialinių įgūdžių stoka, kuri sąlygoja kitus vaiko teisių pažeidimus, gali būti koreguojama pozityvios tėvystės užsiėmimų ir socialinio darbuotojo konsultacijų metu: „<...> Jei buvo fiksuotas vaiko teisių pažeidimas dėl vaiko nepriežiūros, tai į pagalbos planą bus įtrauktas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas, tikslinės socialinio darbuotojo konsultacijos dėl socialinių, higienos, savitvarkos įgūdžių ugdymo <...>“. Interviu metu taip pat buvo pažymėta, jog socialinės paslaugos, nepaisant to, koks vaikų teisių pažeidimas yra nustatytas, kiekvienai šeimai parenkamos individualiai: „<...> kiekvienai šeimai socialinės paslaugos parenkamos individualiai <...>“; „<...> socialinės paslaugos kiekvienai šeimai parenkamos individualiai, dažniausiai atvejo vadybos posėdžio metu <...> priimamas sprendimas dėl pagalbos teikimo pobūdžio, intensyvumo ir kita <...>“.

Interviu metu buvo atskleisti socialinio darbuotojo vaidmenys, kurie yra atliekami teikiant pagalbą vaikui / šeimai (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Socialinio darbuotojo vaidmenys teikiant pagalbą vaikui / šeimai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Socialinio darbuotojo vaidmenys teikiant pagalbą vaikui / šeimai.	Pagalbininkas	<i>Socialinis darbuotojas nuolatos padeda šeimai įveikti iškilusius sunkumus, todėl yra pagalbininkas (2TD).</i>
		<i>Atsižvelgiant į tai, socialinis darbuotojas sudaro individualų darbo planą, kuriame žingsnis po žingsnio išdėstyti tolimesni uždaviniai, siekiant padengti turimus išsiskolinimus (5TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas yra šeimos pagalbininkas, nuo šeimos socialinio darbuotojo noro, kompetencijų priklauso ar šeima įveiks šeimoje vyraujančias problemas (6TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas nuolatos stengiasi padėti bei palaikyti šeimą sprendžiant šeimoje vyraujančias problemas (10TD).</i>
		<i>Specialistai nuolatos šeimoms padeda spręsti iškilusius sunkumus (9TD).</i>
	Įgalintojas	<i><...> šeimos įgalinamos keisti savo gyvenimo būdą, savarankiškai spręsti problemas, pozityviai bendrauti tarpusavyje ir su socialine aplinka (2TD).</i>

		<p><...> socialinis darbuotojas būna įgalintojas, kai bando klientą motyvuoti pasiekti užsibrėžtų tikslų mažais žingsniais (1TD).</p> <p><...> padeda jam integruotis į visuomenę ir skatina visavertį socialinį žmogaus funkcionavimą (3TD).</p> <p>Aš, kaip specialistas, visada siekiu šeimą įgalinti ir savarankiškai priimti tinkamiausią jų šeimai sprendimo būdą, bet jokių būdų jų nenugalinti (9TD).</p> <p>Klientas yra įgalinamas savarankiškai padengti turimus įsiskolinimus, konsultuojant socialiniam darbuotojui (5TD).</p> <p>Socialinis darbuotojas tikslinių konsultacijų metu nuolatos stengiasi įgalinti klientus spręsti šeimoje vyraujančias problemas (alkoholio vartojimą, įsiskolinimus, bedarbystę ir t. t. (10TD).</p>
	Vertintojas	<p><...> nes nuolatos dirba su šeima, analizuoja šeimos problemas, vertina šeimos situaciją ir stengiasi pasiūlyti šeimai alternatyvius problemų sprendimo būdus nenugalindamas pačios šeimos (1TD).</p> <p><...> nuolatos atlieka vertintojo vaidmenį, nes vertina šeimoje pasikeitusia situaciją (3TD).</p> <p>Specialistas taip pat yra vertintojas, nes tiesiogiai dirba su šeima ir stebi šeimoje vyaujančią situaciją (4TD).</p> <p>Specialistai nuolatos vertina šeimos buvusių ir šiuo metu esamą situaciją (8TD).</p> <p>Nuolatos vertinu šeimoje įvykusius pokyčius ir juos kartu su šeima aptariu <...> (10TD).</p>
	Mokytojas	<p><...> socialinis darbuotojas teikiant socialines paslaugas suteikia tam tikrų žinių, pvz.: apie konflikto valdymo būdus, vaiko auklėjimą, priežiūrą, ugdo socialinius, bendravimo įgūdžius ir kt. (1TD).</p> <p>Susilaukus sūnaus visus įgūdžius mokinosi kartu su socialiniu darbuotoju (7TD).</p> <p>Jauna mama buvo mokinama, kaip pasidaryti naujagimiui mišinį, kada pamaitinti. Kaip prižiūrėti mažylio asmens higieną, pradžioje kartu su socialinio darbuotojo pagalba maudė sūnų, keitė sauskelnes (7TD).</p> <p>Socialiniai darbuotojai taip pat yra mokytojai, nes stengiasi šeimas mokyti vesti tinkamą gyvenimo būdą, tinkamai prižiūrėti ir auklėti vaikus (6TD).</p>
	Elgesio keitėjo	<p><...> tikslinių konsultacijų metu stengiasi klientus / šeimas motyvuoti keisti specifinį elgesį (7TD).</p> <p><...> siekia keisti šeimos narių elgesį, jog nepasikartotų vaiko teisių pažeidimai šeimoje (3TD).</p> <p>Tikslinių konsultacijų metu specialistas stengiasi įgalinti klientą, kad jis keistų savo netinkamą elgesį (9TD).</p> <p>Per tikslines konsultacijas siekia keisti šeimos požiūrį bei elgesį (10TD).</p>
	Informacijos teikėjas	<p><...> socialinis darbuotojas suteiks visą reikiamą informaciją, jog šeima susitvarkytų reikiamus dokumentus dėl socialinio būsto eilės <...> (1TD).</p> <p><...> šeimoje auga 5 vaikai, vienas iš tėvų – dirbantis, tai socialinis darbuotojas gali suteikti informaciją, jog šeima turi kreiptis į socialinės paramos skyrių dėl vaikų nemokamo maitinimo ugdymo įstaigoje, įvairių kompensacijų už būstą ar maisto produktų iš ES fondo (1TD).</p> <p>Apie šeimos teigiamus ar neigiamus rezultatus informuoja atvejo vadybininką (6TD).</p> <p><...> informuoja klientą apie galimą pagalbos suteikimą, teikia klientui išsamią informaciją apie jo teises, galimybes bei su tuo susijusias pareigas (7TD).</p> <p><...> šeimos nuolatos gauna informacijos jiems rūpimais klausimais (8TD).</p>
	Tarpininkas	<p><...> organizuoja ir kitų specialistų pagalbą šeimai, pvz.: psichologo, teisininko, gydytojo ir t. t. (1TD).</p> <p>Tarpininko vaidmuo, kai socialinis darbuotojas bendrauja su kitais</p>

		<i>specialistais sprendžiant šeimoje vyraujančias problemas (1TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas turi tarpininkauti sprendžiant šeimoje vyraujančią problemą alkoholiui ir nukreipti pas atitinkančius specialistus (6TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas čia tarpininkas, nes bendrauja su ugdymo įstaigos specialistais ir organizuoja psichologinės pagalbos gavimą nepilnamečiai (6TD).</i>
	Koordinatorius	<i>Socialinis darbuotojas tampa kaip šeimos koordinatorius, kuris padeda šeimai spręsti atsiradusius sunkumus, socialines problemas šeimoje (4TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas nuolatos koordinuoja ar pagalbos plane numatytos priemonės vykdomos, analizuoja šeimos pokyčius (6TD).</i>
	Konsultantas	<i>Socialinis darbuotojas nuolatos konsultuoja suaugusius šeimos narius bei nepilnamečius, bendrauja ir bendradarbiauja su kitais specialistais (6TD).</i>
		<i>Organizuojant nuolatinės konsultacijas, specialistai siekia keisti šeimoje vyraujančią situaciją, todėl socialiniame darbe konsultanto vaidmuo yra labai svarbus (4TD).</i>
		<i><...> tikslinių konsultacijų metu teikia finansų valdymo įgūdžių paslaugas (7TD).</i>
		<i><...> konsultantas, nes mūsų didžioji darbo dalis yra konsultuoti klientus (9TD).</i>

Kaip matyti pagal pateiktą lentelę, tiriamieji įvardijo nemažai socialinio darbuotojo vaidmenų: pagalbininko, įgalintojo, vertintojo, mokytojo, elgesio keitėjo, tarpininko, koordinatoriaus ir konsultanto vaidmenis.

Socialinis darbuotojas yra probleminių šeimų pagalbininkas, kadangi padeda joms įveikti iškilusias problemas: „<...>socialinis darbuotojas nuolatos padeda šeimai įveikti iškilusius sunkumus, todėl yra pagalbininkas <...>.“ Jis atlieka ir įgalintojo vaidmenį, kadangi skatina šeimas savarankiškai imtis veiksmų, reikalingų problemoms spręsti: „<...> šeimos įgalinamos keisti savo gyvenimo būdą, savarankiškai spręsti problemas, pozityviai bendrauti tarpusavyje ir su socialine aplinka <...>.“ Tuo pačiu socialinis darbuotojas gali būti ir vertintojas: „<...> vertina šeimos situaciją ir stengiasi pasiūlyti šeimai alternatyvius problemų sprendimo būdus nenugalinant pačios šeimos <...>.“ Vertinimas socialiniame darbe yra kasdienis procesas, todėl socialiniai darbuotojai dažnai būna vertintojo vaidmenyje. Socialinis darbuotojas yra mokytojas šeimoms, kurioms teikiamos socialinės paslaugos, nes moko šeimos narius socialinių, higienos, savitvarkos įgūdžių ir kt.: „<...> socialinis darbuotojas, teikiant socialines paslaugas, suteikia tam tikrų žinių <...>.“ Šeimos socialinis darbuotojas šeimos narius moko, kaip pasirūpinti naujagimiu: „<...> jauna mama buvo mokinama kaip pasidaryti naujagimiui mišinį, kada pamaitinti. Kaip prižiūrėti mažylio asmens higieną <...>“. Socialinis darbuotojas taip pat būna ir elgesio keitėjas, nes stengiasi pakeisti šeimos narių elgesį dėl turimų priklausomybių, vaikų nepriežiūros, bedarbystės ir kt.: „<...> tikslinių konsultacijų metu stengiasi klientus / šeimas motyvuoti keisti specifinį elgesį <...>.“

Socialinis darbuotojas taip pat atlieka informacijos teikėjo vaidmenį: „<...> informuoja klientą apie galimą pagalbą suteikimą, teikia klientui išsamią informaciją apie jo teises, galimybes bei su tuo susijusias pareigas <...>“, o taip pat ir tarpininko vaidmenį, siekiant šeimai suteikti visas būtinas socialines paslaugas: „<...> socialinis darbuotojas čia tarpininkas, nes bendrauja su ugdymo įstaigos specialistais ir organizuoja psichologinės pagalbos gavimą <...>“. Socialinio darbuotojo profesinėje veikloje atsiskleidžia ir koordinatoriaus („<...> socialinis darbuotojas nuolatos koordinuoja ar pagalbos plane numatytos priemonės vykdomos, analizuoja šeimos pokyčius <...>“), bei konsultanto vaidmenys: „<...> nuolatos konsultuoja suaugusius šeimos narius <...>“. Dirbant socialinį darbą specialistas nuolatos atlieka tam tikrą socialinį vaidmenį. Visi įvardinti socialinio darbuotojo vaidmenys yra svarbūs, nes kiekvienas vaidmuo prisideda prie šeimos situacijos gerinimo ir problemos sprendimo įgyvendinimo.

Interviu metu buvo aptarti iššūkiai, su kuriais socialiniai darbuotojai susiduria organizuodami socialinių paslaugų teikimą vaikui / šeimai, užtikrindami vaiko teises (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Socialinių darbuotojų iššūkiai organizuojant socialinių paslaugų teikimą vaikui / šeimai ir užtikrinant vaiko teises

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Sunkumai dėl klientų asmeninių savybių	Nemotyvuoti klientai	<...> tenka susidurti su nemotyvuotais klientais, kai posėdžio metu sutinka gauti socialines paslaugas ir keisti šeimoje vyraujančią situaciją, tačiau po to teigia, jog jų šeimai viskas gerai (1TD).
		Kuomet yra didelis socialinių paslaugų paketas ir nemaži bendruomeniniai ištekliai, o klientas neturi motyvacijos priimti jam siūlomą pagalbą, ir pasirenka gyventi asocialiai, kenkdamas sau, aplinkai, vaikams (2TD).
		Žmogus įsitikinęs, kad jis gyvena „normalų gyvenimą“ ir nieko blogo nėra vartoti alkoholių vaikų akivaizdoje bei smurtauti vaiko atžvilgiu (4TD).
		Labai sudėtinga yra dirbti su nemotyvuotais klientais, kurie nesupranta, jog jų šeimoje yra problemų, kurias reikia spręsti čia ir dabar (6TD).
		<...> susiduriame su nemotyvuotais klientais, nepripažįstančiais destruktivaus elgesio, priešiška nusiteikusiai prieš specialistus, turinčius neigiamą nuomonę apie socialinius darbuotojus.
		<...> nemotyvuoti klientai – ne vieno specialisto galvos skausmas (9TD).
	Esamos problemos nepripažinimas	<...> klientas nepripažįsta alkoholio vartojimo problemas, teigia, jog jis alkoholių vartoja tik retais atvejais, o vartodamas alkoholių priima tai kaip normą (5TD).
		<...> neigia šeimoje vyraujančias problemas, pavyzdžiui, alkoholio vartojimą, pinigų stygių šeimoje <...> (1TD).
		Kliento priešinimasis siūlomai pagalbai, nenoras padėti pačiam

		<p>sau (4TD).</p> <p>Šeimos nuolatos neigia, jog šeimoje yra problemų, kurias reikia spręsti čia ir dabar. Jie nenori suvokti, jog alaus skardinės išgėrimas kiekvieną vakarą jau yra priklausomybė nuo alkoholio (10TD).</p>
Sunkumai dėl institucijų bendradarbiavimo ir specialistų pasiūlos	Bendradarbiavimo trūkumas tarp institucijų	Tarp įstaigų trūksta bendravimo. Ne visada reikiama informacija gaunama laiku arba išvis negaunama (3TD).
		Specialistų, institucijų nebendradarbiavimas sprendžiant problemą čia ir dabar. Šiuo metu stebima, jog kiekviena institucija nori nusimesti atsakomybę dėl šeimos ir perduoti atsakomybę kitiems specialistams (6TD).
		Dažniausiai tenka susidurti su tarpinstituciniu nebendradarbiavimu. Institucijų tarpusavio bendradarbiavimas yra itin svarbus, siekiant efektyviai organizuoti socialinių paslaugų teikimą. Deja, susiduriame su institucijomis, kurios į problemų sprendimą žiūri tik tiek, kiek tai leidžia įstatymas, neatsižvelgdami į situaciją (7TD).
		Stebima, jog šiuo metu specialistai bendrauja raštais, o ne greituoju informacijos pasikeitimu telefonu, kas daro įtaką tam, kad šeima paslaugas krizinėse situacijose gauna ne iš karto, o po savaitės, kai „suvaikšto“ raštai (10TD).
	Skirtingas bendradarbiavimas ir darbų pasidalinimas sprendžiant šeimose vyraujančias problemas (8TD).	
	Specialistų trūkumas	Miestas, kuriame aš dirbu, nėra didelis, todėl pastebimas specialistų trūkumas. Šeimoje auga vaikas su elgesio ir emocijų sutrikimu, berniukui nuolatos reikalingos vaikų paauglių psichiatro ir psichologo konsultacijos, tačiau mūsų mieste jau apie metus laiko nėra vaikų paauglių psichiatro <...> (6TD).
		Šiuo metu susiduriame su specialistų trūkumu, jaunimas baigia studijas, bet nesuvokia, koks sunkus darbas yra socialinis darbas (9TD).
Mažesniuose miestuose stebima reikiamas specialistų trūkumas, pavyzdžiui, vaikų / paauglių psichiatro nebuvimas, priklausomybės ligų konsultanto ar net psichologo trūkumas (9TD).		
		Sunku organizuoti tiksines paslaugas šeimai, nes kitų specialistų <...> didelis darbo krūvis ir jie negali priimti čia ir dabar šeimos, kuri išgyvena krizę <...> (1TD).
Sunkumai dėl socialinio darbo pobūdžio	Didelis darbo krūvis	Didelis darbo krūvis bei labai didelis „popierizmas“ aprašant kiekvieną šeimą (6TD).
		<...> dirbant socialinį darbą su šeimomis reikia pildyti daug dokumentacijos ir lieka mažai laiko tiesioginiam darbui su klientu (2TD).
		Kiekvienos šeimos situacija turi būti aiškiai išdėstyta raštu, tai užima daug laiko, todėl trūksta laiko tiesioginiam darbui su šeima (8TD).
	Informacijos sklaidos nebuvimas	Reikiamos informacijos negavimas apie šeimą iš gydytojų įstaigos ar policijos komisariato (6TD).
		Pastebėta, jog nėra gaunama informacija apie kardomųjų priemonių taikymą ar kitas teisinės nuobaudas (1TD).
		Nevisada reikiama informacija gaunama laiku, arba iš viso negaunama (3TD).

Kaip matyti pagal pateiktą lentelę, tiriamieji įvardijo tris pagrindines grupes iššūkių, sunkumų dėl klientų asmeninių savybių, dėl institucijų bendradarbiavimo ir specialistų pasiūlos

bei pačio socialinio darbo pobūdžio. Sunkumai dėl klientų asmeninių savybių kyla tuomet, kai socialinių paslaugų gavėjai yra nemotyvuoti keisti savo gyvenimo įpročius: „<...> klientas neturi motyvacijos priimti jam siūlomą pagalbą ir pasirenka gyventi asocialiai, kenkdamas sau, aplinkai, vaikams <...>“, nepripažįsta turimų problemų: „<...> klientas nepripažįsta alkoholio vartojimo problemos <...>“ bei pasižymi išankstiniu nusistatymu prieš socialinius darbuotojus: „<...> šeimos ir jų artimųjų rato nusiteikimas prieš specialistus <...>“. Instituciniai ir bendradarbiavimo sunkumai pasireiškia tuo, kad esama tiek bendradarbiavimo tarp institucijų trūkumo („<...> tarp įstaigų trūksta bendravimo. Ne visada reikiama informacija gaunama laiku arba išvis negaunama <...>“), tiek specialistų trūkumu („<...> stebimas specialistų trūkumas <...>.“) Sunkumas dėl pačio socialinio darbo pobūdžio taip pat buvo įvardintas kaip iššūkis, kadangi darbo krūvis yra didelis: „<...> didelis darbo krūvis <...>“, o informacijos sklaida komplikuota: „<...> reikiamos informacijos negavimas apie šeimą iš gydymo įstaigos ar policijos komisariato <...>.“

Interviu metu nurodyti ir iššūkiai, su kuriais socialiniai darbuotojai susiduria įgyvendindami vaikų teises šeimose, kuriose įvertintas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Socialinių darbuotojų iššūkiai įgyvendinant vaikų teises šeimose, kuriose įvertintas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Vaiko(-ų) įstatyminio atstovo motyvacijos stoka spręsti šeimoje vyraujančias problemas	Vaiko tėvų nebendradarbiavimas	<i>Socialinis darbas su šeima vykdomas tarpusavio susitarimo ir bendradarbiavimo pagrindu. Socialinis darbuotojas yra šeimos pagalbininkas jai apsisprendžiant dėl šeimos gerovės, todėl socialinis darbuotojas nėra atsakingas už pasirinkimą, jos sprendimus bei šių sprendimų pasekmes (7TD).</i>
		<i>Dažniausiai pasitaikantis sunkumas, kad vaiko tėvai nenori bendrauti su specialistais ir nepriima specialistų siūlomos pagalbos (5TD).</i>
		<i><...> iššūkis būtų vaiko įstatyminių atstovų nebendradarbiavimas su specialistais, taip pat ir socialiniu darbuotoju (9TD).</i>
		<i>Vaikų tėvai dažniausiai nėra motyvuoti bendradarbiauti su socialiniais darbuotojais (6TD).</i>
		<i>Tėvai taip pat nėra linkę bendradarbiauti su pagalba teikiančiais specialistais (3TD).</i>
	Rašytinis atsisakymas gauti socialines paslaugas	<i><...> raštu atsisako atvejo vadybos proceso bei socialinių paslaugų teikimo, tikindama, kad patys sugebės išspręsti kylančias problemas ir kitų pagalbos jiems nereikia (7TD).</i>
	<i>Vaiko tėvai nemotyvuoti priimti specialistų pagalbą, todėl raštiškai atsisako gauti socialines paslaugas</i>	

		(10TD).
		<i>Tėvų motyvacija būna per maža spręsti šeimoje vyraujančias problemas, todėl jie pasirenka lengviausią kelią ir raštu atsisako socialinių darbuotojų, ir kitų specialistų pagalbos (1TD).</i>
	Menka motyvacija keisti esamą situaciją	<i>Pagrindinis iššūkis būtų nemotyvuoti tėvai, kuomet nėra motyvacijos keisti gyvenimo būdą, tas šeimas sunku įgalinti keisti savo gyvenimą, jog būtų nepažeidžiamos vaiko teisės (2TD).</i>
		<i>Klientams trūksta motyvacijos. Vienas iš tėvų ateina, prašo pagalbos, tačiau pats nieko nenori daryti dėl vaiko ir šeimos (3TD).</i>
		<i>Tėvų maža motyvacija spręsti mokyklos nelankymo problemą (6TD).</i>
		<i>Klientams trūksta motyvacijos įveikti šeimoje kylančius sunkumus (1TD).</i>
	Šeimoje vyraujančių problemų neigimas	<i>Didelis iššūkis – klientams įrodyti ar paaiškinti, jog šeimoje yra esminių problemų, kurių šeima neįvardina kaip problemas. Pavyzdžiui, šeimai parodyti, jog alkoholio vartojimas yra problema, su kuria reikia kovoti, jog gerėtų šeimos situacija, bendravimas su vaiku ir kt. (4TD).</i>
		<i><...> šeimos neigia, jog šeimoje yra spęstinių problemų ir teigia, jog čia vienkartinis toks atvejis (10TD).</i>
		<i>Tėvu nesuvokimas, kad išryškėjusių problemą reikia spręsti čia ir dabar, nes problemos su laiku tik augs (6TD).</i>
		<i>Šeimos nuolatos neigia, jog jų šeimoje yra spęstinių problemų, teigia, kad jų šeimoje viskas gerai (5TD).</i>
		<i><...> vieną dieną klientas ateina ir prašosi pagalbos, kartu aptariam problema sprendimo būdus, tačiau kitą dieną teigia, jog jokių problemų nei jis, nei jo šeima neturi (1TD).</i>
		<i>Šeimos dažnai neigia, jog turi alkoholio vartojimo problemų, kas šeimoje iššaukia dar daugiau esminių problemų (1TD).</i>

Interviu metu įvardinta viena iššūkių, įgyvendinant vaikų teises šeimose, kategorija: tėvų ar globėjų motyvacijos stoka sprendžiant šeimos problemas. Atsižvelgiant į šią kategoriją, buvo įvardintos šios konkrečios problemos: tėvų nebendradarbiavimas su socialiniais darbuotojais, nepaisant to, kad bendradarbiavimas yra socialinių paslaugų teikimo pagrindas: „<...> *socialinis darbas su šeima vykdomas tarpusavio susitarimo ir bendradarbiavimo pagrindu <...>*“; socialinių paslaugų atsisakymas: „<...> *raštu atsisako atvejo vadybos proceso bei socialinių paslaugų teikimo, tikindama, kad patys sugebės išspręsti kylančias problemas ir kitų pagalbos jiems nereikia <...>*“; motyvacijos keistis nebuvimas: „<...> *klientams trūksta motyvacijos įveikti šeimoje kylančius sunkumus <...>*.“ Problemos esama ir tuomet, kai socialinių paslaugų gavėjai

nepripažįsta turintys problemų: „<...> didelis iššūkis – klientams įrodyti ar paaiškinti, jog šeimoje yra esminių problemų, kurių šeima neįvardina, kaip problemos <...>.“

Interviu metu tiriamieji aptarė, kaip socialinių paslaugų sistema yra pritaikyta užtikrinti vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą / paslaugas. Tyriamieji įvardijo specialistus, kurie prisideda prie pagalbos teikimo šeimoms, nustačius paslaugų poreikį vaikui ir (ar) šeimai.

11 lentelė. Socialinių paslaugų sistemos pritaikomumas užtikrinant vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą / paslaugas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Platus ratas specialistų, tenkinančių vaiko ir šeimos poreikius, užtikrinant vaiko teises šeimoje	Socialinio darbuotojo tikslinga pagalba	<i>Socialiniai darbuotojai tikslingai teikia socialines paslaugas šeimai, siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje, esant poreikiui bendradarbiauja su kitais specialistais <...> (2TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas, kuris organizuoja tikslingas konsultacijas, nukreipia šeimos narius pas kitus specialistus (3TD).</i>
		<i>Pagal nustatytą vaiko teisių pažeidimą socialiniai darbuotojai tikslingai konsultuoja šeimą ir stengiasi, jog ateityje nepasikartotų galimų vaiko teisių pažeidimų (4TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas – pagrindinis specialistas, kuris tikslingai teikia socialines paslaugas, konsultacijas (1TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas ne tik tikslingai konsultuoja šeimas, lanko jas jų namuose, bet ir tarpininkauja su kitais specialistais (9TD).</i>
	Psichologo pagalba	<i>Kad vaikas galėtų sėkmingai augti ir vystytis, reikalinga užtikrinti psichologinį saugumą, materialinę padėtį bei tinkamą švietimo, mokymo aplinką šeimoje (2TD).</i>
		<i>Psichologo pagalba krizinėse situacijose (3TD).</i>
		<i>Mano nuomone, bet kuriai šeimai reikalinga gauti psichologinę pagalbą iškilus problemoms šeimoje bei galimiems vaiko teisių pažeidimams (5TD).</i>
		<i>Šeimos, kurios išgyvena krizines situacijas, dažniausiai gauna psichologinę pagalbą (10TD).</i>
		<i>Psichologinė pagalba reikalinga sprendžiant įvairias esmines problemas šeimoje (9TD).</i>
		<i><...> psichologas pagalbos procese labai svarbus specialistas (8TD).</i>
		<i>Psichologo konsultacijos labai svarbios išgyvenant bet kokią krizinę situaciją (1TD).</i>
	Mediatoriaus pagalba	<i>Šiuo metu vis dažnėjanti problema šeimoje yra tarpasmeniniai konfliktai, vaiko nepasidalinimas skyrybų procese, todėl džiugu, jog šeimos turi galimybę pasinaudoti mediatoriaus pagalba sprendžiant iškilusius konfliktus (9TD).</i>
		<i>Mediatoriaus konsultacijos sprendžiant dviejų žmonių tarpusavio konfliktus (3TD).</i>
		<i>Šiuo laiku labai svarbu, jog kai kurie socialinių paslaugų centrai turi mediatorių, kuris skyrybų procesą išgyvenančioms šeimoms padeda taikiai priimti sprendimą dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo grafiko ar išlaikymo (6TD).</i>
<i><...> turim naują specialistą, kaip mediatorius, kuris padeda spręsti šeimos konfliktinius santykius, o ypač kalbant apie skyrybas (1TD).</i>		
<i>Jei šeimoje vyrauja skyrybų procesas, mediatoriaus konsultacijos padės taikiai išspręsti vyraujančius konfliktus (10TD).</i>		

Priklausomybių ligų konsultanto pagalba	<i>Priklausomybę turintis žmogus – tarsi užsiblokavęs, meluoja sau, kitiems, galiausiai pats įtiki savo melu. Su tokiais žmonėmis sunku dirbti. Visgi tokių žmonių priklausomybių ligų konsultantas nepalieka nuošalėje, o kalbėdamiesi padeda jiems suprasti, ko šie nori iš gyvenimo, ką keistų, jei galėtų – taip prasideda svajonių ir tikslų planavimas (5 TD).</i>
	<i>Alkoholizmas šeimoje dažna problema, todėl smagu, jog mūsų mieste yra jau net du priklausomybės ligų konsultantai, kurie padeda šeimoms įveikti galimai jau turimą priklausomybę (1TD).</i>
	<i>Priklausomybių konsultantas padeda suprasti, dėl ko yra vartojamas alkoholis ir padeda spręsti šią problemą (2TD).</i>
	<i>Priklausomybę nuo alkoholio šeimoms padeda išspręsti priklausomybių ligų konsultantas per tikslines konsultacijas (8TD).</i>
Atvejo vadybininkas	<i>Socialinė pagalba tai įrankis, įpareigojantis visuomenę ar bendriją kaip visumą, bei jas sudarančias institucijas, organizacijas ir individus, teikti visuomenišką tarpusavio pagalbą, ieškoti išeities iš sudėtingos situacijos <...> (2TD).</i>
	<i>Šeimoms tenka nuolatos bendradarbiauti su atvejo vadybininku, nes <...> koordinuoja atvejo vadybos procesą (10TD).</i>
	<i>Labai gerai, jog keitėsi visa sistema ir yra atvejo vadybininkas, su kuriuo nuolatos gali pasitarti dėl socialinių paslaugų efektyvumo, ir, esant poreikiui, įtraukti papildomų specialistų į pagalbos procesą (1TD).</i>
	<i>Socialinis darbuotojas dirba komandoje kartu su atvejo vadybininku (8TD).</i>
Dienos užimtumo specialistai (darbas su vaikais, šeimomis, neįgaliais asmenimis).	<i>Labai svarbus dienos užimtumo specialistų bendradarbiavimas su socialines paslaugas šeimai teikiančiais specialistais (atvejo vadybininkais, socialiniais darbuotojais, psichologais, VTAS specialistais ir kt.), nes kuo didesnis specialistų, teikiančių socialines paslaugas visai šeimai, ratas, tuo efektyvesnis pagalbos šeimai procesas (4 TD).</i>
	<i>Ne kiekviena šeima turi galimybę išleisti vaiką į jo norimą būrelį, dėl to džiaugiasi galėdamos pasinaudoti dienos centro veikla ir užimtumu (1TD).</i>
Šeimos konsultantas	<i>Šeimos konsultantas padeda šeimai įveikti išskylančius sunkumus dėl vaiko auklėjimo, priežiūros, jo teisių užtikrinimo, teikdamas individualias ir grupines pozityvios tėvystės konsultacijas (2 TD).</i>
	<i>Šeimos konsultantas, kuris parodo tėvų ir vaiko bendravimo svarbą, suteikia reikšmingos informacijos, kaip auklėti vaikus ir kita (3TD).</i>
	<i>Šio specialisto pagalba padeda šeimoms užtvirtinti turimus tinkamus pozityvios tėvystės įgūdžius bei ugdyti neturimus (6 TD).</i>
	<i><...> šeimos konsultantas mūsų centre, kuris padeda šeimoms įdiegti pozityvaus auklėjimo principus, diskutuoti įvairiais auklėjimo klausimais (1TD).</i>

Buvo nurodyta, jog socialinių paslaugų sistemoje, siekiant užtikrinti vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą / paslaugas, dalyvauja platus specialistų ratas: socialiniai darbuotojai, psichologai, mediatoriai ir priklausomybių ligų konsultantai, teikiantys šeimoms specifinio pobūdžio pagalbą (teikia socialines paslaugas, psichologines konsultacijas, padeda derėtis skyrybų bylose ar gydytis nuo priklausomybių). Dienos užimtumo specialistai suteikia šeimoms ir jų vaikams galimybę lankytis dienos centruose: „<...> ne kiekviena šeima turi galimybę išleisti vaiką į jo norimą būrelį, dėl to džiaugiasi galėdamos pasinaudoti dienos centro

veikla ir užimtumu <...>“, o šeimos konsultantai padeda šeimoms ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius: „<...> padeda šeimoms užtvirtinti turimus tinkamus pozityvios tėvystės įgūdžius bei ugdyti neturimus <...>.“

Tuo pačiu buvo įvardintas socialinių paslaugų sistemos specialistų trūkumas, kurie galėtų užtikrinti vaiko teises šeimoje, teikiant pagalbą / paslaugas (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Specialistų socialinių paslaugų sistemoje, kurie galėtų užtikrinti vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą / paslaugas, trūkumas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Pagalbą šeimai teikiančių specialistų trūkumas	Vaikų / paauglių psichiatras	<i>Matomas labai didelis stygius dėl vaikų / paauglių psichiatro, PSPC jau 7 mėnesius neturi šio specialisto, todėl vaikai negauna reikiamos pagalbos (1TD).</i>
		<i>Taip pat socialinių paslaugų sistemoje trūksta specialistų, tokių kaip vaikų psichiatras, kurio šiuo metu mūsų mieste nėra (7 TD).</i>
		<i>Labai dažnai pasitaiko, kad šeimose, kuriose pažeidžiamos vaiko teisės, jau būna sutraumuotas vaikas. Dėl to toks specialistas labai reikalingas siekiant efektyvios pagalbos vaikui (2 TD).</i>
	Mokyklos socialinis pedagogas	<i>Dažnai kaimiškose vietovėse, ugdymo įstaigoje, trūksta socialinio pedagogo, arba jis dirba tik 0,5 etato. Dėl laiko stokos, jis negali suteikti efektyvios pagalbos vaikui (1 TD).</i>
		<i>Mokyklose socialiniu pedagogu dirba garbingo amžiaus specialistas, kuriam galimai trūksta kompetencijų (4 TD).</i>
		<i>Ugdymo įstaigose trūksta socialinių pedagogų, kurie daugiau dėmesio galėtų skirti vaikams, kurie auga socialiai atskirtoje šeimoje (10TD).</i>
	Mokyklos specialusis pedagogas	<i>Mūsų rajone mokyklose nėra specialiųjų pedagogų. Dalykų mokytojai neturi reikiamų žinių suteikti reikiamą pagalbą vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių (2 TD).</i>
		<i>Rajone trūksta specialiųjų pedagogų pilnu etatu dirbančių su vaikais ugdymo įstaigose, dienos užimtumo veiklose (1 TD).</i>
		<i>Mokyklose, vaikų dienos centruose, trūksta spec. pedagogo, kuris dirbtų su vaikais, kurie turi elgesio ir emocijų sutrikimų (8TD).</i>
	Nevyriausybinių organizacijos	<i>Trūksta nevyriausybinių organizacijų, kaip vaikų dienos centrų, kurie padėtų ir bendradarbiautų su socialinių paslaugų centru (7TD).</i>
		<i>Dienos užimtumo centruose trūksta vietos visiems norintiems jį lankyti (7 TD).</i>
		<i>Žinoma, norėtųsi, jog vaikų dienos centrai kaimiškuose vietovėse plėstųsi, nes vaikams trūkta užimtumo po mokyklos (1TD).</i>
<i><...> galėtų būti daugiau nevyriausybinių organizacijų <...>(10TD).</i>		

Taigi, nors sistemoje ir dirba nemažai specialistų, kurie padeda socialiniams darbuotojams jų veikloje užtikrinant vaikų teises, tačiau taip pat buvo įvardinta, jog tam tikrų

specialistų trūksta: vaikų paauglių psichiatro, socialinio pedagogo mokykloje, specialiojo pedagogo bei nevyriausybinių organizacijų, vaikų / paauglių psichiatrų („<...> *socialinių paslaugų sistemoje trūksta specialistų tokių kaip vaikų psichiatras, kurio šiuo metu mūsų mieste nėra* <...>“). Galima daryti prielaidą, jog vaikams neužtikrinama reikiama medicininė pagalba vien dėl to, jog mieste nėra vaikų / paauglių psichiatro. Tyrimo dalyviai įvardino, jog mokyklose trūksta socialinių pedagogų, kurie galėtų daugiau dėmesio skirti vaikams iš socialinę riziką patiriančių šeimų: „<...> *trūksta socialinių pedagogų, kurie daugiau dėmesio galėtų skirti vaikams, kurie auga socialiai atskirtoje šeimoje* <...>“, „<...> *dėl laiko stokos jis negali suteikti efektyvios pagalbos vaikui* <...>.“ Taip pat įvardino, jog trūksta specialiųjų pedagogų: „<...> *mokyklose, vaikų dienos centruose, trūksta specialiojo pedagogo, kuris dirbtų su vaikais, kurie turi elgesio ir emocijų sutrikimų* <...>.“ Pažymėtina, jog vaikų teisės dažniausiai būna pažeidžiamos tose šeimose, kurios yra patiriančios socialinę atskirtį, todėl dažniais atvejais vaikai, augantys tokioje šeimoje, susiduria su mokymosi ir elgesio sunkumais, todėl jiems reikalinga specialiojo pedagogo pagalba. Tyrimo dalyviai taip pat įvardino nevyriausybinių organizacijų trūkumą („<...> *trūksta nevyriausybinių organizacijų, kaip vaikų dienos centrų* <...>“; „<...> *dienos užimtumo centruose trūksta vietos visiems norintiems jį lankyti* <...>“). Vaikai, kurie turi galimybę lankyti vaikų dienos centrą, po mokyklos vyksta ne į namus, kur galimai yra nesaugi aplinka, o eina į vaikų dienos centrą, kur gali pavalgyti, paruošti namų darbus, bendrauti su bendraamžiais, dalyvauti sociokultūrinėje veikloje ir kt.

Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad didesnis šių specialistų kiekis sudarytų sąlygas socialiniams darbuotojams savo veikloje efektyviau įgyvendinti vaiko teises.

Tyrimo metu siekta nustatyti pagrindines socialinio darbuotojo veiklas, užtikrinant vaiko teises nustačius pagalbą vaikui ir (ar) šeimai poreikį (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Pagrindinės socialinio darbuotojo veiklos, užtikrinant vaiko teises, nustačius pagalbą vaikui ir (ar) šeimai poreikį

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Bendrųjų socialinių paslaugų teikimas	Informavimas	<i>Socialinis darbuotojas nuolat šeimą informuoja apie socialinių paslaugų teikimą (1TD).</i>
		<i>Specialistas informuoja šeimą, kur galima kreiptis iškilus problemoms, kokią pagalbą gali gauti iš kitų institucijų, kur kreiptis, kuomet reikalinga sveikatos priežiūros, teisinė pagalba ar kt.(3TD).</i>
		<i><...> šeimos nuolatos informuojamos kokias paslaugas šeima dar gali gauti (9TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas nuolatos informuoja apie galimus problemas sprendimo būdus (5TD).</i>

		<...> informacijos teikėjas visais šeimai reikiamais klausimais <...> (10TD).
	Konsultavimas	<p>Socialinis darbuotojas nuolat konsultuoja šeimą dėl esamų problemų (5TD).</p> <p>Centro specialistai konsultuoja šeimą socialinių įgūdžių ugdymo klausimais, konsultuoja pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo klausimais, kad būtų užtikrintos vaiko teisės (7TD).</p> <p>Socialinis darbuotojas konsultuoja tėvus kaip tinkamai reaguoti į vaiko netinkamą elgesį, kaip padėti, paskatinti, paguosti vaiką (1TD).</p> <p>Siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje, socialinis darbuotojas nuolat organizuoja tikslingas konsultacijas atsižvelgiant į reikiamų konsultacijų poreikį (8TD).</p> <p><...> konsultantas <...> (10TD).</p>
	Tarpininkavimas / atstovavimas	<p>Yra atvejų, kuomet tėvai dėl savo sveikatos būklės negali kreiptis į tam tikras įstaigas, tuomet socialinis darbuotojas teikia tarpininkavimo paslaugas ir gali padėti žmogui išspręsti susidariusią problemą (2TD).</p> <p>Socialinis darbuotojas atstovauja šeimą ir jos interesus atvejo vadybos posėdžio metu (3TD).</p> <p>Socialinis darbuotojas yra tarpininkas tvarkantis įvairius dokumentus <...> (10TD).</p>
	Paramos organizavimas	<p>Socialinis darbuotojas organizuoja paramą šeimai, kuomet šeimos finansinė padėtis yra prasta. Ieško paramos būdų ir aprūpina šeimą drabužiais, avalyne ar asmens higienos priemonėmis (1TD).</p> <p>Šeimai paprašius, socialinis darbuotojas padeda surasti ir atsivežti baldus ar buitinę techniką, reikalingą pilnaverčiam šeimos gyvenimui (4TD).</p> <p><...> tenka organizuoti paramą maisto produktais, baldais, avalyne ir kt. (9TD).</p> <p>Paramos organizavimas šeimoms yra svarbus procesas <...> (7TD).</p>
	Sociokultūrinės paslaugos	<p>Socialiniai darbuotojai organizuoja vasaros dienos stovyklas, socialinę atskirtį patiriančių šeimų vaikams (6TD).</p> <p><...> sociokultūrinės paslaugas (socialinių renginių organizavimo, informacijos apie nevyriausybių organizacijų vykdomas labdaros akcijas teikimas, užimtumo ir prevencinės veiklos priemonių įgyvendinimas) (2TD).</p> <p>Apie bendruomenėje vykstančius renginius socialiniai darbuotojai nuolat informuoja šeimas ir motyvuoja juose dalyvauti (7TD).</p>
	Transporto organizavimas	<p>Šeimoms, neturinčioms galimybės iš kaimo vietovių nuvykti į kitas šeimas paslaugas teikiančias įstaigas, organizuoja pavėžėjimo ir palydėjimo paslaugas (2TD).</p> <p>Esant poreikiui, socialinis darbuotojas taip pat organizuoja transporto paslaugą vykstant į gydymo įstaigą ar kt. (6TD).</p>
Specialiųjų socialinių paslaugų teikimas	Kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymas ir palaikymas	<p>Apsilankymo šeimoje metu, namuose rasti išmėtyti daiktai, drabužiai. Mamai teikta tikslinė konsultacija dėl tvarkos namuose, mama mokyta, kaip tinkamai sulankstyti ir susidėti drabužius į spintas (1TD).</p> <p>Šeimoms dažnai trūksta higienos, savitvarkos įgūdžių, todėl apsilankymo metu ugdomi kasdieninio gyvenimo įgūdžiai (7TD).</p> <p>Ugdyti kasdieninius įgūdžius lankantis šeimos namuose ar konsultacijų metu (5TD).</p>

		<i><...> yra ugdomi kasdieninio gyvenimo įgūdžiai <...> (10TD)</i>
Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas		<i>Dirbant socialinį darbą su šeima, kurioje yra nustatytas poreikis pagalbos vaikui ir (ar) šeimai, socialinis darbuotojas yra šeimos pagalbininkas, kuris padeda įveikti įvykusias gyvenimo krizes (2TD).</i>
		<i><...> socialiniai įgūdžiai (10TD).</i>
		<i>Šeimoms, kuriose būna nustatyti vaiko teisių pažeidimai, dažnai tenka ugdyti socialinius įgūdžius (5TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas, teikdamas socialines paslaugas, nuolatos ugdo šeimos narių socialinius įgūdžius (1TD).</i>
Asmens higienos įgūdžių ugdymas ir palaikymas		<i>Jei šeimoje trūksta asmens higienos įgūdžių, socialinis darbuotojas organizuoja asmens higienos įgūdžių ugdymo užsiėmimus, kurių metu šeimos nariai mokosi tinkamai prižiūrėti asmens higieną, organizuoja prausimosi paslaugas, skalbimo paslaugas ir kt. (3TD)</i>
		<i>Jei šeimoje nepasirūpinama vaiko higiena, šeimos socialinis darbuotojas ugdo asmens higienos įgūdžius (5TD).</i>
		<i>Šeimos nariai taip pat yra mokomi prižiūrėti savo asmens higieną (1TD).</i>
Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas ir palaikymas		<i>Labai svarbu ugdyti tėvų pozityvios tėvystės įgūdžius. (6TD).</i>
		<i>Šeimoms yra organizuojamas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas <...> (10TD).</i>
		<i><...> socialinis darbuotojas turi ugdyti šeimos pozityvios tėvystės įgūdžius, nes tėvai, supratę, kas yra pozityvi tėvystė, stengsis, jog šeimoje galimi vaiko teisės pažeidimai nebeprisikartotų (1TD).</i>
Psichologinės pagalbos organizavimas		<i>Tikslinių socialinio darbuotojo konsultacijų metu bei po psichologo konsultacijų, mama buvo motyvuojama skambinti bent vieną kartą per mėnesį, visų vaikų auklėtojoms, ir teirautis apie vaikų pastekimus bei jų elgesį ugdymo įstaigoje (2TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas nuolatos šeimoms organizuoja psichologinę pagalbą (9TD).</i>
Bendradarbiavimas su kitais specialistais		<i>Taip pat dirbti specialistų komandoje (kompleksinės psichosocialinės pagalbos priemonės derinant su socialiniu pedagogu, psichologu ar kitais specialistais) (1TD).</i>
		<i><...> kvalifikuotos psichologinės bei socialinės pagalbos turintiems priklausomybę tėvams, gydymo organizavimas (2TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas nuolatos bendrauja su kitais specialistais: atvejo vadybininku, psichologu, mediatoriumi ir kt. (10TD).</i>

Žvelgiant į pateiktą lentelę, galima pastebėti, kad interviu metu nustatyta, jog socialinis darbuotojas teikia bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas. Pagrindinės socialinio darbuotojo veiklos, teikiant bendrąsias socialines paslaugas, apima klientų informavimą, konsultavimą, tarpininkavimą, paramos organizavimą, sociokultūrinių paslaugų teikimą bei transporto organizavimą. Pastebėtina, kad kai kurios socialinio darbuotojo veiklos sutampa su jo atliekamais vaidmenimis (konsultanto, tarpininko, informacijos teikėjo). Greta jau anksčiau aptartų socialinio darbuotojo veiklų bei vaidmenų, šioje interviu dalyje išryškėjo, jog socialinis darbuotojas papildomai organizuoja paramą šeimai („<...> socialinis darbuotojas organizuoja

paramą šeimai, kuomet šeimos finansinė padėtis yra prasta <...>“), rūpinasi sociokultūrinių paslaugų teikimu šeimai („<...> socialiniai darbuotojai organizuoja vasaros dienos stovyklas vaikams <...>“) ir netgi rūpinasi transporto organizavimu („<...> organizuoja pavėžėjimo ir palydėjimo paslaugas <...>“) toms šeimoms, kurios neturi galimybės vykti į įvairias paslaugas teikiančias įstaigas. Šalia bendrųjų socialinių paslaugų, socialinis darbuotojas teikia ir specialiąsias paslaugas: ugdo ir palaiko kasdieninių, socialinių, asmens higienos ir pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą; organizuoja psichologinę pagalbą ir bendradarbiauja su kitais specialistais: „<...> dirba specialistų komandoje, kompleksinės psichosocialinės pagalbos priemonės derindamas su socialiniu pedagogu, psichologu ar kitais specialistais <...>.“ Taigi, galima teigti, kad socialinio darbuotojo pagrindinių veiklų spektras yra itin įvairiapusis ir apima tiek bendrųjų, tiek gana specialiųjų socialinių paslaugų teikimą.

Interviu metu buvo įvertinti socialinių darbuotojų keliami tikslai užtikrinant vaiko teises (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Socialinių darbuotojų keliami tikslai užtikrinant vaiko teises

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Efektyvus pagalbos šeimai teikimas / organiavimas	Motyvuotas klientas	<i>Visų pirma, bandome motyvuoti pagalbos gavėją, nes dažniausiai pasitaikantys mūsų klientai yra nemotyvuoti kažką keisti savo gyvenime. Tai realus tikslas yra motyvuoti žmogų, pasitelkiant ir psichologo konsultacijas (7TD).</i>
		<i>Aš visada noriu padėti šeimai, tačiau šeima turi būti motyvuota spręsti šeimoje vyraujančias problemas (8TD).</i>
		<i><...> motyvuoti klientą spręsti šeimoje vyraujančią problemą (6TD).</i>
		<i>Nors dažniausiai tenka dirbti su nemotyvuotais klientais, tačiau visada tikiesi, kad klientai su laiku taps motyvuoti (10TD).</i>
	Problemos įvardijimas	<i>Su motyvuotais klientais dirbti nesunku, nes kartu su jais išsikelia problemą, atrandi sprendimo būdą, darbo metodus ir dirbi teigiamo tikslo link (5TD).</i>
		<i>Labai svarbu, jog klientas / šeima gebėtų įvardinti šeimoje vyraujančias problemas, nes tada greičiau pasiekiamas teigiamas rezultatas užtikrinant vaiko teises (6TD).</i>
		<i>Svarbu, jog kiekviena šeima gebėtų įvardinti šeimoje vyraujančius sunkumus (1TD).</i>
		<i>Konsultacijų metu aš siekiu, jog šeima pati įvardintų šeimoje esamas problemas (1TD).</i>
		<i><...> atrasti daugiau resursų įrodyti, dėl kokių priežasčių verta spręsti socialines problemas (2TD).</i>
		<i>Mano tikslas yra, kad šeima garsiai išsakytų šeimoje vyraujančias problemas ir, kad kartu pavyktų jas išspręsti (7TD).</i>

Saugaus ryšio tarp specialisto ir vaiko kūrimas	<i>Socialinis darbuotojas siekia įgyti vaiko pasitikėjimą, jog galėtų gauti reikiamos informacijos apie šeimoje vyraujančią situaciją <...> (2TD).</i>
	<i><...> mano tikslas – sukurti vaiko pasitikėjimą specialistu (1TD).</i>
	<i>Įgijus vaiko pasitikėjimą lengviau jam padėti ir tu žinai, jog prireikus pagalbos, jis kreipsis į tave (1TD).</i>
	<i><...> svarbu turėti stiprų ryšį su vaiku, todėl mano pagrindinis tikslas ir yra ryšio sukūrimas su nepilnamečiu. Man svarbu, jog vaikas manimi pasitikėtų ir prireikus kreiptųsi į mane (6TD).</i>
	<i><...> įgyti vaiko pasitikėjimą, kad galėtų laiku suteikti reikiama pagalbą (9TD).</i>
Tikslinių socialinių paslaugų rekomendavimas	<i>Specialistas nuolatos peržiūri šeimai sudarytą pagalbos planą ir analizuoja, ar pagalbos plane numatytos priemonės padės šeimai įveikti krizines situacijas (5TD).</i>
	<i><...> pagrindinis tikslas yra šeimai parinkti socialines paslaugas, kurios būtų tikslingos sprendžiant šeimoje vyraujančias problemas (1TD).</i>
	<i>Parenkant paslaugas svarbu neperkrauti klientų, jog jiems nedingtų motyvacija sprendžiant šeimoje krizines situacijas (1TD).</i>
	<i>Organizuoti paslaugas atsižvelgiant į šeimos poreikį bei motyvaciją spręsti vyraujančias problemas (8TD).</i>
	<i>Bendradarbiaujama su atvejo vadybininku ir kitais specialistais sprendžiant kokias paslaugas būtų tikslinga organizuoti šeimai, jog būtų užtikrinamos vaiko teisės (7TD).</i>
	<i><...> svarbu parinkti tikslingas socialines paslaugas ir jas kokybiškai teikti (10TD).</i>

Tiriamieji įvardino vieną tikslą – efektyvus pagalbos šeimai teikimas / organizavimas. Akcentuota, kad įgyvendinant tikslą dėl efektyvaus pagalbos šeimai teikimo bei organizavimo, labai svarbi yra socialinių paslaugų gavėjo motyvacija: „<...> bandome motyvuoti pagalbos gavėją, nes dažniausi pasitaikantys mūsų klientai yra nemotyvuoti kažką keisti savo gyvenime <...>“; „<...> su motyvuotais klientais dirbti nesunku, nes kartu su jais išsikeli problemą, atrandi sprendimo būdą, darbo metodus ir dirbi teigiamo tikslo link <...>“. Pastebėta, kad savo tikslu tiriamieji neįvardino kliento motyvacijos skatinimo, kurią laiko svarbia. Tiriamieji pažymėjo, jog specialistams svarbu įgyti nepilnamečių pasitikėjimą: „<...> siekia įgyti vaiko pasitikėjimą, jog galėtų gauti reikiamos informacijos apie šeimoje vyraujančią situaciją <...>“; „<...> specialisto tikslas – įgyti vaiko pasitikėjimą, kad galėtų laiku suteikti reikiamą pagalbą <...>“. Taip pat, tiriamieji kaip tikslą įvardino, jog šeimai svarbu rekomenduoti tikslingas socialines paslaugas, kad šeimoje būtų sprendžiamos vyraujančios problemos bei užtikrinamos vaiko teisės: „<...> organizuoti paslaugas atsižvelgiant į šeimos poreikį bei motyvaciją spręsti vyraujančias problemas <...>“; „<...> bendradarbiaujama su atvejo vadybininku ir kitais specialistais

sprendžiant, kokias paslaugas būtų tikslinga organizuoti šeimai, jog būtų užtikrinamos vaiko teisės <...>.“

Interviu metu siekta nustatyti, kokie vaiko teisių pažeidimai yra tėvų išsprendžiami socialinių paslaugų teikimo procese (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Vaiko teisių pažeidimai, kurie yra tėvų išsprendžiami socialinių paslaugų teikimo procese

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Vaiko socialinis apleistumas	Vaiko nepriežiūra	<i>Vaiko nepriežiūros problema šeimose – lengviau sprendžiama problema nei kokia nors priklausomybė (9TD).</i>
		<i>Tėvams pavyksta išspręsti sunkumus susijusius su vaiko nepriežiūra, nes šeimos nariai lanko pozityvios tėvystės įgūdžių užsiėmimus <...> (3TD).</i>
		<i>Vaikų nepriežiūrą, manau, klientai sprendžia lengviau, kadangi gauna kvalifikuotą socialinių darbuotojų pagalbą vaiko priežiūros klausimais (2TD).</i>
		<i>Vaikų nepriežiūrą, nes gauna reikiamą socialinio darbuotojo pagalbą, konsultacijas (4TD).</i>
		<i>Kiekviena šeima baiminasi netekti vaikų, todėl labiau atkreipia dėmesį į socialinių ir kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymąsi (1TD).</i>
		<i>Jaunoms šeimoms tkrai pavyksta įgyvendinti vaiko nepriežiūros sunkumus, nes jų ypročiai šeimoje tik formuojasi (1TD).</i>
		<i>Intensyvių konsultacijų bei apsilankymo šeimos namuose metu pavyksta užtikrinti vyraujančią vaiko nepriežiūros problemą (8TD).</i>
	Vaiko ugdymo įstaigos nelankymas	<i>Tėvai posėdžio metu suvokė, jog per mažai dėmesio skiria vaiko ugdymui, todėl priėmė specialistų siūlomas paslaugas ir vaikas, laikui bėgant, pradėjo nuosekliai lankyti ugdymo įstaigą (5TD).</i>
		<i><...> pavyksta susitvarkyti su vaiko ugdymo įstaigos nelankymu, nes tada pagrindinės paslaugos yra teikiamos nepilnamečiui (1TD).</i>
		<i>Jeigu tėvai yra motyvuoti, pavyksta rasti bendrą kalbą ir išspręsti vaiko mokyklos nelankymo problemą (8TD).</i>
		<i>Mokyklos nelankymą pavyksta išspręsti jei laiku buvo pradėta spręsti problema (10TD).</i>
		<i><...> tėvams pavyksta išspręsti vaiko mokyklos nelankymo problemą jei laiku supranta problemos svarbą ir priima specialistų pagalbą (3TD).</i>
	Vaiko delinkventinis elgesys	<i>Tėvai nepripažino, jog vaikas turi psichologinių problemų ir galbūt jai reikalingas medikamentinis gydymas. Posėdžio metu, įvertinę paslaugų poreikį, specialistai rekomendavo kreiptis į gydymo įstaigą dėl psichologinės vaiko sveikatos. Tėvams įvykdžius šią pagalbos priemonę, specialistams ištyrus vaiko psichologinę sveikatą ir paskyrus medikamentus, vaiko delinkventinis elgesys pasikeitė į gerąją pusę (7TD).</i>
		<i>Dirbant komandoje pavyksta išspręsti netgi vaiko delinkventinį elgesį <...> (10TD).</i>
		<i>Laiku pastebėjus vaiko netinkamą elgesį (mokyklos nelankymą, smulkias vagystes ir kita), tėvai su specialistais tikrai įveiks šią problemą, nes konsultacijų metu bus aiškinamasi, dėl kokių</i>

		<i>priežasčių vaikas taip elgiasi, kas daro įtaką jo netinkamam elgesiui, ir organizuojama reikiama socialinė pagalba nepilnamečiui ir jo tėvams (6TD).</i>
--	--	---

Pastebėta, kad pagrindiniu išsprendžiamu vaiko teisių pažeidimu tiriamieji įvardino vaiko socialinį apleistumą, kuris apima vaiko nepriežiūrą, ugdymo įstaigos nelankymą ir vaiko delinkventinį elgesį. Sprendžiant šias problemas tėvai linkę priimti specialistų teikiamą pagalbą, nes bijo prarasti vaikus: „<...> kiekviena šeima baiminasi netekti vaikų, todėl labiau atkreipia dėmesį į socialinių ir kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymąsi <...>.“ Norint išspręsti šeimoje vyraujančias problemas, svarbu problemą spręsti iškart, nelaukti, kol ji peraugs į dar didesnę: „<...> Mokyklos nelankymą pavyksta išspręsti jei laiku buvo pradėta spręsti problema <...>.“ Siekiant išspręsti šeimoje vyraujančias problemas, svarbu ieškoti, kas darė įtaką problemos atsiradimui. Vaikų delinkventinį elgesį gali lemti ir tam tikri sveikatos sutrikimai, kuriuos pradėjus spręsti, keičiasi ir vaiko elgesys: „<...> tėvams įvykdžius šią pagalbą priemonę, specialistams ištyrus vaiko psichologinę sveikatą ir paskyrus medikamentus, vaiko delinkventinis elgesys pasikeitė į gerąją pusę <...>.“

Analogiškai išsprendžiamoms vaikų teisių pažeidimų problemoms, kurios yra išsprendžiamos socialinių paslaugų teikimo kontekste, interviu metu buvo aptarti ir tie aspektai, kurie nėra išsprendžiami (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Vaiko teisių pažeidimai, kurie nėra tėvų išsprendžiami socialinių paslaugų teikimo procese

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Smurto apraiška prieš vaiką	Seksualinis smurtas	<i>Atsižvelgiant į tai, kad buvo įvykę keli atvejai dėl seksualinės prievartos, patirtis rodo, kad sunku išsiaiškinti šią smurto apraišką, todėl vaikas ilgą laiką būna išnaudojamas, mažuosiuose miestuose nėra specialistų, kurie būtų apmokyti dirbti su tokiais atvejais (7TD).</i>
		<i>Šeimoms tikrai yra labai sunku išspręsti šeimoje vyaujančią smurtą ir visai nesvarbu jis <...> seksualinis (1TD).</i>
		<i>Seksualinį smurtą sudėtinga atpažinti ir jį įrodyti, nes vaikai smurtautojo būna įbauginti (9TD).</i>
		<i><...> vaikai šeimose patiria seksualinį smurtą dažniausiai iš patėvio. Vaiko mama netiki, kai vaikas išdrįsta apie tai pasipasakoti <...> (10TD).</i>
		<i>Vaikas dažniausiai būna taip stipriai įbaugintas dėl patirtos seksualinės prievartos, kad apie tai visiškai nekalba, specialistams tuomet sunku įžvelgti seksualinio smurto apraiškas (2TD).</i>

	Psichologinis, fizinis smurtas	<p><i>Vaikai kartais net nesupranta, jog tėvai, draugai naudoja psichologinį smurtą prieš juos <...> (8TD).</i></p> <p><i>Šeimoms tikrai yra labai sunku išspręsti šeimoje vyaujantį smurtą ir visai nesvarbu jis fizinis, psichologinis <...>(1TD).</i></p> <p><i>Tėvai nesuvokia, jog vaikų užgauliojimas yra priskiriamas psichologiniam smurtui, todėl sunkiai keičia savo bendravimą su vaikais (10TD).</i></p> <p><i>Taip pat labai sunku atskirti psichologinio smurto apraišką (7TD).</i></p> <p><i>Labai gaila, tačiau vis dar tėvai savo vaikus auklėja naudodami prieš juos smurtą, žeminančias bausmes. Vaiko tėvai nesuvokia, jog betkoks smurtas prieš vaiką yra nusikaltimas ir teigia: „mane taip auklėjo – auklėsiu ir aš“, todėl šeima net nebando spręsti šios problemos (6TD).</i></p> <p><i>Psichologinis smurtas yra aktuali visuomenės problema, tačiau dėl tėvų suvokimo stokos sunku ją išspręsti (7TD).</i></p>	
Tėvų priklausomybės	Priklausomybė nuo alkoholio	<p><i>Darbo praktikoje pastebėta, kad labai sunkiai sekasi išspręsti priklausomybes nuo alkoholio ar kitų psichotropinių medžiagų vartojimo. Turime tik vienus sėkmingų istorijų, kai buvo išspręsta alkoholio vartojimo problema (7TD).</i></p> <p><i>Moteris buvo motyvuojama lankyti AA grupes, kurios būtų padėjusios išsilaikyti blaiviai. Nesikeičiant esamai situacijai, moteriai nenustojus vartoti alkoholio, buvo pasitelkta reabilitacinė bendruomenė. Deja, reabilitacinėje bendruomenėje moteris išbuvo tik 7 mėn. (2TD).</i></p> <p><i>Priklausomybių atsisakymas – didžiausia problema šeimoje, retas klientas visam laikui atsikrato žalingų įpročių, dažnai patiriamas atkritis (4TD).</i></p> <p><i>Tėvų priklausomybės liga alkoholiui kartais būna tokia didelė, jog jiems nepavyksta atsikratyti priklausomybės, o vaikas perkeliamas į saugią ir tinkamą aplinką (6TD).</i></p>	
		Priklausomybė nuo kito asmens	<p><i><...> moters priklausomybė vyrui buvo tokia didelė, jog teismo posėdžio metu, kai buvo svarstomas vaikų grąžinimo klausimas, ji pasirinko sugyventinį, o ne vaikus (1TD).</i></p> <p><i><...> vis daugiau mamų pasirenka sugyventinį, o ne vaikus <...> (10TD).</i></p> <p><i><...> priklausomybės nuo kito asmens problemą labai sunku išspręsti (3TD)</i></p>

Taigi, tiek smurtas prieš vaiką, tiek tėvų priklausomybės buvo įvardintos kaip vaiko teisių pažeidimai, kurių tėvams nepavyksta išspręsti. Smurto prieš vaiką problema kyla dėl to, kad vaikai bijo apie tai kalbėti: „<...> vaikas dažniausiai būna taip stipriai įbaugintas dėl patirtos seksualinės prievartos, kad apie tai visiškai nekalba, specialistams tuomet sunku išvelgti seksualinio smurto apraiškas <...>.“ Todėl manoma, kad smurto, kaip problemos, spręsti nėra galimybių, jeigu socialinis darbuotojas apie ją nežino. Tėvų priklausomybės problema taip pat nėra lengvai įveikiama, kadangi patys tėvai nėra motyvuoti šios priklausomybės atsikratyti:

„<...> darbo praktikoje pastebėta, kad labai sunkiai sekasi išspręsti priklausomybės nuo alkoholio ar kitų psichotropinių medžiagų vartojimo problemas. Turime tik vienetus sėkmingų istorijų, kai buvo išspręsta alkoholio vartojimo problema <...>.“ Vaiko vieno iš bilioginių tėvų priklausomybė nuo kito yra tokia stipri, jog vaikais atstumiamas: „<...> moters priklausomybė nuo vyro buvo tokia didelė, jog teismo posėdžio metu, kai buvo svarstomas vaikų grąžinimo klausimas, ji pasirinko sugyventinį, o ne vaikus <...>.“

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, kada socialiniam darbuotojui pavyksta užtikrinti vaiko teises šeimoje (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Atvejai, kai socialiniam darbuotojui pavyksta užtikrinti vaiko teisių laikymąsi šeimoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Šeimos socialinių įgūdžių stoka	Vaiko nepriežiūra	<i>Per savitvarkos ir higienos įgūdžius klientai pagilina žinias susijusias su vaiko priežiūra (3TD)</i>
		<i><...> pavyksta pagerinti kasdieninius įgūdžius <...> (1TD).</i>
		<i>Pagerėjus namų buičiai pagerėja ir vaikų higienos įgūdžiai (1TD).</i>
		<i><...> klientai bendradarbiaudami su specialistais suvokia šeimoje esančias problemas dėl vaiko nepriežiūros, atkreipia į tai dėmesį ir stengiasi pakeisti esamą situaciją (5TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas nuolat bendradarbiaudamas su gydymo įstaigos specialistais stengiasi užtikrinti reikiamos medicininės pagalbos suteikimą vaikui (7TD).</i>
		<i>Ugdant kasdieninio gyvenimo įgūdžius, šeimoms pavyksta užtikrinti tinkamą vaikų priežiūrą (10TD).</i>
		<i><...> pavyksta užtikrinti vaiko priežiūrą šeimoje, tik socialinis darbuotojas turi lankytis dažniau ir ugdyti šeimos higienos, savitvarkos, socialinius įgūdžius (6TD).</i>
	Tėvų integracija į darbo rinką	<i>Tėvai, po daugelio metų bedarbystės, po tikslinių socialinio darbuotojo ir psichologo konsultacijų, įsidarbina (8TD).</i>
		<i>Tėvai su specialistų pagalba tikrai puikiai pagerina šeimos finansinę būklę, įsidarbina (1TD).</i>
		<i>Socialinis darbuotojas bendrauja su darbdaviais ir klientams padeda integruotis į darbo rinką (9TD).</i>
		<i>Socialiniams darbuotojams puikiai pavyksta išspręsti šeimoje vyraujančią bedarbystės problemą (6TD).</i>
		<i>Įsidarbina tarpininkaujant specialistams <...> (3TD).</i>

Šeimos socialiniai įgūdžiai pagerėja teikiant socialines paslaugas šeimai: „<...> klientai bendradarbiaudami su specialistais suvokia šeimoje esančias problemas dėl vaiko nepriežiūros,

atkreipia į tai dėmesį ir stengiasi pakeisti esamą situaciją <...>“; „<...> tėvai, po daugelio metų bedarbystės, po tikslinių socialinio darbuotojo ir psichologo konsultacijų, įsidarbina <...>.“

Taip pat buvo siekiama atskleisti atvejus, kai socialiniams darbuotojams nepavyksta užtikrinti vaiko teisių šeimoje (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Atvejai, kai socialiniam darbuotojui nepavyksta užtikrinti vaiko teisių šeimoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Smurtas artimoje aplinkoje	Vaikas tampa trikdančiu įvykių liudininku	<i>Kuomet vienas iš tėvų nuolatos vartoja alkoholį, smurtauja prieš sutuoktinę / sugyventinę, nedalyvauja alkoholio mažinimo programoje, tikslinėse socialinio darbuotojo, psichologo konsultacijose, nekeičia savo elgesio, o smurto auka bijo pasisakyti, jog patiria smurtą artimoje aplinkoje ir teigia, jog „ėjo, paslydo, nugriuvo, trenkėsi į spintelės duris“ ir kt. – tada socialinis darbuotojas kreipiasi į kitus specialistus (VVTAIŲ, PK ir kt.) (2TD).</i>
		<i><...> vaikas mato smurtą išgertuvių metu (3TD).</i>
		<i>Jeigu vaikas ilgą laiką mato traumuojančius įvykius šeimoje, ypač kalbant apie smurtą, vaiko psichologinė būseną pažeidžiama visam gyvenimui (9TD).</i>
	Vaikas – smurto auka	<i>Vaikas nuolatos yra skraudžaimas vaiko įstatyminių atstovų, tėvai nekeičia gyvenimo būdo ir smurto apraiška vis kartojasi (8TD).</i>
		<i>Tėvai vaikus aklėja fizinėmis bausmėmis ir jiems toks auklėjimo būdas atrodo tinkamas (6TD).</i>
		<i><...> kai kalbama apie seksualinį smurtą, kurį galimai patyrė vaikas (7TD).</i>
<i><...> specialistai nėra apmokyti, kaip dirbti su vaikais, nukentėjusiais nuo seksualinio smurto (7TD).</i>		
Šeimoje vyrauja priklausomybės	Priklausomybė nuo alkoholio	<i>Nepavyksta užtikrinti vaiko teisių, kai šeimoje vyrauja priklausomybė nuo alkoholio, šeima motyvuojama kreiptis į priklausomybių ligų konsultantą, reabilitacijos centrą, lankyti AA grupes, tačiau šeimos motyvacija per menka keisti gyvenimo būdą, todėl informuojamos kitos institucijos (4TD).</i>
		<i><...> tėvų priklausomybė nuo alkoholio. Tėvai dažnai nesuvokia, jog čia liga ir ją reikia gydyti su specialistų pagalba (1TD).</i>
		<i>Tėvai dėl alkoholio vartojimo neužtikrina saugios ir tinkamos aplinkos vaikui augti, pasitaiko smurto artimoje aplinkoje <...> (3TD).</i>
		<i>Klientai nemotyvuoti keisti šeimoje esamą situaciją, toliau vartoja alkoholį, dėl ko atsiranda vaiko nepriežiūra, smurtas artimoje aplinkoje. Vaiko įstatyminiai atstovai atsisako socialinių darbuotojų pagalbos, tada informuojami VVTAIŲ specialistai apie blogėjančią šeimos situaciją (3TD).</i>
		<i><...> tėvams nepavykus išspręsti priklausomybės problemos, neužtikrinamos vaiko teisės (7TD).</i>
		<i><...> sunku užtikrinti vaiko teises, kai šeimoje vyrauja įvairių rūšių priklausomybės (7TD).</i>

	Priklausomybė nuo kito asmens	<i>Priklausomybė nuo kito asmens gali būti tokia stipri, kad posėdžio metu vaikų mama pasirenka sugyventinį, o ne mažamečius vaikus (1TD).</i>
		<i><...> nepavyksta, kai vyrauja priklausomybė nuo kito asmens ir ypač, kai šeimoje vyrauja asocialus elgesys (4TD).</i>

Tad situacijos, kuriose socialiniam darbuotojui nepavyksta užtikrinti vaiko teisių šeimoje, yra šios: smurtas artimoje aplinkoje ir tėvų priklausomybės. Jeigu pastebima, kad situacija nesikeičia į teigiamą pusę, tokiais atvejais socialiniai darbuotojai informuoja vaiko teisių apsaugos tarnybą: „<...> tada socialinis darbuotojas kreipiasi į kitus specialistus (VVTAIT, PK ir kt.) <...>“ ; „<...> todėl informuojamos kitos institucijos <...>“; „<...> vaiko įstatyminiai atstovai atsiako socialinių darbuotojų pagalbą, tada informuojami VVTAIT specialistai apie blogėjančią šeimos situaciją <...>.“ Taigi, socialinės paslaugos teikiamos tol, kol egzistuoja klientų motyvacija ir bendradarbiavimas siekiant teigiamų pokyčių šeimoje, vaiko teisių užtikrinimo. Situacijai nesikeičiant informuojamos kitos vaiko teises užtikrinančios institucijos.

Tyrimo metu taip pat tiriamųjų teirautasi, kokia konkreti socialinių darbuotojų pagalba yra teikiama šeimai / vaikui, jog šeimoje būtų užtikrinamos vaiko teisės (žr. 19 lentelę).

19 lentelė. Socialinių darbuotojų teikiama pagalba šeimai / vaikui siekiant šeimoje užtikrinti vaiko teises

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Bendrosios socialinės paslaugos	Informavimas	<i>Informuojame tėvus ir vaikus, kur gali kreiptis dėl reikiamos pagalbos (8TD).</i>
		<i>Šeimos nariai nuolatos žodžiu ir raštu yra informuojami, kur kreiptis patiriant psichologinį, fizinį ar net seksualinį smurtą (10TD).</i>
		<i>Vaikams nuolatos suteikiama informaciją apie Vaikų liniją, nurodami jų kontaktai (9 TD).</i>
		<i>Žinoma, dažniausiai šeimai teikiamos informavimo paslaugos, pavyzdžiui, kur kreiptis patyrus smurtą, tvarkantis skyrybų, socialinio būsto ar kitus dokumentus (6TD).</i>
	Konsultavimas	<i>Socialinis darbuotojas, identifikavęs šeimos problemas, nuolat tikslinių konsultacijų metu ugdo tėvų socialinius įgūdžius, kasdieninio gyvenimo įgūdžius, pozityvios tėvystės įgūdžius ir kt. (2TD).</i>
		<i>Šeimoms yra organizuojamos tikslinės konsultacijos susijusios su šeimoje vyraujančiomis problemomis (4TD).</i>
		<i>Pagrindinė paslauga – motyvuojantis konsultavimas, tačiau be kitų specialistų pagalbos vienam sociainiam darbuotojui sunku efektyviai suteikti šeimai pagalbą (4TD).</i>
	<i>Konsultacijų metu siekiama šeimoms pateikti vertingos informacijos siekiant keisti gyvenimo būdą, sprendžiant šeimoje vyraujančias problemas bei užtikrinat vaiko teises (6TD).</i>	

		<i>Konsultavimas yra pagrindinis socialinio darbuotojo instrumentas siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje (9TD).</i>
	Tarpininkavimas	<i>Siekiant išspręsti šeimoje esančias problemas, šeimos socialinis darbuotojas nuolatos bendradarbiauja su ugdymo įstaigos specialistais, atvejo vadybininkais, VTAS specialistais ir kitais specialistais pagal poreikį (8 TD).</i> <i>Siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje, socialinis darbuotojas nuolatos turi bendradarbiauti su kitais specialistais <...> (9TD).</i>
	Kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymas	<i>Socialinis darbuotojas teikia kasdieninio gyvenimo įgūdžius šeimos namuose, mokydamas šeimą namų ruošos ir tvarkos įgūdžių, maisto gamavimo įgūdžių, asmens higienos, vaikų priežiūros įgūdžių ir kt.(2TD).</i> <i>Šeimoms nuolatos reikia ugdyti kasdieninius įgūdžius, todėl specialistai lankosi šeimose (6TD).</i>
Specialiosios socialinės paslaugos	Psichologo konsultacijos	<i>Siekiant stiprinti šeimos narių psichoemocinę savijautą, organizuojama psichologinė pagalba (4TD).</i>
		<i>Psichologo konsultacijos yra labai svarbios sprendžiant šeimos emocinę savijautą, motyvaciją, siekiant keisti šeimoje vyraujančią situaciją (2TD).</i>
	Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimai	<i>Šeimoms kyla problemų dėl vaikų ugdymo, auklėjimo pagal jų amžiaus tarpsnį, todėl organizuojamos individualios arba grupinės pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimai (2TD).</i>
		<i>Siekiant, kad vaikas šeimoje nepatirtų jokios smurto apraiškų, organizuojami pozityvios tėvystės užsiėmimai (6TD).</i>
Priklausomybių ligų konsultanto konsultacijos	<i>Sprendžiant šeimoje vyraujančias problemas dėl priklausomybių, organizuojamos priklausomybių ligų konsultanto konsultacijos (2TD).</i>	
	<i>Siekiant šeimoje spręsti pagrindinę vyraujančią problemą, kuri yra alkoholio vartojimas, šeima nukreipiama priklausomybių ligų konsultanto konsultacijoms (6TD).</i>	

Galima pastebėti, kad pagalba susieta su socialinio darbuotojo atliekamais veiksmais bei vaidmenimis. Nurodyta, kad socialinis darbuotojas informuoja, konsultuoja ir tarpininkauja šeimoje, kuriai reikia pagalbos, o taip pat ugdo kasdieninio gyvenimo įgūdžius: „<...> socialinis darbuotojas teikia kasdieninio gyvenimo įgūdžius šeimos namuose, mokydamas šeimą namų ruošos ir tvarkos įgūdžių, maisto gamavimo įgūdžių, asmens higienos, vaikų priežiūros įgūdžių ir kt. <...>.“ Taip pat socialinis darbuotojas organizuoja ir papildomą pagalbą šeimai – psichologo konsultacijas, pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimus ir priklausomybių ligų konsultanto konsultacijas. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad šeimai siūloma visapusiška socialinė pagalba, siekiant šeimoje užtikrinti vaiko teises.

Socialinio darbuotojo bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje pateikiamas 20 lentelėje.

20 lentelė. Socialinio darbuotojo bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	
Bendradarbiavimas su švietimo įstaiga	Ugdymo įstaigos specialistais	<i>Tenka bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo įstaigų specialistais dėl netinkamo vaiko elgesio mokykloje, jos nelankymo ar tėvų nenoro bendradarbiauti su ugdymo įstaigos bendruomene (7TD).</i>	
		<i>Ugdymo įstaigomis ir jų speciaistais <...> (3TD).</i>	
		<i>Mokykla ir jos specialistai dėl vaikų mokyklos lankymo, tėvų bendravimo su mokyklos bendruomene (1TD).</i>	
	Klasės mokytoja / auklėtoja	<i>Socialiniam darbuotojui dažnai tenka bendrauti su vaiko mokytoja, klasės auklėtoja, dėl elgesio mokykloje, tėvų domėjimosi vaiku (2TD).</i>	
		<i>Sprendžiant mokyklos nelankymo problemą nuolatos bendraujama su vaiko mokytoja <...> (10TD).</i>	
		<i><...> dažniausiai bendraujama tiesiogiai su vaiko klasės auklėtoja <...> (6TD).</i>	
	Socialine pedagoge	<i>Pastaruoju metu vis dažniau tenka bendrauti su mokyklos socialine pedagoge dėl vaikų mokyklos nelankymo, netinkamo elgesio ugdymo įstaigoje ar tėvų atsiribojimo nuo mokyklos bendruomenės (2TD).</i>	
		<i>Sprendžiant mokyklos nelankymo problemą bendraujama su <...> socialine pedagoge (10TD).</i>	
		<i><...> dažniausiai bendraujama tiesiogiai su <...> mokyklos socialine pedagoge (6TD).</i>	
		<i><...> mokyklos socialine pedagoge sprendžiant nepilnamečio mokyklos nelankymo klausimą bei netinkamą vaiko elgesį mokykloje <...> (1TD).</i>	
	Bendradarbiavimas su valstybės tarnautojais, kurie prisideda užtikrinant vaiko teises šeimoje	Pilicijos komisariato pareigūnai	<i>Dažniausiai tenka bendrauti su bendruomenės pareigūnais arba tyrėjais dėl kardamosios priemonės vienam iš sutuoktinių / sugyventinių arba vaikų / paauglių nusikalstamos veikos (10TD).</i>
			<i>Atvejo vadybininkui bei socialiniam darbuotojui rečiau, tačiau tenka bendrauti su policijos pareigūnais dėl smurto artimoje aplinkoje, vaikų netinkamo elgesio, organizuoti prevencinius pokalbius su šeimos nariais (7TD).</i>
<i>Mes, specialistai, vykdom prevencines priemones ir kartu su policijos pareigūnais šeimas lankom po darbo valandų, kad matytumėm tikrąją šeimos situaciją (2TD).</i>			
<i><...> policijos pareigūnais <...> (3TD).</i>			
Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistais		<i>VTAS specialistais, kurie dalyvauja atvejo vadybos procese, organizuoja vaiko grąžinimą jo tėvams, inicijuoja pagalbos šeimai teikimą (7TD).</i>	
		<i>Su VVTAIT specialistais bendraujam nuolatos, šie specialistai dalyvauja atvejo vadybos posėdžiuose (4TD).</i>	
		<i>VTAS specialistais, kurie domisi apie šeimoje įvykusius pokyčius (1TD).</i>	
		<i>Nuolatinis bendravimas su VVTAIT specialistais, nes dalyvauja atvejo vadybos posėdžiuose, raštu ar telefonu teiraujasi apie šeimos situaciją, pokyčius ar krizes šeimoje (6TD).</i>	
		<i>Su VVTAIT specialistais bendraujame telefonu, atsakinėjame į raštus arba patys pateikiame svarbią informaciją raštu apie šeimą, teigiamus ar neigiamus pokyčius (9TD).</i>	
Bendradarbiavimas su gydymo įstaigos	Šeimos gydytoja	<i>Medicinos įstaigų specialistais, kurie teikia informaciją apie šeimos sveikatos būklę bei reikiamų pažymų išrašymą (7TD).</i>	

specialistais		<i>Susisiekus su šeimos gydytoja, paaiškinama, kokioje situacijoje yra klientė, šeimos gydytoja išrašo visas reikalingas pažymas į reabilitacijos centrą (7TD).</i>
		<i>Kad vaikams būtų suteikta visa reikiama medicininė pagalba, socialinis darbuotojas bendrauja su šeimos gydytoja, esant poreikiui lydi pas šeimos gydytoją ar kitus specialistus, jog būtų suteikta reikalinga medicininė pagalba (3TD).</i>
		<i>Mes dirbame su pažeidžiama visuomenės grupe, todėl bendraujam su šeimos gydytojais, psichiatrais ir kitais specialistais dėl šeimos gerovės, esant reikalui lydim net į kabinetą (2TD).</i>
		<i><...> poliklinikos specialistais <...> (3TD).</i>
Vaikų / paauglių psichiatras		<i><...> tenka bendrauti ne tik su šeimos gydytojais, bet ir su vaikų / paauglių psichiatrais dėl vaikų psichoemocinės būsenos <...> (8TD).</i>
		<i><...> vaikų / paauglių psichiatrais apie tolimesnį medikamentinį gydymą vaikui, jo pastebėjimus bei rekomendacijas tėvams (1TD).</i>
		<i><...> vaikų paauglių bei suaugusiųjų psichiatrais <...> (3TD).</i>
Savivaldybės atstovai	Seniūnijos specialistais	<i>Vietos ir seniūnijų bendruomenės nariais, kurie teikia informaciją apie šeimą, pagalbos galimybes seniūnijoje (7TD).</i>
		<i><...> seniūnija <...> (3TD).</i>
	Socialinės paramos skyriaus specialistai	<i>Kadangi dirbu seniūnijos teritorijoje socialine darbuotoja, todėl nuolatos bendrauju su seniūnu dėl šeimose vyraujančių problemų (2TD).</i>
		<i>Siekiant, kad šeima turėtų bent minimalių finansų, tarpininkaujam tvarkantis dokumentus dėl socialinės pašalpos ar vaiko išmokos (2TD).</i>
Pirminės teisinės pagalbos specialistai	<i>Socialinės paramos skyriumi padedant klientams tvarkyti socialines išmokas, kompensacijas, vaiko išmokas (4TD).</i>	
	<i>Padedam šeimoms susitvarkyti vienkartinę išmoka, socialinę pašalpą, todėl bendraujame su socialinės paramos skyriaus specialistais (1TD).</i>	
Bendruomenės atstovais	Reabilitacijos centrai	<i>Kadangi socialinę atskirtį patiriančios šeimos neturi papildomų lėšų, todėl, sprendžiant teisinius procesus dėl skyrybų proceso, vaiko gyvenamosios vietos, išlaikymo nusistatymo, socialiniai darbuotojai bendrauja ir tarpininkauja tvarkantis nemokamą priminę teisinę pagalbą (3TD).</i>
		<i>Retesniais atvejais, bet tenka konsultuotis su teisininkais dėl skyrybų proceso pradėjimo bei reikiamų dokumentų pristatymo dėl nemokomos teisinės pagalbos (1TD).</i>
		<i>Sklandaus bendradarbiavimo dėka mama su sūnumi, kelių dienų bėgyje buvo išvežta į reabilitacijos centrą gydytis priklausomybės nuo alkoholio (8TD).</i>
		<i>Mūsų dažniausi klientai turi priklausomybes nuo alkoholio, psichotropinių medžiagų, todėl bendradarbiaujame su reabilitacijos centrais, organizuojant reikiamą pagalbą (4TD).</i>
Seniūnaičiai		<i>Reguliariai bendraujama su reabilitacijos centrais dėl klientų priėmimo gydytis nuo turimų priklausomybių (1TD).</i>
		<i><...> priklausomybių ligų centrai <...> (3TD).</i>
		<i>Retais atvejais tenka pabendrauti ir su seniūnaičiais dėl šeimų, kurioms teikiamos socialinės paslaugos (8TD).</i>
		<i>Rečiau, tačiau tenka bendrauti su kaimo seniūnaičiais, kurie noriai prisideda sprendžiant šeimose vyraujančias problemas (4TD).</i>

Pagal pateikiama lentelę (žr. 20 lentelę), socialinis darbuotojas bendradarbiauja su itin plačiu specialistų spektru iš skirtingų įstaigų ir institucijų: švietimo įstaigų, valstybės tarnautojų, gydymo įstaigų, savivaldybės, bendruomenės. Su kiekvienu iš šių specialistų bendradarbiaujama specifinių klausimų bei problemų atžvilgiu. Dėl netinkamo vaiko elgesio bendradarbiaujama su ugdymo įstaigų specialistais („<...> tenka bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo įstaigų specialistais dėl netinkamo vaiko elgesio mokykloje <...>“) bei teisėsaugos pareigūnais („<...> tenka bendrauti su policijos pareigūnais dėl vaikų netinkamo elgesio <...>“).

Medicinos įstaigų darbuotojai suteikia informaciją apie vaiko negalavimus, o socialiniai darbuotojai, „<...> esant poreikiui, lydi pas šeimos gydytoją ar kitus specialistus, jog būtų suteikta reikalinga medicininė pagalba <...>“. Savivaldybės atstovai teikia reikiamą informaciją dėl socialinių pašalpų skyrimo ar teisinių konsultacijų: „<...> sprendžiant teisinius procesus dėl skyrybų proceso, vaiko gyvenamosios vietos, išlaikymo nusistatymo socialiniai darbuotojai bendrauja ir tarpininkauja tvarkantis nemokamą priminę teisinę pagalbą <...>“; „<...> tarpininkaujam tvarkantis dokumentus dėl socialinės pašalpos ar vaiko išmokos <...>“. Taip pat bendradarbiaujama ir su reabilitacijos centrais: „<...> bendradarbiaujame su reabilitacijos centrais organizuojant reikiama pagalbą <...>“ ir VVTAIT specialistais: „<...> su VVTAIT specialistais bendraujam nuolatos, šie specialistai dalyvauja atvejo vadybos posėdžiuose <...>“.

Tyrimo metu taip pat norėta nustatyti, kokių priemonių trūksta organizuojant pagalbos teikimą vaikui / šeimai, jog šeimoje būtų užtikrinamos vaiko teisės (žr. 21 lentelę).

21 lentelė. Priemonių trūkumas organizuojant pagalbos teikimą vaikui / šeimai siekiant, kad šeimoje būtų užtikrinamos vaiko teisės

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Specializuotu specialistų trūkumas dirbant su vaikais	Vaikų / paauglių psichiatras	<i>Užtikrinti, jog kiekviename mieste būtų vaikų / paauglių psichiatras, kuris padėtų vaikams, turintiems atitinkamų sveikatos sutrikimų (8TD).</i>
		<i>Šiai dienai susiduriame su vaikų / paauglių gydytojo psichiatro problema mūsų mieste, nes jo mes neturime (7TD).</i>
		<i>Teikiant socialines paslaugas labai trūksta vaikų / paauglių psichiatro vaikams su elgesio ir emocijos sutrikimais (9TD).</i>
	Vaikų psichologas	<i>Po įvykusių krizinių situacijų vaikams reikalinga psichologinė pagalba, tačiau šių specilaistų trūksta (8TD).</i>
		<i>Vaikų atostogų metu labai trūksta psichologų, nes vaikus dažniausiai konsultuoja mokykloje, o atostogų metu mokykla dažnai nedirba <...> (1TD).</i>
		<i>Tėvų skyrybų atvejais vaikui reikalinga psichologinė pagalba (2TD).</i>

Glaudesnis specialistų bendradarbiavimas	Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	<i>Manau, glaudesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo, visos institucijos turėtų atsakingai atlikti savo darbą, o ne krauti socialiniam darbuotojui, kuris gali būti ir nekompetentingas spręsti vienokią ar kitokią problemą (4TD).</i>
		<i><...> pritrūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis <...> (3TD).</i>
		<i>Mano nuomone, kiekvienas specialistas, įstaiga turi atlikti savo funkcijas, o šito labai trūksta (10TD).</i>
	VVTAIT specialistų įsitraukimas	<i>Mano nuomone, trūksta VVTAIT specialistų įsitraukimo sprendžiant šeimoje įvykusias krizes, minėti specialistai sudalyvauja atvejo vadybos posėdyje ir dingsta, jie, kaip vaiko teisių ginėjai, turėtų organizuoti prevencinius pokalbius, renginius šeimoms, kaip užtikrinti vaiko teises šeimose (10TD).</i>
		<i>VVTAIT specialistai ne visada dalyvauja atvejo vadybos posėdžiuose, kai minėti specialistai nedalyvauja, šeimos jaučiasi atsipalaidavusios ir nenoriai sutinka su pagalbos plano priemonėmis (9TD).</i>

Tiriamieji neįvardino didelio kiekio priemonių trūkumo. Tiriamieji įvardino, jog trūksta specializuotų specialistų dirbančių su vaikais: vaikų / paauglių psichiatro („<...> teikiant socialines paslaugas labai trūksta vaikų / paauglių psichiatro <...>“) bei vaikų psichologo („<...> po įvykusių krizinių situacijų vaikams reikalinga psichologinė pagalba, tačiau šių specilaistų trūksta <...>“). Taip pat nurodė, jog trūksta glaudesnio specialistų bendradarbiavimo siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje. Tiriamieji įvardino tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumą: „<...> manau, glaudesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo, visos institucijos turėtų atsakingai atlikti savo darbą <...>“ ir VVTAIT specialistų įsitraukimą užtikriant vaiko teises šeimoje („<...> trūksta VVTAIT specialistų įsitraukimo sprendžiant šeimoje įvykusias krizes, minėti specialistai sudalyvauja atvejo vadybos posėdyje ir dingsta, jie, kaip vaiko teisių ginėjai, turėtų organizuoti prevencinius pokalbius, renginius šeimoms, kaip užtikrinti vaiko teises šeimose <...>“).

4.2. Tyrimo rezultatų aptarimas

Išanalizavus tyrimo duomenis, nustatyta, jog tiriamųjų pateikiama nuomonė buvo gana nuosekli, daugeliu tiriamųjų problemų atžvilgiu. Interviu metu išryškintos šešios esminės šeimų problemos, dėl kurių yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis: abiejų tėvų, vieno iš tėvų arba paties vaiko priklausomybė, smurtas artimoje aplinkoje, vaikų delinkventinis elgesys, konfliktiškas skyrybų procesas ir socialinė atskirtis, kurią patiria šeimos. Šio interviu metu, išryškėjusios problemos sukelia vaiko teisių pažeidimus, kurie neigiamai veikia vaiko raidą bei gyvenimo aplinkybes – jie susiduria su įvairiomis socialinėmis, fizinėmis, psichologinėmis problemomis (Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Tyrimo metu įvardinti tokie dažniausiai pasitaikantys vaiko teisių pažeidimai: teisė gyventi ir sveikai vystytis, teisė mokytis, teisės gyventi ir bendrauti su savo tėvais ir giminaičiais, teisės į tinkamas gyvenimo sąlygas ir teisė būti apsaugotam nuo smurto. Analizuojant 2018 m. tirtų vaiko teisių pažeidimų pobūdį, nustatyta, kad dažniausiai pasitaikantys pažeidimai yra smurtas vaiko atžvilgiu, teisės į mokslą bei teisės į tinkamas gyvenimo sąlygas pažeidimai (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2019). Taigi, galima teigti, kad tyrimo metu nustatyti vaiko teisių pažeidimai didžiaja dalimi sutampa su tais pažeidimais, kurie įvardijami vaiko teisių apsaugos specialistų statistikoje. Analogiškai teigiama ir mokslinėje literatūroje, tvirtinant, jog socialinę riziką patiriančios šeimos vaikai susiduria su nepriežiūra bei prievarta (Burchinal ir kt., 2006; Gilbert ir kt., 2009; Dubowitz ir kt., 2011; Garbarino, 2017; Vidal ir kt., 2017).

Analizuojant tyrimo metu nustatytus vaiko teisių pažeidimus, pastebėta, kad dauguma jų susiję su dviem esminėmis socialinę riziką patiriančių šeimų problemomis: smurtu artimoje aplinkoje bei priklausomybe nuo alkoholio. Priklausomybė nuo alkoholio įvardijama kaip rizikos veiksnys, su kuriuo susiduria socialinę riziką patiriančios šeimos (Vaitiekienė, 2013; Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Tuo pačiu, priklausomybė nuo alkoholio įvardinta kaip problema, kurios nepajėgia išspręsti nei pati šeima, nei joms pagalbą teikiantis socialinis darbuotojas. Analogiška situacija su smurtu šeimoje – nors jis įvardijamas kaip viena iš dviejų didžiausių problemų, dėl kurių kyla vaiko teisių pažeidimai, socialinę riziką patiriančių šeimų tėvai dažnai šios problemos nepripažįsta ir nėra suinteresuoti jos spręsti. Tarp problemų, kurias socialiniams darbuotojams pasiseka įveikti, tyrimo metu buvo įvardintas šeimos kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymas, vaiko socialinio apleistumo mažinimas bei šeimos finansinio stabilumo gerinimas. Buvo nurodyta, jog šeimose, siekiant

vaiko teisių užtikrinimo, skatinama pozityvi tėvystė. Be to, klientai, bendradarbiaudami su specialistais, suvokia šeimoje esančias problemas dėl vaiko nepriežiūros, atkreipia į tai dėmesį ir stengiasi pakeisti esamą situaciją. Per savitvarkos ir higienos įgūdžius, klientai pagilina žinias susijusias su vaiko priežiūra. Vaikas skatinamas lankyti mokyklą, o esant psichologinėms problemoms – lankytis pas psichologą. Būtina paminėti, kad mokinant šeimą reikiamų įgūdžių, būtina jas mokyti ir apie vaiko teises bei jų užtikrinimą. Kaip teigia Fern (2014), informacija apie vaikų teises teikiant socialines paslaugas visoms suinteresuotosioms šalims, įskaitant vaikus, tėvus ir specialistus, yra svarbus vaikams draugiškų paslaugų teikimo veiksnys.

Žvelgiant į socialinio darbuotojo vaidmenį šeimoje, kurioje siekiama užtikrinti vaiko teises, galima pastebėti, kad tyrimo metu įvardinti esminiai vaidmenys yra mokytojo, informacijos teikėjo, tarpininko bei įgalintojo. Kaip nurodo D. Reynaert, M. De Bie ir S.Vandevelde (2010), socialiniai darbuotojai gali būti laikomi technikais, kurių pagrindinė užduotis yra įveikti atotrūkį tarp idealo ir tikrovės. Jų darbas yra „užpildyti“ vaikus tinkamomis žiniomis apie jų teises tokia mokymosi procese, kuris atskirtas nuo vaiko neigiamos gyvenamosios aplinkos. Tačiau galima pastebėti, kad tyrimo metu, aptardami savo atliekamus vaidmenis, socialiniai darbuotojai niekur nepaminėjo vaiko teisių pateikimo socialinę riziką patiriančioms šeimoms. Tiriamieji nurodė, kad pagrindinės socialinio darbuotojo veiklos teikiant bendrąsias socialines paslaugas, apima klientų informavimą, konsultavimą, tarpininkavimą, paramos organizavimą, sociokultūrinių paslaugų teikimą bei transporto organizavimą. Pastebėta, kad kai kurios socialinio darbuotojo veiklos sutampa su jo atliekamais vaidmenimis (konsultanto, tarpininko, informacijos teikėjo). Tačiau, nors socialinis darbuotojas teikia platų spektrą paslaugų socialinę riziką patiriančiai šeimai, tačiau vaiko teisių mokymo įgyvendinant šias veiklas neakcentavo nei vienas iš tiriamųjų. Tuo tarpu mokslinėje literatūroje teigiama, kad nepaisant to, kokį vaidmenį socialinis darbuotojas pasirinks atlikti, jam būtinas fundamentalus žinių apie vaiko teises pagrindas (Moss, Petrie, 2005). Taip pat nurodoma, kad specialistai, ypač tiesiogiai bendraujantys su vaikais, žinotų apie vaikų teises ir turėtų įgūdžių jas pritaikyti praktikoje. Norint tai užtikrinti, visiems darbuotojams, dirbantiems su vaikais ir su jais, reikalingas specialus mokymas apie vaikų teises ir vaikų apsaugą (Guerreiro, Sedletzki, 2016). Visgi, socialinių darbuotojų žinios apie vaikų teises taip pat priklauso nuo teisinio reglamentavimo valstybėje, o tyrimai rodo, jog specialistams dažnai trūksta mokymų, gairių ir protokolų, kurie gali apriboti jų

žinias ir galų gale vaikų, ir jų šeimos patirtį teikiant socialines paslaugas (Parton, 2009; Fern, 2014; Guerreiro, Sedletzki, 2016).

Specialistai (ir socialiniai darbuotojai), dirbantys su vaikais, turėtų išmokti dalykų, kurie ypač svarbūs vaikų teisėms ir gerovei, pavyzdžiui, vaiko teisių pažeidimų prevencija ir pozityvi tėvystė (Guerreiro, Sedletzki, 2016). Būtina paminėti, kad prevencinis darbas akcentuojamas daugelio autorių (Marshall ir kt., 2011; Parton, 2011; Pianta, Walsh, 2014; Gabarino, 2017; Gudžinskienė, Augutavičius, 2018). Tyrimo metu nustatyta, kad socialinis darbuotojas informuoja, konsultuoja ir tarpininkauja šeimoje, kuriai reikia pagalbos, o taip pat ugdo kasdieninio gyvenimo įgūdžius. Socialinis darbuotojas organizuoja ir papildomą pagalbą šeimai – psichologo konsultacijas, pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimus ir priklausomybių ligų konsultanto konsultacijas. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad šeimai siūloma visapusė socialinė pagalba siekiant šeimoje užtikrinti vaiko teises, kuri gali veikti ir kaip prevencinė priemonė (pavyzdžiui, pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimai).

Socialinės paslaugos teikiamos tol, kol esama klientų motyvacijos ir bendradarbiavimo siekiant teigiamų pokyčių šeimoje bei vaiko teisių užtikrinimo. Situacijai nesikeičiant, informuojamos kitos vaiko teises užtikrinančios institucijos (VVTAĮT, PK ir kt.). Tyrimo metu tiriamieji nurodė, kad šeimos nenoras keistis ir motyvacijos keistis nebuvimas iš esmės trukdo tiek tinkamai suteikti socialines paslaugas, tiek įgyvendinti vaiko teises šeimoje. Ši nuostata sutampa su mokslininkų nuomonėmis. Anot Česnuitytės, Okunevičiūtės-Neveauskienės (2009), daugelio institucijų pastangos įgyvendinti vaikų, iš socialinės rizikos patiriančių šeimų, teises, žlunga dėl tėvų nenoro keistis ar kliūčių, su kuriomis susiduria tėvai, kurie neranda motyvacijos keistis, pavyzdžiui, neigiamas visuomenės požiūris į tokią šeimą ir stigmatizacija. Taigi, nesant šeimų motyvacijos keistis, galimybės įgyvendinti vaiko teises šeimoje bei socialiniams darbuotojams padėti tai padaryti, tampa ribotos.

Kaip nurodo S. Dobelniece, J. Millere ir I. Salmane-Kulikovskos (2015), socialinę riziką patiriančioms šeimoms reikalinga įvairiapusė pagalba. Joms gali būti teikiama socialinė pagalba bei platus socialinių paslaugų spektras (Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009). Tokios pagalbos ir paslaugų teikimas leidžia padėti šeimai funkcionuoti bei tinkamai įgyvendinti vaiko teises (Parton, 2011). Aptariant gautus tyrimų rezultatus, galima teigti, jog socialinių paslaugų sistemoje, siekiant užtikrinti vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą/paslaugas, dalyvauja platus specialistų ratas: socialiniai darbuotojai, psichologai, mediatoriai ir priklausomybių ligų konsultantai, teikiantys šeimoms specifinio pobūdžio pagalbą (socialines paslaugas,

psichologines konsultacijas, padeda derėtis skyrybų bylose ar gydytis nuo priklausomybių). Dienos užimtumo specialistai suteikia šeimoms ir jų vaikams galimybę lankytis dienos centruose, o šeimos konsultantai padeda šeimoms ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius. Taigi, nustatyta, kad šeimoms, kuriose siekiama įgyvendinti vaiko teises, teikiama socialinė pagalba yra įvairiapusė. Nepaisant to, tiriamieji įvardijo ir tam tikrus šios sistemos trūkumus, t. y. tam tikrų specialistų trūkumą bei bendradarbiavimo problemas su kitomis įstaigomis ir institucijomis. Akcentuota, jog socialinis darbuotojas bendradarbiauja su itin plačiu specialistų spektru iš skirtingų įstaigų ir institucijų: švietimo įstaigų, teisėsaugos institucijų, gydymo įstaigų, savivaldybės, bendruomenės, valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos. Su kiekvienu iš šių specialistų bendradarbiaujama specifinių klausimų bei problemų atžvilgiu, tačiau įvardinta, jog bendradarbiavimas yra nepakankamas. Išsamesnio tokio požiūrio pagrindimo apklausti socialiniai darbuotojai neįvardijo, vis dėlto nurodė, jog socialinis darbuotojas dažnai neturi reikiamų kompetencijų tam tikroms problemoms spręsti, tačiau socialinių paslaugų sistemoje būtent jam atitenka visa atsakomybė. Atsižvelgiant į tai, glaudesnis tarpinstitucinis bendradarbiavimas pagerintų socialinių paslaugų teikimą. Ši nuomonė palaikoma ir mokslinėje literatūroje. Jeigu siekiama suteikti vaikui ir šeimai nuoseklią bei planingą pagalbą, reikšmingą vaidmenį atlieka šeimos ir jai pagalbą teikiančių darbuotojų bendradarbiavimas (Parton, 2011). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius (2019, p. 18) taip pat pabrėžia, jog siekiant užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą praktikoje, itin svarbu, kad „būtų ne tik tobulinamas teisinis reglamentavimas, bet visų pirma plėtojamos ir taikomos pagalbos priemonės, padedančios tėvams, gerbiant vaiką, geriausių vaiko interesų pirmenybės ir kitus vaiko teisių apsaugos principus ir nuostatas, tinkamai įgyvendinti savo valdžią, vaiko teises, galimus ginčus ir kitus kylančius sunkumus, tarpusavio susitarimu.“ Dauguma autorių pabrėžia, kad bendradarbiaujant socialinio darbo metu gali būti pasiekiami itin efektyvių rezultatų (Faruque, Ahmmed, 2013), tačiau kai kurie tyrimai rodo, kad bendradarbiavimas socialinių paslaugų sistemoje dažnai yra silpnas (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Analogiškai nustatyta ir šiame tyrime – bendradarbiavimo trūkumas įvardintas kaip problema, dėl kurios stringa efektyvus socialinių paslaugų teikimas.

Įvardintas ir specialistų trūkumas, kaip socialinių paslaugų teikimo, siekiant užtikrinti vaiko teises šeimoje, problema. Ši problema minima ir mokslinėje literatūroje. Teigiama, kad kai kuriais atvejais, socialiniai darbuotojai neturi tinkamo išsilavinimo, todėl jų žinios ir kompetencijos socialiniame darbe yra nepakankamos. Nekompetentingi socialiniai darbuotojai

nevisiškai supranta socialinio darbo pobūdį, jie perima šeimų pareigas tokias kaip namų valymas, maisto ruošimas šeimos vaikams ir kt. Todėl vietoj šeimų įgalinimo pastebimas priešingas rezultatas – daugėja šeimų, kurios neprisima atsakomybės už savo vaikus ir šeimos gyvenimą, o taip susidaro socialiai „neįgalių“ šeimų (Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009). Tyrimo metu akcentuota, jog specialistų trūkumo problema labiau pastebima mažuose miestuose negu didmiesčiuose, kadangi specialistai nėra motyvuoti dirbti atokesnėse vietovėse. Šios motyvacijos trūkumą galima suprasti, kadangi stokojama tinkamos socialinių paslaugų infrastruktūros. Kelios problemos, susijusios su nepakankamai išplėta infrastruktūra, trukdančios veiksmingai įgyvendinti rizikos grupės vaikų teises, yra: prastos transporto paslaugos, ypatingos vidurinio ugdymo tinklo ypatybės, nepakankamai išvystytas ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklas, tik keli krizių centrai moterims ir vaikams (Česnuitytė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009).

IŠVADOS

1. Socialinę riziką patiriančios šeimos yra susidūrusios su krizine situacija, o nesugebėjimas susitvarkyti su kilusia situacija, netinkami tėvų elgesio modeliai bei netinkamai interpretuojamos šeimos funkcijos sutrikdo tokių šeimų funkcionavimą. Tokios šeimos funkcijų vykdymas yra sutrikęs (jos vykdomos iš dalies arba išvis nevykdomos), o pagrindiniai vaiko poreikiai netenkinami. Socialinę riziką patiriančios šeimos pasižymi tiek neigiamomis tėvų elgesio savybėmis ir įpročiais, tokiais kaip alkoholizmas, narkomanija, smurtas ir kt., tiek neigiamais padariniais vaikui, kitiems šeimos nariams bei visuomenei.

2. Socialinę riziką patiriančios šeimos, dėl patiriamų krizių bei sutrikusio šeimos funkcionavimo, susiduria su įvairiais sunkumais palaikant normalų šeimos gyvenimą ir įgyvendinant vaiko teises. Vaiko teises šeimoje turėtų užtikrinti vaiko atstovai pagal įstatymą, tačiau socialinę riziką patiriančiose šeimose tėvų pareigos vaiko atžvilgiu yra vydomos iš dalies arba nevykdomos išvis, todėl tokioms šeimoms reikalinga įvairiapusė parama, pagalba įgyvendinant vaikų teises. Šios paramos teikime akcentuojamas šeimos ir jai pagalbą teikiančių darbuotojų bendradarbiavimas. Vaikų teisių įgyvendinimas socialinę riziką patiriančiose šeimose gali būti apsunkintas dėl kvalifikuotų specialistų trūkumo arba jų neprieinamumo dėl skurdo, prastos infrastruktūros bei neigiamo visuomenės požiūrio. Pastebėta, kad socialinio darbuotojo veikla bei atliekami vaidmenys įgyvendinant vaiko, gyvenančio socialinę riziką patiriančioje šeimoje, teises, nemažai priklauso nuo valstybėje esančio teisinio reglamentavimo bei bendradarbiavimo tarp šeimos, jai pagalbą teikiančių darbuotojų ir valstybės institucijų.

3. Socialiniam darbuotojui, siekiančiam visapusiškai atlikti savo vaidmenį įgyvendinant vaiko teises, reikalingas specialus mokymas apie vaiko teises ir vaiko apsaugą, tačiau tyrimai rodo, kad tokių žinių socialiniams darbuotojams dažnai stinga. Socialinis darbuotojas savo turimas žinias apie vaiko teises turi ne tik naudoti savo tiesioginėje veikloje, bet ir edukuoti socialinę riziką patiriančią šeimą šiuo klausimu, o ypač – vaiką, gyvenantį tokioje šeimoje. Socialinio darbuotojo veikla ir atliekami vaidmenys, įgyvendinant vaiko, gyvenančio socialinę riziką patiriančioje šeimoje, teises, nemažai priklauso nuo valstybėje esančio teisinio reglamentavimo, bendradarbiavimo tarp šeimos, jai pagalbą teikiančių darbuotojų ir valstybės institucijų.

4. Išanalizavus socialinio darbuotojo veiklos ypatumus užtikrinant vaiko teises socialinę riziką patiriančiose šeimose, nustatyta, kad šeimose jis atlieka mokytojo, informacijos

teikėjo, tarpininko, įgalintojo vaidmenis bei teikia platų spektrą paslaugų šeimoms, kuriose buvo fiksuotas vaiko teisių pažeidimas ar įvertintas pagalbos poreikis vaikui ir (ar) šeimai. Tačiau pastebėta, kad tyrimo metu aptardami savo atliekamus vaidmenis, socialiniai darbuotojai nepaminėjo vaiko teisių pateikimo socialinę riziką patiriančioms šeimoms. Tiriamieji nurodė, jog šeimose, siekiant vaiko teisių užtikrinimo, skatinama pozityvi tėvystė. Tyrime atsispindėjo, jog pagrindinės socialinio darbuotojo veiklos užtikrinant vaiko teises šeimoje – teikti bendrąsias socialines paslaugas (klientų informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas, paramos organizavimas, sociokultūrinių paslaugų teikimas bei transporto organizavimas). Nors socialinis darbuotojas teikia platų spektrą paslaugų socialinę riziką patiriančiai šeimai, vis dėlto vaiko teisių mokymo, įgyvendinant šias veiklas, neakcentavo nei vienas iš tiriamųjų. Tarp sunkumų, su kuriais susiduria socialinis darbuotojas, siekiantis įgyvendinti vaiko teises, įvardintas tėvų motyvacijos keistis nebuvimas, šeimose esančios smurto bei priklausomybės problemos, tam tikrų specialistų, bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis ir institucijomis trūkumas.

REKOMENDACIJOS

Socialiniams darbuotojams, dirbantiems su šeimomis, kurioms nustatytas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis, rekomenduojama:

- tikslinių konsultacijų metu suteikti reikiamą informaciją šeimos nariams apie vaikų teisių įgyvendinimą šeimoje;
- ieškant alternatyvių šeimos problemų sprendimo būdų, aktyviai bendradarbiauti su visais įmanomais socialiniais partneriais;

Socialinės politikos kūrėjams rekomenduojama:

- užtikrinti, kad mažesniuose miestose gyvenančios šeimos gautų vaikų / paauglių psichiatro bei psichologo teikiamą pagalbą;
- užtikrinti, kad mažesniuose miestose ar kaimo vietovėse ugdymo įstaigose dirbtų socialiniai pedagogai ir specialieji pedagogai, kurie galėtų suteikti reikiamą pagalbą vaikui;
- finansuoti vaikų dienos centrų kūrimą kaimiškose vietovėse;
- skatinti bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis ir institucijomis, kadangi socialinis darbuotojas dažnai neturi reikiamų kompetencijų tam tikroms problemoms spręsti, tačiau socialinių paslaugų sistemoje būtent jam „užkraunama“ visa atsakomybė. Atsižvelgiant į tai, glaudesnis tarpinstitucinis bendradarbiavimas pagerintų socialinių paslaugų teikimą;

Socialinės politikos atstovams ir kūrėjams teisės aktų pagalba reglamentuoti socialinių darbuotojų darbo krūvius, kad socialiniai darbuotojai galėtų daugiau laiko skirti tiesioginiam darbui su šeimos nariais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Archard, David William. Children, family and the state. London: Routledge, 2018.
2. Archard, David. Children's rights. *International Encyclopedia of Ethics* (2013): 1-9.
3. Augutavičius, Rimvydas; Barkauskaitė Lukšienė, Živilė. The Independent Living Skills Development of Children in Care Facilities. Iš: *Social education. Current problems and perspectives*, Vilnius: Mykolas Romeris University, 2014, 255-265.
4. Bachmann, Max O. ir kt. Integrating children's services in England: national evaluation of children's trusts. *Child: care, health and development* 35, 2 (2009): 257-265.
5. Bandzienė, Vilija. Socialinio darbuotojo veiklos ypatumai teikiant pagalbą vaikui iš skurstančios šeimos. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 1, 1(2008): 105-115.
6. Banks, Sarah. Ethics and values in social work. London: Macmillan International Higher Education, 2012.
7. Bardauskienė, Raminta. Socialinio darbuotojo veiklos efektyvumas ir jį ribojantys veiksniai. *Socialinis darbas* 14, 2(2016): 162-173.
8. Barrett, Anne E.; Turner, R. Jay. Family structure and mental health: The mediating effects of socioeconomic status, family process, and social stress. *Journal of health and social behavior* 46, 2(2005): 156-169.
9. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija.
10. Boldt, Lea J., ir kt. Children's attachment to both parents from toddler age to middle childhood: Links to adaptive and maladaptive outcomes. *Attachment & Human Development* 16, 3(2014): 211-229.
11. Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*, 5th edition, Oxford University Press.
Prieiga per internetą:
https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=N2zQCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&ots=d%20oNvCRH6wh&sig=9GeBoEtJznI92lnZM8KTGPSjdE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
12. Bruskas, Delilah. Children in foster care: A vulnerable population at risk. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing* 21, 2(2008): 70-77.

13. Burchinal, Margaret, ir kt. Social risk and protective child, parenting, and child care factors in early elementary school years. *Parenting: Science and Practice* 6, 1(2006): 79-113.
14. Covell, Katherine; Howe, R. Brian; Blokhuis, J. C. The challenge of children's rights for Canada. Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press, 2018.
15. Dallaire, Danielle H.; Wilson, Laura C.. The relation of exposure to parental criminal activity, arrest, and sentencing to children's maladjustment. *Journal of child and family studies* 19, 4(2010): 404-418.
16. Dobelniece, Signe; Millere, Jolanta; Salmane-Kulikovska, Ieva. Situation analysis of social risk families with children in Latvia. *Proceedings of the 2015 International Conference "Economic science for rural development"*, 2015, 141-150.
17. Dromantienė, Leta; Šalaševičiūtė, Rimantė. Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. *Socialinis darbas* 5, 1(2006): 79-88.
18. Dubowitz, Howard, ir kt. Identifying children at high risk for a child maltreatment report. *Child abuse & neglect* 35, 2(2011): 96-104.
19. Elo, S., Kyngas, H., (2008). The Qualitative Content Analysis Process. *Journal of Advanced Nursing*, 62 (1), 107-115.
20. Faruque, Cathleen J.; Ahmmed, Faisal. Development of social work education and practice in an era of international collaboration and cooperation. *Journal of International Social Issues* 2, 1 (2013): 61-70.
21. Fern, Elizabeth. Child-directed social work practice: Findings from an action research study conducted in Iceland. *British Journal of Social Work* 44, 5(2014): 1110-1128.
22. Fernandes Guerreiro, Ana Isabel; Sedletzki, Vanessa. *Children's rights and social services. Report on the implementation of the Council of Europe Recommendation on children's rights and social services friendly to children and families*. Brussels: Council of Europe, 2016.
23. Freeman, Michael. The value and values of children's rights. Iš: *Children's Rights*. London: Routledge, 2017, 91-106.
24. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
25. Garbarino, James. *Children and families in the social environment: Modern applications of social work*. London: Routledge, 2017.

26. Gilbert, Ruth, ir kt. Recognising and responding to child maltreatment. *The lancet* 373, 9658(2009): 167-180.
27. Gran, Brian. Comparing children's rights: Introducing the children's rights index. *The international journal of children's rights* 18, 1(2010): 1-17.
28. Gudžinskienė, Vida; Augutavičius, Rimvydas. The phenomenon of social risk families and its dynamics in Lithuania. *Int. Conf. SOCIETY. HEALTH. WELFARE. 2016*, (2018): 1-9.
29. Guščinskienė, Jūratė, Kondrotaitė, Gita. Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija. *Socialinis darbas* 5, 2(2006): 15-23.
30. Haltigan, John D., ir kt. Security of attachment and quality of mother–toddler social interaction in a high-risk sample. *Infant Behavior and Development* 35, 1(2012): 83-93.
31. Haskett, Mary E., ir kt. Protective and vulnerability factors for physically abused children: Effects of ethnicity and parenting context. *Child abuse & neglect* 32, 5(2008): 567-576.
32. Holzscheiter, Anna. Children's rights in international politics: The transformative power of discourse. London: Springer, 2010.
33. Jones, Phil; Walker, Gary. Children's rights in practice. London: Sage, 2011.
34. Jones, Phil; Welch, Sue. Rethinking children's rights: Attitudes in contemporary society. London: Bloomsbury Publishing, 2018.
35. Jonynienė, Živilė. Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. *Acta paedagogica vilnensia* 15 (2005): 129-142.
36. Juntinių Tautų Vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
37. Kardelis, K. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 4 – asis leidimas, Šiauliai: Lucilijus.
38. Kemshall, Hazel; Marsland, Louise; Boeck, Thilo. Young people, pathways and crime: beyond risk factors. *Australian & New Zealand Journal of Criminology* 39, 3(2006): 354-370.
39. Kilkelly, Ursula. The child and the European convention on human rights. London: Routledge, 2017.
40. Kondrotaitė, Gita. Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. *Filosofija. Sociologija*, 4(2006): 55-60.

41. Koshier, Hanita; Ben-Arieh, Asher; Hendelsman, Y. *Children's Rights and Social Work*. London: Springer, 2017.
42. Leliūgienė, Irena. *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija, 2003.
43. Lereya, Suzet Tanya; Samara, Muthanna; Wolke, Dieter. Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. *Child abuse & neglect* 37, 12(2013): 1091-1108.
44. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
45. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) duomenų analizė Nr. 5-2*, 2018b. Prieiga internetu: <https://vaikoteises.lt/media/file/SPIS%20ataskaita%20sutvarkyta.pdf>
46. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Statistika, 2018a*. Prieiga internetu: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/statistika-1>
47. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-02-11, Nr. 17-589 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)
48. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2018 metų veiklos ataskaita. 2019 m. balandžio 1 d. Nr. 4–36, Vilnius.
49. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
50. Lietuvos Statistikos Departamentas. *Socialinės paslaugos 2017 m.* Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=5756111>
51. Luftman, Virginia, ir kt. Practice guidelines in child custody evaluations for licensed clinical social workers. *Clinical Social Work Journal* 33, 3(2005): 327-357.
52. Marshall, Jamie Wyatt, ir kt. Social work interest in prevention: A content analysis of the professional literature. *Social Work* 56, 3 (2011): 201-211.
53. Masiliauskienė, Erika; Griškutė, Vaida. Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas. *Mokytojų ugdymas* 14 (2010): 138-155.

54. McClelland, Megan M.; Morrison, Frederick; L. Holmes, Deborah. Children at risk for early academic problems: The role of learning-related social skills. *Early childhood research quarterly* 15, 3(2000): 307-329.
55. Milkintaitė, Laima; Marcinkevičienė, Daiva. Socialinio darbuotojo realizuojami vaidmenys smurto pasireiškime socialinės rizikos šeimose. *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 11 (2013): 81-89.
56. Mistry, Rashmita S., ir kt. Family and social risk, and parental investments during the early childhood years as predictors of low-income children's school readiness outcomes. *Early Childhood Research Quarterly* 25, 4(2010): 432-449.
57. Moss, Peter; Petrie, Pat. *From children's services to children's spaces: Public policy, children and childhood*. London: Routledge, 2005.
58. Parsons, Talcott; Shils, Edward A.; Smelser, Neil J. *The social system*. Iš: *Toward a general theory of action*. London: Routledge, 2017, p. 190-233.
59. Parton, Nigel. Challenges to practice and knowledge in child welfare social work: From the 'social' to the 'informational'? *Children and youth services review* 31, 7(2009): 715-721.
60. Parton, Nigel. Child protection and safeguarding in England: Changing and competing conceptions of risk and their implications for social work. *British Journal of Social Work* 41, 5(2011): 854-875.
61. Péliissier, Fanny, ir kt. Parental cannabis abuse and accidental intoxications in children: prevention by detecting neglectful situations and at-risk families. *Pediatric emergency care* 30, 12(2014): 862-866.
62. Petružytė, Donata; Girdzijauskienė, Sigita; Gvaldaitė, Lijana. Subsidiarumo principas socialiniam darbuotojui sąveikaujant su klientu. *Socialinis darbas* 3, 2(2015): 24-34.
63. Pianta, Robert; Walsh, Daniel. *High-risk children in schools: Constructing sustaining relationships*. London: Routledge, 2014.
64. Quennerstedt, Ann. Children's rights research moving into the future—Challenges on the way forward. *The International Journal of Children's Rights* 21, 2 (2013): 233-247.
65. Ramsdal, Gro; Bergvik, Svein; Wynn, Rolf. Parent-child attachment, academic performance and the process of high-school dropout: A narrative review. *Attachment & Human Development* 17, 5(2015): 522-545.

66. Reynaert, Didier; De Bie, Maria; Vandeveld, Stijn . Children, rights and social work: Rethinking children's rights education. *Social Work and Society* 8, 1(2010): 60-69.
67. Roose, Rudi; De Bie, Maria. Children's rights: a challenge for social work. *International social work* 51, 1(2008): 37-46.
68. Ruškus, J. (2010). Socialinio darbo magistro baigiamojo darbo rengimo metodinės rekomendacijos. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.
69. Sadauskas, Justinas; Leliūgienė, Irena. Socialinio darbuotojo kompetencijos veikti bendruomenėje struktūra. *Socialinis darbas* 9, 2(2010): 56-63.
70. Sektnan, Michaella, ir kt. Relations between early family risk, children's behavioral regulation, and academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly* 25, 4(2010): 464-479.
71. Sektnan, Michaella, ir kt. Relations between early family risk, children's behavioral regulation, and academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly* 25, 4(2010): 464-479.
72. Smith, Anne B. Respecting children's rights and agency: Theoretical insights into ethical research procedures. Iš: *Researching young children's perspectives*. London: Routledge, 2011, 31-45.
73. Stalker, Kirsten; McArthur, Katherine. Child abuse, child protection and disabled children: A review of recent research. *Child Abuse Review* 21, 1(2012): 24-40.
74. Steele, Howard, ir kt. Adverse childhood experiences, poverty, and parenting stress. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement* 48, 1(2016): 32.
75. Strydom, Marianne. Family preservation services: types of services rendered by social workers to at-risk families. *Social Work/Maatskaplike Werk* 48, 4(2012): 435-455.
76. Švedaitė-Sakalauskė, Birutė; Gevorgianienė, Violeta. Socialinių darbuotojų moralinės dilemos dirbant su sunkiai pasiekiamais klientais: tarptautinis kokybinis tyrimas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* 8, 2(2011): 39-56.
77. Taylor, John F. From defiance to cooperation: Real solutions for transforming the angry, defiant, discouraged child. New York, USA: Harmony, 2011.
78. Tamutienė, Ilona. Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas* 17, 1(2018): 24-37.

79. Thompson Jr, Ronald G.; Auslander, Wendy. Risk factors for alcohol and marijuana use among adolescents in foster care. *Journal of substance abuse treatment* 32, 1(2007): 61-69.
80. Tisdall, E. Kay M. Conceptualising children and young people's participation: Examining vulnerability, social accountability and co-production. *The International Journal of Human Rights* 21, 1(2017): 59-75.
81. Trevithick, Pamela. Humanising managerialism: Reclaiming emotional reasoning, intuition, the relationship, and knowledge and skills in social work. *Journal of Social Work Practice* 28, 3(2014): 287-311.
82. Vaitiekienė, Nida. Socialinės rizikos šeimų vaikų, lankančių dienos veiklos tarnybą, socialinių įgūdžių analizė. *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 11 (2013): 124-133.
83. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. *Socialinės rizikos šeima, 2018*. Prieiga internetu: <https://vaikoteises.lt/vaiko-teisiu-apsauga/socialine-rizika/socialines-rizikos-seima-.html>
84. Varžinskienė, Laura; Vyšniauskytė-Rimkienė, Jorūnė; Motiečienė, Roberta. Darbo su socialinės rizikos šeimomis tarpsektorinės komandos modelis pirminės sveikatos priežiūros sistemoje. *FilosoFija. sociologija* 24, 4(2013): 200-208.
85. Verseckaitė, Gintarė; Snieškienė, Dalija. Socialinio darbuotojo vaidmenų konfliktai dalyvaujant vaiko paėmimo iš šeimos procese. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai* 7 (2011): 131-151.
86. Vidal, Sarah, ir kt. Maltreatment, family environment, and social risk factors: Determinants of the child welfare to juvenile justice transition among maltreated children and adolescents. *Child abuse & neglect* 63 (2017): 7-18.
87. Vitkauskas, Kęstutis. Vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvos savivaldybėse. *Viešoji politika ir administravimas* 29(2014): 82-90.
88. Webb, Stephen A. *Social work in a risk society: Social and political perspectives*. London: Macmillan International Higher Education, 2006.
89. Zastrow, Charles. *Empowerment Series: Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People*. Boston, USA: Cengage Learning, 2016.
90. Želvytė, Viktorija. Strateginis regioninės vaiko teisių apsaugos sistemos valdymas. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos* (2010): 682-691.

91. Žydžiūnaitė, Vilma. *Baigiamojo darbo rengimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija, 2011.

SANTRAUKA

Socialiniai darbuotojai turi žinoti vaiko teises ir turėti įgūdžių jas pritaikyti praktikoje. Vis dėlto tyrimai rodo, kad jie susiduria su tam tikrais sunkumais socialinę riziką patiriančiose šeimose, siekdami užtikrinti vaiko teises: tėvų motyvacijos siekti pokyčių nebuvimu, neigiamu visuomenės požiūriu, per dideliais darbo krūviais, bendradarbiavimo su kitomis institucijomis stygiumi bei kompleksiško veikimo nebuvimu. Magistro darbe keliama tokia problema – kaip pasireiškia socialinių darbuotojų veikla, užtikrinant vaiko teises, nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį? Darbo objektas – socialinio darbuotojo veikla. Darbo tikslas yra įvertinti socialinio darbuotojo veiklą užtikrinant vaiko teises socialinę riziką patiriančiose šeimose. Darbo uždaviniai: atskleisti socialinės rizikos šeimos sampratą; aptarti vaiko teisių įgyvendinimą socialinės rizikos šeimose; išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmenį įgyvendinant vaiko teises; nustatyti socialinio darbuotojo vaidmenį, užtikrinant vaiko teises, nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį.

Darbo rezultatai. Tyrimo metu išryškintos šešios esminės šeimų, kurioms yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis, problemos: abiejų tėvų, vieno iš tėvų arba paties vaiko priklausomybės, smurtas artimoje aplinkoje, vaikų delinkventinis elgesys, konfliktiškas skyrybų procesas ir socialinė atskirtis, kurią patiria šeimos. Šios problemos sukelia vaiko teisių pažeidimus, kurie neigiamai veikia vaiko raidą bei gyvenimo aplinkybes. Teisė gyventi ir sveikai vystytis, teisė mokytis, teisė gyventi ir bendrauti su savo tėvais ir giminaičiais, teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas ir teisė būti apsaugotam nuo smurto, įvardintos kaip dažniausiai pažeidžiamos vaikų teisės. Dauguma jų susijusios su šiomis esminėmis socialinę riziką patiriančių šeimų problemomis: smurtu artimoje aplinkoje bei priklausomybe nuo alkoholio. Tyrimo metu paaiškėjo, kad dažniausiai šių dviejų problemų nepavyksta įveikti nei pačiai šeimai, nei joms pagalbą teikiančiam socialiniam darbuotojui. Aptariant socialinio darbuotojo vaidmenį šeimoje, kurioje siekiama užtikrinti vaiko teises, galima išskirti tyrimo metu įvardintus esminius vaidmenis: mokytojo, informacijos teikėjo, tarpininko ir įgalintojo. Tačiau, nors socialinis darbuotojas ir atlieka šiuos vaidmenis, teikia platų spektrą paslaugų šeimoms, kuriose buvo fiksuotas galimas vaiko teisių pažeidimas, vaiko teisių mokymo įgyvendinant šias veiklas neakcentavo nei vienas iš tiriamųjų. Tiriamieji sutiko, kad šeimos nenoras keistis ir motyvacijos keistis nebuvimas iš esmės trukdo tiek tinkamai suteikti socialines paslaugas, tiek įgyvendinti vaiko teises šeimoje. Problemos, kurias socialiniams darbuotojams pavyksta išspręsti, įvardintos tokios: šeimos kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymas, vaiko socialinio apleistumo mažinimas

bei šeimos finansinio stabilumo gerinimas. Buvo nurodyta, jog šeimose, siekiant vaiko teisių užtikrinimo, skatinama pozityvi tėvystė. Norint tinkamai įgyvendinti vaiko teises socialinę riziką patiriančioje šeimoje, įvardinti ir šie sistemos trikdžiai: tam tikrų specialistų trūkumas ir bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis ir institucijomis trūkumas.

SUMMARY

Social workers need to know children's rights and have the skills to put them into practice. However, researches show that they face some difficulties in families which live at social risk to ensure that rights: parents are lacking in motivation of change, negative public attitude, an excessive amount of work and cooperation with other institutions are lacking in complex functioning. The object of master's thesis- an experiences of social worker ensuring the children's rights when is identified needs of child and/or family. This master's thesis raises the following problem - how does the activity of a social worker in ensuring the children's rights in families which live at social risk manifest itself? An issue of thesis is the activity of a social worker ensuring children's rights when is identified needs of child and/or family. The main point is to treat the part of social worker ensuring children's rights in families which live at social risk (when is identified needs of child and/or family). Thesis tasks: to reveal the concept of family which lives at social risk; to discuss specificalliness of children's rights achievement in families which live at social risk; to analyze a functions of social worker ensuring the children's rights in families which live at social risk; to identify the part of social worker, ensuring the children's rights in families which live at social risk.

The results of research. This study highlighted six basic issues of families which are identifying needs for child and / or family: reliance of both parents, one parent or the child, a violence in an intimate environment, a criminal behavior of child, conflicted processes of divorce and social exclusion that families experience. These problems cause contravene of children's rights, what negatively affect the child's development and living conditions. The right to live and develop healthily, the right to get an education, the right to live and relate to parents and relatives, the right to live in convenient conditions and the right to be protected from violence have been identified as the most frequently contravene children's rights. Most of them are related with two of major problems in families which live at social risk: a violence in an intimate environment and reliance of alcohol. This study revealed that in most cases, these two problems can't be overcome either by the family itself or by the taking help of social worker. Looking at the role of the social worker in the family, which aims to ensure the children's rights, it can be noticed that the essential roles identified in the study are the teacher, the provider for information, the mediator and the enabler. However, although the social worker performs these roles and provides a wide range of services to family which live at social risk, what was fixed possible contravene of children's rights, the teaching of children's rights achievement was not emphasized by any of the

respondents. The respondents agreed that the family's reluctance to change and being lacking in motivation of change fundamentally disturbs both the proper provision of social services and to achieve of the children's rights in the family. Among the problems that social workers manage to solve are the development of family daily life skills, the reduction of the child's social neglect and the improvement of the family's financial stability. It has been pointed out that positive parenting is encouraged in families in order to ensure the children's rights. In order to properly achieve the children's rights in a family which live at social risk, the following system failures were also identified: limit of certain specialists and an amount of cooperation with other institutions and establishments.

PRIEDAI

1 Priedas

Interviu klausimynas

1. Gal galite įvardinti, su kokiomis problemomis dažniausiai susiduria šeimos, kurioms yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis?
2. Kokie pagrindiniai vaiko teisių pažeidimai lemia, kad yra nustatomas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis?
3. Kaip vyksta socialinio darbo organizavimas teikiant pagalbą vaikui / šeimai, atsižvelgiant į vaiko teisių pažeidimo pobūdį? Pateikite pavyzdį / atvejį.
4. Kaip parenkamos socialinės paslaugos šeimai, priklausomai nuo vaiko teisių pažeidimo ir siekio jas užtikrinti? Pateikite pavyzdį / atvejį.
5. Koks yra socialinio darbuotojo vaidmuo, teikiant pagalbą vaikui / šeimai? Pateikite pavyzdį / atvejį.
6. Su kokiais iššūkiais susiduriate organizuodami socialinių paslaugų teikimą vaikui / šeimai, užtikrinant vaiko teises? Pateikite pavyzdį / atvejį.
7. Su kokiais iššūkiais susiduriate įgyvendindami vaikų teises šeimose, kuriose įvertintas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis? Pateikite pavyzdį / atvejį.
8. Kaip socialinių paslaugų sistema yra pritaikyta užtikrinti vaiko teises šeimose, teikiant joms pagalbą / paslaugas?
9. Kokios yra pagrindinės Jūsų, kaip socialinio darbuotojo, veiklos užtikrinant vaiko teises, nustatytas pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikis? Pateikite pavyzdį / atvejį.
10. Kokius realiai įgyvendinamus tikslus keliate užtikrindami vaiko teises? Jūsų patirtys užtikrinant vaiko teises, dirbant su šeimomis?
11. Kokio pobūdžio vaiko teisių pažeidimus šeimoje, tėvams pavyksta išspręsti? Pateikite pavyzdį, atvejį, kuriame atsispindėtų naudotos priemonės/metodai.
12. Kokio pobūdžio vaiko teisių pažeidimus šeimoje tėvams nepavyksta išspręsti? Pateikite pavyzdį, atvejį, kuriame atsispindėtų naudotos priemonės / metodai.
13. Kokiais vaiko teisių pažeidimo atvejais socialiniam darbuotojui pavyksta užtikrinti vaiko teises šeimoje? Pateikite pavyzdį, atvejį, kuriame atsispindėtų naudotos priemonės / metodai.

14. Kokiais vaiko teisių pažeidimo atvejais socialiniam darbuotojui nepavyksta užtikrinti vaiko teises šeimoje? Pateikite pavyzdį, atvejį, kuriame atspindėtų naudotos priemonės / metodai.
15. Kokią pagalbą teikiate šeimai / vaikui, jog šeimoje būtų užtikrinamos vaiko teisės? Kurios teikiamos paslaugos yra efektyviausios, tinkamiausios užtikrinant vaiko teises šeimoje? Pateikite pavyzdį / atvejį.
16. Su kokiomis institucijomis bendradarbiaujate siekdami užtikrinti vaiko teises šeimoje? Pateikite pavyzdį / atvejį.
17. Jūsų nuomone, kokių priemonių trūksta organizuojant pagalbos teikimą vaikui / šeimai, jog šeimoje būtų užtikrinamos vaiko teisės? Pateikite pavyzdį / atvejį.